

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

**Про нагородження з нагоди
Дня української писемності та мови
(Витяг)**

За активну і плідну діяльність у галузі розвитку і збагачення української мови, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм
ПОСТАНОВЛЯЮ:

Присвоїти почесні звання

**„ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК
КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ”**

ОМЕЛЬЧЕНКО Галині Анатоліївні – директорів Луганської обласної бібліотеки для дітей

***Президент України
Л. КУЧМА***

м. Київ
5 листопада 2004 року
№ 1374/2004
Уряд, кур'єр.– 2004.– 12 листоп.– С. 11

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

**Про нагородження працівників
архівних установ
(Витяг)**

За вагомий особистий внесок у розвиток архівної справи, багаторічну плідну діяльність на ниві збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

Присвоїти почесні звання:

«ЗАСЛУЖЕНИЙ ДІЯЧ НАУКИ І ТЕХНІКИ УКРАЇНИ»

ДУБРОВІНІЙ Любові Андріївні – директорів Інституту рукопису та архівознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, доктору історичних наук

***Президент України
Л. КУЧМА***

м. Київ
21 грудня 2004 року
№ 1515/2004
Уряд, кур'єр.– 2004.– 30 груд.– (Орієнтир. – С. 4)

Головний редактор
Тамара Вилегжаніна

З м і с т

Редакційна колегія:

О. Александрова; Л. Бейліс (заст. головного редактора); В. Бабич, канд. іст. наук; С. Басенко; В. Борисенко, д-р іст. наук; Ю. Ворона (секретар); В. Ільганаєва, д-р іст. наук; В. Загуменна, канд. пед. наук; Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов, д-р іст. наук; Н. Кушнарєнко, д-р пед. наук; Т. Левченко, д-р пед. наук; О. Олексюк, д-р пед. наук; В. Пашкова, канд. пед. наук; Л. Петрова, канд. пед. наук; Т. Прокошева; З. Савіна; В. Снар, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; В. Халецький; І. Цуріна, А. Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації

Комп'ютерний набір:

Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори:

Світлана Басенко, Наталія Маслова

Художник Роман Чудновський

Верстка Олексія Остистого

Журнал заснований

Національною парламентською
бібліотекою України

Реєстраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.

За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе.

Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.

Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 01001, м. Київ-1,
вул. Грушевського, 1

Тел.: (044) 228-84-21

Факс: (044) 228-85-12

E-mail: planeta@nplu.kiev.ua

© Національна парламентська
бібліотека України, 2005

Підписано до друку 18.02.2005.

Формат 60x84/8. Папір офсет.

Друк офсетний. Обл.-друк. арк.19,0

Наклад 1600 прим. Зам. 24.

Віддруковано в Нац. парлам. б-ці України
спільно з тов. «ПОЛІГРАФ»

- 4 **Вилегжаніна Т.** На шляху до професіоналізму
- 6 **Офіційні документи**
- 8 **Танатар Н.** Українські бібліотеки у дзеркалі газетних публікацій 2003 року – Року культури в Україні
- 14 **Пашкова В.** Дванадцять років програмам бібліотечних обмінів із США
- 15 **Вилегжаніна Т., Одинець Є.** До питання створення центру корпоративної каталогізації: підходи і перспективи
- 18 «Google» стане найбільшою Інтернет-бібліотекою
- 19 **Погребна О.** Електронні ресурси Національної парламентської бібліотеки України в інформаційному супроводі процесу політичних реформ у державі
- 20 **Баркова О., Остапова І., Мордвинов Ю.** Презентація рукописів і стародруків у цифровому середовищі
- 24 **Баранюк В.** Біобібліографічний покажчик "Віктор Романюк"
- 25 **Бандилко Л., Швецова-Водка Г.** Вагомий внесок у вітчизняне каталогознавство
- 26 **Негрейчук І.** Перша сесія міжнародної бібліотечної філософської школи
- 26 **Сергеева Л.** Досвід створення предметного рубрикатора
- 29 **Романченко І.** Роль книги у вихованні екологічної культури у дітей раннього віку
- 31 **Кунанець Н.** Мандрівні бібліотеки товариства "Просвіта" Галичини: (Перша половина XX ст.)
- 33 **Бабич Є.** Цінний внесок у духовну скарбницю України (Про біобібліографічний покажчик, присвячений польському педагогу, лікарю, письменнику Янушу Корчаку)
- 34 **Прядко О.** Бібліотека – як центр соціальної підтримки молоді
- 36 **Аладжальян С.** Все під силу однодумцям
- 37 **Загуменна В.** Професіонал, науковець, громадський діяч
- 38 **Кравченко С.** Нові видання бібліотеки
- 40 **Яременко Н.** До 80-річчя від дня народження Матвія Матвійовича Дулі
- 40 **Затитуйте – відповідаємо**
- 41 **Пам'яті колег (В. Іщенка і В. Молчанової)**
- 42 **Наші автори**

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

НИНІ, коли все вказує на те, що в нашій державі починається якісно новий етап її розвитку, всі ми сподіваємося не тільки на краще майбутнє, а й на більш достойне, як в матеріальному, так і в духовному відношеннях життя, уже для сучасного покоління українців. Чи є у нас підстави для таких сподівань?

Мабуть так є. Україна не ображена долею ні землею, ні копалинами, ні географічним положенням. Але найбільше багатство кожної країни – її громадяни, якісний рівень активного покоління – його освіта, мораль, культура, здоров'я, громадянська свідомість. Для підвищення цього рівня потрібна велика робота суспільства, створення розгалуженої соціальної інфраструктури, важливим складником якої є й бібліотеки. Їхня робота дотична практично до всіх сфер діяльності суспільства. Не беручи участі у конкретних політичних рухах, бібліотеки акумулюють і розповсюджують знання, сприяють розвитку особистості і загальнолюдському прогресу. Ця робота ускладнюється з кожним роком, і примноженням інформаційних ресурсів, і запровадженням новітніх технологій, і плінністю інтересів користувачів, і постійним розширенням змістовного аспекта їхнього обслуговування.

Бібліотечні професії, змінюючись, набувають якісно нових рис. Вимогою до кожного спеціаліста стає здатність до постійного вдосконалення, розуміння ним перспектив розвитку бібліотечної справи у всьому світі, а також забезпечення власної відповідності розв'язанню реальних проблем сучасної доби.

Висока кваліфікація, ґрунтовна освіта бібліотечних фахівців є необхідною передумовою їхньої діяльності. Але чи можна вважати задовільним стан відновлення корпусу висококваліфікованих бібліотечних кадрів в Україні?

На жаль, наявні факти викликають тривогу. Відсоток бібліотекарів із вищою бібліотечною освітою у нас постійно зменшується. Нині у публічних бібліотеках він не перевищує 20,4%, а ще п'ять років тому, тобто у 1999 р., становив 22,1%. У бібліотеках сільської місцевості цей показник дорівнює лише 6,9%, хоча у 1999 році відсоток фахівців з вищою бібліотечною освітою складав 7,7%. Така ж ситуація і в регіональних бібліотеках України – 63,9% – 2003 р. проти 64,7% у 1999 р. Викликає занепокоєння й те, що зникають кваліфіковані представники таких фундаментальних професій, як фондовики, бібліографи, каталогізатори.

Для порівняння, за рекомендаціями ІФЛА, у штаті публічних бібліотек для їхнього нормального функціонування має бути (за винятком технічного персоналу) не менше третини працівників із вищою бібліотечною освітою [1]. Сьогодні вже виникає гост-

ра потреба в операторах електронної техніки і програмістах, системних адміністраторах тощо. Наведені факти свідчать про необхідність перегляду на державному рівні політики підготовки бібліотекарів і працівників інформаційних установ, включаючи такі аспекти, як наукове обґрунтування реальних потреб галузі у спеціалістах найвищої кваліфікації, забезпечення відповідної кількості державних замовлень у профільних вищих навчальних закладах, підвищення престижу професії і покращання соціальних умов бібліотекарів. Цей фах повинен стати конкурентноздатним у матеріальному винагородженні серед інших установ, що сприятиме залученню до бібліотек молоді.

Важливим джерелом професійних знань, допомогою у забезпеченні безперервної освіти є фахова бібліотечна преса. Зокрема, журнал «Бібліотечна планета» вже вийшов друком у 26 номерах, і можна зробити певні висновки, наголосити на подальшій стратегії часопису. У 1998 році керівництвом Національної парламентської бібліотеки України було прийнято рішення заснувати журнал, в якому б розглядалися нагальні проблеми практичного розвитку бібліотечних закладів, незалежно від форм власності, територіального розміщення і рівня установи. Його головна мета – бути корисним не тільки науковцям-бібліотекознавцям, а й широкому колу бібліотекарів, сприяти процесам реформування галузі, її технічному переозброєнню шляхом популяризації тих знань і вмінь, які ще, на жаль, не стали загальним здобутком наших колег.

Хочу відразу зазначити, що часопис «Бібліотечна планета» протягом свого існування реалізовував концепцію видання, призначеного для всіх категорій бібліотечних працівників. І, сподіваємося, що науково-виробниче видання, яке має своє обличчя, традиції, авторів і, головне, – прихильників, відбулося.

Здійснення аналізу надрукованих матеріалів дало змогу структурувати їх за певною проблематикою і прорахувати загальну кількість публікацій (див. таблицю на с. 5).

Отже, загалом за цей час було надруковано понад 600 публікацій. Журнал намагався всіляко сприяти бібліотекам у вирішенні існуючих практичних проблем, визначенні актуальних шляхів свого розвитку. Про це свідчить хоча б загальна кількість відкритих рубрик – їх понад 150.

Дані у таблиці дозволяють побачити як набутки, так і „вузькі” місця, що потребують більшої уваги у висвітленні.

Т. Вилегжаніна

Тематичні напрями	Кількість публікацій у №№ 1 -26
1. Бібліотечне і довідково-інформаційне обслуговування	131
2. Бібліотечна професія. Фахова освіта. Кадри та їхній соціальний захист	68
3. Ювілеї бібліотек. Персоналії	63
4. Організація бібліотечної справи	62
5. Формування, організація і збереження фондів	43
6. Культурологічні питання	39
7. Нові інформаційні технології	37
8. Правова база. Нормативно-регламентуючі документи	30
9. Історія бібліотечної справи та архівна спадщина	27
10. Співпраця бібліотек з благодійними організаціями. Міжнародні зв'язки бібліотек	24
11. Загальнотеоретичні питання	20
12. Методична і науково-дослідна робота	18
13. Державна політика розвитку бібліотечної галузі	16
14. Професійне свято	16
15. Рецензії	11
16. Зарубіжний досвід	9
17. Бібліотечні каталоги та ІПС	5
Всього	619

Як бачимо, із значним відривом „лідирує” напрям „Бібліотечне і довідково-інформаційне обслуговування”, адже це той фундамент, на якому тримається бібліотечне виробництво.

Другу позицію посіли питання, пов'язані з підвищенням професійного рівня кадрів, соціального престижу бібліотеки і бібліотекаря.

А щоб батьківщина краще знала своїх героїв, третю сходинку по праву займають матеріали, які висвітлюють урочисті події в житті конкретних бібліотек і їхніх працівників.

Четверту – погляди фахівців на загальні засади організації бібліотечної справи.

Чільну п'ятірку замикають проблеми, пов'язані з документними фондами бібліотек.

На шосту позицію вийшли матеріали культурологічного характеру, в яких висвітлювалися питання розповсюдження духовних цінностей, популяризації книги і читання.

Бурхливе впровадження в бібліотеках України останнім часом сучасних комп'ютерних технологій на різних ділянках роботи зробило однією з пріоритетних тем теоретичні можливості і набутий вітчизняний та світовий практичний досвід у сфері інформатизації книгозбірень. Отже тут сьома позиція.

Поступово формується нова юридично-нормативна база діяльності бібліотек України. Тож восьму сходинку за кількістю займають матеріали, які тим чи іншим чином розкривають правове підґрунтя роботи бібліотечних закладів на сучасному етапі.

Україна – велика бібліотечна країна зі своєю яскравою і трагічною історією. І журнал завжди з великим пієтетом ставився до історичних наукових матеріалів і розвідок наших фахівців.

Десяту позицію посіли публікації, що висвітлюють міжнародні взаємозв'язки бібліотек та їхнє співробітництво з благодійними фондами.

Статті, в яких журнал віддзеркалював основні найхарактерніші загальнотеоретичні засади і перспективи розбудови бібліотечної справи в країні, за кількістю посіли одинадцяте місце.

Не так, як нам би хотілося, розкривалася на шпальтах журналу розгалужена науково-методична та науково-дослідна діяльність бібліотек. Бракувало матеріалів, де б висвітлювалися як нагальні методичні завдання, так і шляхи вирішення більш узагальнених проблем науково-теоретичного рівня. Отже, лише 12 позицій.

На тринадцятій сходинці – матеріали, які висвітлюють державну політику розвитку бібліотечної галузі, організуючу і консультативну роль керівних органів у подальшому вдосконаленні роботи бібліотек країни на сучасних засадах.

Не набув широкого висвітлення зарубіжний досвід, і зовсім обмаль матеріалів було присвячено теоретичним проблемам сучасної каталогізації, сфері практичної аналітики, питанню створення і впровадження електронних інформаційно-пошукових систем.

Наведемо ще декілька цифр з нашої статистики. В середньому кожний номер журналу складається з 21 публікації.

За роки існування видання працівниками НПБ України (53 автори) підготовлено 134 статті. Тобто в середньому в кожному номері публікується по 5 матеріалів фахівців бібліотеки.

Фахівцями інших провідних бібліотек за цей же період підготовлено статей, відповідно:

Державна історична бібліотека – 7;

ДБ України для юнацтва – 12;

НБ України для дітей – 10;

Одеська державна наукова бібліотека

ім. М. Горького – 5;

Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Короленка – 2;

НБ України ім. В. Вернадського – 11;

Державна науково-педагогічна бібліотека ім. В. Сухомлинського – 7;

Державна наукова сільськогосподарська бібліотека – 5;

Державна наукова медична бібліотека – 1.

За географічним принципом кількість опублікованих матеріалів розподілилася таким чином: м. Київ – 14; АР Крим – 7; м. Севастополь – 3; Вінницька область – 7; Волинська – 3; Дніпропетровська – 31; Донецька – 23; Житомирська – 7; Закарпатська – 8; Запорізька – 8; Івано-Франківська – 5; Київська – 29; Кіровоградська – 21; Луганська – 20; Львівська – 13; Миколаївська – 24; Одеська – 5; Полтавська – 8; Рівненська – 26; Сумська – 5; Тернопільська – 12; Харківська – 13; Херсонська – 6; Хмельницька – 7; Черкаська – 8; Чернівецька – 6; Чернігівська область – 13.

Проте, щоби видання і далі відповідало реаліям професійного життя, було засобом спілкування, маємо чітко уявляти, чого вимагає від нас читач, яка вона – аудиторія журналу? І для мене – головного редактора „Бібліотечної планети”, його редколегії дуже важливо знати, як ставляться читачі до нашого журналу. Отже, потрібен постійний діалог, вміле використання якого зможе зробити таке спілкування плідним для всіх. Нашою метою є встановити, якою має бути “Бібліотечна планета” в 2005 році: наскільки

принципи змісту журналу, його рубрик, окремих публікацій відповідають сучасним професійним потребам українських бібліотекарів.

У цій ситуації коригувальним зворотним зв'язком могли б бути оперативні відгуки читачів на публікації. Тому просимо надсилати нам свої побажання, пропозиції, відверто висловлюючись про те, що подобається і не повинно бути втрачене, які теми, проблеми висвітлюються недостатньо, що треба зробити, аби журнал ще більше сприяв професійній консолідації, фаховому зростанню і безперервній освіті наших колег. Нам цікаво також знати, наскільки комфортно читати журнал, чи органічно взаємопов'язані заголовки, текст та ілюстрації. Чи допомагають ілюстрації зрозуміти зміст матеріалів, чи привертають вони увагу?

Редколегія журналу пропонує вашій увазі відповідне звернення (див. 3 с. обкл.). Сподіваємось, що воно знайде відгук серед науковців, фахівців бібліотек, читачів, які є прихильниками нашого часопису і готові до діалогу і співпраці.

Список використаної літератури

1. Руководство ИФЛА/ЮНЕСКО по развитию службы публичных библиотек. – СПб.: Изд-во Рос. нац. б-ки. – 2001. – С. 74).

2. Бібліотечна Україна в цифрах: Стат. зб. (2002-2003 рр.). – К., 2004.

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 15 січня 2005 р. № 36

Київ

**Про підвищення з 1 січня 2005 р.
посадових окладів (ставок заробітної плати) працівників
установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери**

Кабінет Міністрів України **ПОСТАНОВЛЯЄ:**

1. Підвищити з 1 січня 2005 р. на 10,5 відсотка посадові оклади (ставки заробітної плати) та ставки погодинної оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери, розміри яких затверджені постановами Кабінету Міністрів України, згідно з переліком, що додається.

2. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Національній та галузевим академіям наук за погодженням з Міністерством праці та соціальної політики і Міністерством фінансів привести власні нормативно-правові акти з питань оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій, що належать до сфери їх управління (перебувають у їх віданні), у відповідність із цією постановою.

Виконуючий обов'язки Прем'єр-міністра України

М. АЗАРОВ

ПЕРЕЛІК

постанов Кабінету Міністрів України, якими затверджені розміри посадових окладів (ставок заробітної плати) працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери (Витяг)

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України
від 15 січня 2005 р. № 36

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 р. № 74 «Про умови оплати праці працівників бюджетних науково-дослідних установ і організацій та інших наукових установ Національної академії наук» (Офіційний вісник України, 2001 р., № 5, ст. 182; 2002 р., № 15, ст. 796; 2003 р., № 48, ст. 2524; 2004 р., № 6, ст. 334, № 34, ст. 2264).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2001 р. № 134 «Про впорядкування умов оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери (Офіційний вісник України, 2001 р., № 7, ст. 278, № 9, ст. 349, № 21, ст. 938, № 33, ст. 1547; 2002 р., № 2, ст. 66, № 25, ст. 1204; 2003 р., № 21, ст. 948; 2004 р., № 2, ст. 41, № 6, ст. 334, № 30, ст. 2024, № 34, ст. 2260, ст. 2264).

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 р. № 786 «Про впорядкування умов оплати праці працівників підприємств та організацій системи державного матеріального резерву» (Офіційний вісник України, 2001 р., № 28, ст. 1248; 2003 р., № 37, ст. 1990; 2004 р., № 6, ст. 334, № 34, ст. 2264).

Уряд. кур'єр. – 2005. – 18 січ. – С. 4

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 22 січня 2005 р. № 84

Київ

Про затвердження Порядку виплати доплати за вислугу років працівникам державних і комунальних бібліотек

Відповідно до статті 30 Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” Кабінет Міністрів України

п о с т а н о в л я є:

1. Затвердити Порядок виплати доплати за вислугу років працівникам державних і комунальних бібліотек, що додається.

2. Виплату доплати за вислугу років здійснювати, починаючи з 1 січня 2005 р. у межах фонду оплати праці працівників бібліотек, затвердженого на відповідний рік.

Виконуючий обов'язки Прем'єр-міністра України

М. Азаров

ПОРЯДОК

**виплати доплати за вислугу років
працівникам державних і комунальних бібліотек**

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України
від 22 січня 2005 р. № 84

1. Доплата за вислугу років установлюється працівникам державних і комунальних бібліотек (публічних, спеціальних та спеціалізованих) залежно від стажу роботи в такому розмірі:

Стаж роботи	Розмір щомісячної доплати до посадового окладу, відсотків
понад 3 роки	10
понад 10 років	20
понад 20	30

2. Доплата за вислугу років виплачується щомісяця працівникам державних і комунальних бібліотек, які провадять культурну, освітню, інформаційну, науково-дослідну, методичну діяльність, згідно з додатком.

3. До стажу роботи, що дає право на встановлення доплати за вислугу років, зараховується:

час роботи в бібліотеках України, колишнього Союзу РСР на зазначених у переліку посадах;

відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а у разі, коли дитина потребує домашнього догляду, – додаткова відпустка без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною медичним висновком, але не більше, ніж до досягнення дитиною шестирічного віку;

час, відведений на підвищення кваліфікації з відривом від роботи, якщо працівник до і після періоду підвищення кваліфікації працював у бібліотеці;

строкова військова служба, якщо працівник до призову на військову службу працював у бібліотеці та протягом трьох місяців після звільнення з військової служби (без урахування часу проїзду на постійне місце проживання) був прийнятий на роботу в бібліотеку;

час, коли працівник фактично не працював, але за ним згідно із законодавством зберігалось місце роботи (посада) та заробітна плата повністю або частково (у тому числі час оплачуваного вимушеного прогулу, спричиненого незаконним звільненням або переведенням на іншу роботу).

4. Документом для визначення стажу роботи, який дає право на одержання доплати за вислугу років, є трудова книжка та інший документ, що відповідно до законодавства підтверджують наявність стажу роботи.

5. Доплата за вислугу років обчислюється з посадового окладу без урахування інших надбавок і доплат.

Доплата виплачується працівникам бібліотек з дня прийняття на роботу у разі наявності стажу, який дає право на її одержання.

Нарахування та виплата доплати проводиться щомісяця за фактично відпрацьований час у межах коштів, передбачених на оплату праці, за основним місцем роботи. Особам, які працюють за сумісництвом, зазначена доплата не виплачується.

6. У разі коли працівник тимчасово заміщує відсутнього працівника, доплата за вислугу років обчислюється з посадового окладу за основною посадою (місцем роботи).

7. Працівникам, у яких право на одержання або підвищення розміру доплати за вислугу років виникло протягом місяця, доплата встановлюється з початку наступного календарного місяця.

Додаток
до Порядку

ПЕРЕЛІК

посад працівників державних і комунальних бібліотек,
які провадять культурну, освітню, інформаційну, науково-дослідну, методичну діяльність

Генеральний директор, директор (завідувач) бібліотеки (філії), централізованої бібліотечної системи, їх заступники

Учений секретар

Начальник (завідуючий) відділу (сектором) з основних видів діяльності, їх заступники

Головний науковий співробітник

Провідний науковий співробітник

Старший науковий співробітник

Науковий співробітник

Молодший науковий співробітник

Головні: бібліотекар, бібліограф, методист

Провідні: бібліотекар, бібліограф, методист, редактор, художник, соціолог, психолог

Бібліотекар, бібліограф, методист, редактор, художник, соціолог, психолог всіх категорій

Бібліотекар, бібліограф, методист, редактор, художник, соціолог, психолог

Реставратор архівних та бібліотечних матеріалів

Уряд. кур'єр. – 2005. – 4 лют.

УКРАЇНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ У ДЗЕРКАЛІ ГАЗЕТНИХ ПУБЛІКАЦІЙ 2003 РОКУ – РОКУ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

(Стаття третя: Інформаційні проекти. Програми розвитку бібліотек. Законодавчі акти. Бібліотечні фонди та їхнє формування. Канадсько-українські бібліотечні центри. Інформаційно-ресурсні центри "Вікно в Америку").

БІБЛІОТЕКА І СУСПІЛЬСТВО

Автор продовжує розпочаті у попередніх номерах часопису публікації щодо висвітлення у пресі України у 2003 році діяльності вітчизняних бібліотек, які накопичуються у базі даних інформаційно-аналітичної системи НБУВ "Інідж бібліотечної справи та бібліотек України в газетній періодиці". Розглядаються підходи до створення нової моделі бібліотеки, реалізації стратегії змін та умови, за яких ці зміни можна втілити в бібліотеках, зокрема, увага акцентується на необхідності створення чіткої і керованої організації, системи управління та визначенні ділянок найбільш ефективного застосування сил і можливостей персоналу

Інформаційні проекти

Значна кількість матеріалів у пресі стосувалася створення регіональних інформаційних порталів та центрів інформації на базі публічних бібліотек (34 публікації). Так, на базі Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка такий центр, де буде зібрано і представлено в Інтернеті інформацію з усіх аспектів життєдіяльності області, було створено за розпорядженням Івано-Франківської облдержадміністрації. Проект здійснюється за підтримки Міністерства культури і

мистецтв України та Міжнародного фонду "Відродження" ("Галичина", 16.01; 20.03.2003 р.). Аналогічне розпорядження Хмельницької облдержадміністрації стосується створення центру регіональної інформації та регіонально-інформаційного порталу на базі ОУНБ ім. М. Островського, мета якого – висвітлення в мережі Інтернет об'єктивної інформації щодо життєдіяльності краю в усіх його сферах. ("Хмельниччина", 31.01.2003 р.). З ініціативи

Н. Танатар

ОУНБ ім. Н.К. Крупської розпочалася розробка порталу Донецчини. Вже сформовано його ядро, визначено принцип розміщення інформації (“Жизнь”, 04.03.2003 р.). Колектив Луганської ОУНБ ім. О.М. Горького у створенні регіонального інформаційного порталу активно співпрацює з обласною радою і облдержадміністрацією (“Жизнь Луганска”, 05.03.2003 р.).

Згідно з розпорядженням Чернігівської облдержадміністрації “Про організацію в централізованих бібліотечних системах міст і районів збирання, збереження та надання у використанні інформації з питань діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування” в регіоні проведено роботу зі створення відповідних центрів інформації. Зосереджено її, передусім, у бібліографічних відділах цих закладів. Найкраще цю роботу поставлено в Бобровицькому, Ічнянському, Менському, Прилуцькому, Щорському районах, а охоплює вона всю бібліотечну мережу області (“Деснянська правда”, 01.04.2003 р.). У наступних публікаціях йшлося про те, що роль інформаційного посередника між органами місцевого самоврядування і мешканцями Чернігова спроможна взяти на себе ЦМБ ім. М.М. Коцюбинського. Нещодавно в бібліотеці сформовано базу даних “Документи місцевої влади” та відкрито центр правової інформації на допомогу місцевому самоврядуванню (“Чернігівські відомості”, 28.11.2003 р.).

“Одеські вісті” (08.04.2003 р.) повідомили про діяльність інформаційних центрів (22), створених при бібліотеках Кілійського району.

У конференц-залі Волинської ОУНБ ім. О. Пчілки відбулася прес-конференція з приводу презентації проекту “Покращання поінформованості громадськості про діяльність неурядових організацій Волині”, який реалізує Асоціація захисту прав молоді Волині (“Вісник & К”, 31.07.2003 р.). Інформація про Волинь становитиме зміст регіонального інформаційного порталу, що буде створений в Інтернеті для акумуляції інформаційних ресурсів регіону на базі ОУНБ ім. О. Пчілки (“Досвітня зоря”, 07.08.2003 р.).

На базі відділу краєзнавства центральної міської бібліотеки Лисичанська (Луганська обл.) працює публічний центр з інформування населення. Його робота визнана найкращою в області за підсумками обласного конкурсу “Бібліотека – центр інформування населення про діяльність місцевих органів влади” (“Луганська правда”, 04.11.2003 р.).

Програми розвитку бібліотек

Одне з важливих питань діяльності бібліотек – розробка і реалізація програми їхнього розвитку – не отримало у пресі належного висвітлення. Впродовж року було зафіксовано лише 14 розрізнених повідомлень. Так, “Жизнь Луганска” (08.01.2003 р.) поінформувала, що сьома сесія Луганської міськради 24-го скликання прийняла Програму економічного і соціального розвитку Луганська та бюджет міста на 2003 рік. На комп’ютеризацію музеїв і бібліотек передбачено 65 тис. грн. На думку директора Луганської ОУНБ ім. О.М. Горького І. Риб’янцевої, розпорядженням голови облдержадміністрації затверджено дуже хорошу

і необхідну регіональну програму поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року. Саме завдяки їй три обласні бібліотеки в 2002 році отримали достатню кількість нових книг і передплатили на 2003 рік періодичні видання. Однак районні і міські програми практично ніде не виконано – в бюджетах не знайшлося статті, яка забезпечила б відповідне фінансування.

Розроблено і затверджено обласну Програму розвитку та підтримки галузі культури і мистецтв на період до 2004 року на Волині (“Волинь”, 14.01.2003 р.). Передбачені немалі кошти для обласних бібліотек на періодичні видання, поповнення книжкових фондів, передбачено фінансування необхідних ремонтних робіт у цих закладах.

Четверта сесія Хмельницької обласної ради прийняла рішення затвердити обласну Програму поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року; рекомендувати сільським, селищним, міським, районним радам розробити відповідні програми та передбачити кошти на їхнє виконання; головному фінансовому управлінню облдержадміністрації щорічно передбачати виділення коштів на виконання Програми (“Подільські вісті”, 14.01.2003 р.).

Затверджено обласну Програму поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року на Вінниччині (“Панорама”, 26.02.2003 р.). Однак одним із болючих питань залишається комплектування фондів бібліотек книжковою продукцією та періодичними виданнями. Гострою проблемою є поповнення фондів сільських книгозбірень.

Київська влада розробила міську комплексну програму “Столична культура і мистецтво. 2003-2005 роки”, де цілий розділ присвячено бібліотечній галузі. На всі заходи зі столичного та районних бюджетів, з фондів підприємств і благодійних організацій передбачається виділити: в 2003 р. – 17,5 млн. грн., у 2004 р. – 23 млн. грн., 2005 р. – 36 млн. грн., а в 2006 р. – 42 млн. (“Хрещатик”, 06.03.2003 р.). Міською держадміністрацією прийнято розпорядження про надання Публічній бібліотеці ім. Лесі Українки обов’язкового примірника друкованих видань, які виходять у Києві. За рахунок міського бюджету у столиці реалізується “Програма автоматизації інформаційно-бібліотечної системи публічних бібліотек” (“Урядовий кур’єр”, 13.03.2003 р.). На кошти, виділені з міського бюджету, буде викуплено літературу у видавництва “Веселка” і передано районним та шкільним бібліотекам міста (“Столиця”, 23-29.05.2003 р.).

Тернопільською облдержадміністрацією видано розпорядження “Про проведення Року культури в області”, сесія облради затвердила обласну комплексну Програму розвитку культури на 2002-2004 роки. Реалізуватиметься також така важлива й необхідна програма, як “Поповнення бібліотечних фондів до 2005 р.”. Поступово, та все ж таки вирішуватимуться проблеми довгобудів: обласної наукової бібліотеки, деяких районних і сільських книгозбірень (“Свобода”, 05.04.2003 р.).

В Одеській області діє “Програма культурного розвитку регіонів на 2002-2004 роки”. 2002 року, вперше за останній час, виділено кошти з обласного бюджету на комплектування бібліотечних фондів, у 2003 році ця сума сягала 30 тис. грн. Позитивно вирішується питання з передплатою періодичних видань (“Одеські вісті”, 13.05.2003 р.).

Законодавчі акти

Серед законодавчих актів найбільший резонанс у пресі за 2003 рік отримало підписане Президентом України Л. Кучмою Розпорядження від 3 грудня “Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського” (“Світ” 03.12.2003 р. та ін.). Зважаючи на величезне значення цієї національної книгозбірні для інформаційного забезпечення населення, а також з метою поліпшення умов її діяльності, більш ефективного збереження і використання інформаційного потенціалу, цим документом було доручено Кабінету Міністрів розробити разом з НАН України Державну програму розвитку бібліотеки на 2005-2010 роки, якою передбачити, зокрема, заходи щодо забезпечення подальшого розвитку науково-інформаційної діяльності бібліотеки, її комплексної комп’ютеризації, розширення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, об’єднання та забезпечення доступності бібліотечних ресурсів; щодо збереження рукописів, стародруків, рідкісних видань на новітніх носіях інформації. Також йдеться про будівництво додаткового корпусу НБУВ та оснащення його розгорнутою сучасною інфраструктурою (“Урядовий кур’єр”, 12.10.2003 р.).

Бібліотечні фонди та їхнє формування

Одним із найактуальніших напрямів діяльності бібліотечних закладів є формування фондів (416 публікацій). Ця тема знайшла відображення у тематичних у рубриках: “Поповнення фондів” (214) та “Збереження фондів” (23). Крім того, багато узагальнюючих повідомлень потрапили до рубрики “Загальна інформація”.

Поповнення бібліотечних фондів

Враховуючи те, що багато матеріалів щодо формування та поповнення фондів книгозбірень було висвітлено у розділі “Сучасний стан бібліотечної галузі” (див.: Бібл. планета. – 2004. – № 4), а також те, що про публікації стосовно вирішення проблеми на державному рівні йшлося вище, у підрозділі “Програми розвитку бібліотек”, у даному розділі розглядатимуться лише публікації, присвячені альтернативним шляхам комплектування фондів.

Які ж питання найбільше зацікавили пресу в 2003 році? Зазначалося, що “позапланове” поповнення фондів українських книжкових скарбниць відбувалося переважно за рахунок зарубіжних проектів, добродійних акцій, благодійних фондів, дарунків видавництва та окремих осіб – як вітчизняних, так і зарубіжних – здебільшого українців за походженням.

Одним із перших у пресі з’явилося повідомлення про поповнення Полтавської ОУНБ ім. І.П. Котляревського в числі 60 університетських і публічних бібліотек України 50 томами “Бібліотеки Тисячоліття: бібліотеки для кожного” згідно з проектом, започаткованим Британською Радою в Україні (“Полтавський вісник”, 17.01.2003 р.).

Аташе з питань вивчення англійської мови в Україні і країнах СНД Посольства США в Україні Патрісія Н. Сулліван передала 150 книг спеціальної та

методичної літератури вартістю 3 271 долар бібліотеці Кримського республіканського інституту післядипломної педагогічної освіти, зокрема аутентичну літературу. Подібні акції було також організовано в Луганську, Горлівці, Одесі, Хмельницькому і Рівному (“Кримские известия”, 26.12.2003 р.).

З питань поповнення бібліотечних фондів проведено спеціальні акції, зокрема “Подаруй книгу дітям”, що розгорнута з ініціативи Севастопольського міськкому СДПУ(о). Івано-франківські об’єднані соціал-демократи надіслали бібліотекам для дітей Севастополя понад 1 тис. книг українською мовою. Всього ж зібрано і передано юним читачам понад 2 тис. видань (“Наша газета +”, 10.01.2003 р.).

Успішно проводиться на теренах України й інша благодійна акція – “Подаруй бібліотеці книгу”. За інформацією директора Заліщицької РЦБС (Тернопільська обл.) О.Й. Тракало (“Свобода”, 25.05.2003 р.), у рамках якої до книгозбірень постійно надходять книжкові дари. У 2001 році їх було 7 тис., 2002 – понад 3 тис. Серед благодійників – країни – власники домашніх бібліотек, автори-видавці, українці з діаспори.

Одним із джерел поповнення фондів Козятинської ЦРБ (Вінницька обл.) стало запровадження саме цієї акції (1 тис. книг) (“Панорама”, 12.11.2003 р.).

У рамках Року культури на Сватівщині (Луганська обл.) оголошено акцію “Подаруйте українську книгу бібліотеці”, яка проходила у ЦРБ ім. Т. Полякова за ініціативою і сприяння місцевого товариства шанувальників української мови “Джерело” та спілки творчої інтелігенції району. Місцеві жителі досить активно залучилися до неї. Лише протягом одного дня 65 громадян подарували бібліотеці 886 прим. книжок. Трудовими колективами внесено близько 2 тис. грн. на придбання необхідної української літератури (“Наша газета”, 03.06; 26.06.2003 р.).

У результаті акції “Подаруй книгу”, проведеної Червоноградським народним домом “Просвіта” (Львівська обл.), фонди його бібліотеки поповнилися десятками книжок (“Освіта України”, 29.07.2003 р.).

Харківський “Клуб сімейного дозвілля”, що розповсюджує книгу поштою, провів таку акцію на Полтавщині, подарувавши полтавським бібліотекам близько 100 прим. чудових видань (“Зоря Полтавщини”, 04.07.2003 р.). До 350-річчя Харкова цей клуб, за підтримки Головного управління з гуманітарних та соціальних питань Харківської міськради, в рамках благодійної акції “Подарунок місту” передав ЦМБ ім. В.Г. Бєлінського, бібліотекам-філіям Дзержинської ЦБС книги вартістю понад 40 тис. грн. (“Слобода”, 19.08.2003 р.).

В Одеській міській бібліотеці ім. І. Франка відбулася добродійна акція з метою поповнення книжкового фонду, організована благодійним клубом випускників та вчителів школи № 116 м. Одеси та приурочена до Дня вчителя (“Деловая Одесса”, 10.10.2003 р.).

Великого розголосу набула всеукраїнська акція, ініційована українською діаспорою, “Свій до свого по своє”. Далеко від рідної землі наші співвітчизники видавали літературу, газети і журнали, в яких друкува-

лося те, що було заборонено в СРСР. Тепер ці видання в рамках названої акції і за підтримки Центру національного відродження імені С. Бандери та благодійного фонду “Соборність” прийшли до українських читачів. На Лубенщині (Полтавська обл.) сотні примірників тижневика “Шлях перемоги”, безліч книг, наданих Молодіжним націоналістичним конгресом, активістами літературно-мистецького клубу ім. В. Симоненка та членами міської організації УРП “Собор”, було поширено у книгозбірнях району та середніх школах (“Шлях перемоги”, 04.10.2003 р.). У Тернопільській області презентувалися книги за участю авторів та упорядників, представників навчальних закладів, громадськості. Літературу передано у всі вищі навчальні заклади Тернополя, обласну та деякі районні бібліотеки, книгозбірні краєзнавчих установ і Буцацький колегіум ім. Св. Йосафата. Понад 500 прим. журналу “Визвольний шлях” відтепер будуть у фонді краєзнавчого музею (“Свобода”, 25.10.2003 р.). Велика партія книг і журналів надійшла до бібліотечних установ Волині. Окрім ОУНБ, ці видання отримали й інші бібліотеки, зокрема у райцентрах Володимирі-Волинському, Ковелі, Ківерцях, Горохові (“Віче”, 30.10.2003 р.). 12 листопада в Ужгороді відбулася обласна акція (“Шлях перемоги”, 04-10.12.2003 р.). Різноманітну літературу було передано до провідних бібліотек Закарпаття. Організатори акції подарували добірку раритетних випусків журналу “Визвольний шлях” ОУНБ та бібліотеці Ужгородського національного університету (“Трибуна”, 06.12.2003 р.).

Перші комплекти книг у рамках іншої благодійної акції – “Українцям – українські книжки” – надіслано 25 сільським бібліотекам Вінницької області. Велику партію книг підготовлено для української гімназії (“Українська газета”, 25-31.12.2003 р.).

Міністерство культури АРК та Кримська РУНБ ім. І. Франка провели місячник підтримки сільських бібліотек, присвячений Всеукраїнському дню бібліотек, для чого було залучено позабюджетні кошти. Кримчани та гості дарували сільським бібліотекам книги, журнали, канцелярське приладдя. В ряді районів було відремонтовано приміщення книгозбірень. Бібліотека ім. І. Франка провела збирання друкованої продукції для села (“Крымские известия”, 08.12.2003 р.).

Благодійний фонд “Відродження краю” подарував читачам міських бібліотек для дорослих м. Запоріжжя 65 примірників нових книг видавництва “Прем’єр” (“Запорізька Січ”, 01.02.2003 р.). На Луганщині завдяки благодійному фонду “Відродження шахтарських міст та селищ” ЦБС міст Стаханова та Первомайська отримали літературу на суму 9 тис. грн. – всього 726 книг (“Луганская правда”, 18.02.2003 р.).

Подарунком для всіх публічних бібліотек Львівської області стала безкоштовна передача ім Українсько-американським доброчинним фондом „Сейбр-Світло” понад 8 тис. книг українською та англійською мовами (“Львівська газета”, 27.03.2003 р.). За підтримки Фонду інтелектуальної співпраці 150 книг було передано до Лановецької районної бібліотеки для дорослих на Тернопільщині (“Свобода”, 05.07.2003 р.).

Згідно з повідомленнями преси, надається спонсорська допомога бібліотекам у комплектуванні фондів і фінансовими структурами. Так, київський банк “Хрещатик” закупив навчальну, художню, енциклопедичну літературу для Звенигородської школи-інтернату на Черкащині та Київської школи-інтернату № 3. Велику кількість літератури, придбаної у видавництвах та видавничих організаціях, передав сільським школам та бібліотекам Промінвестбанк. Напередодні Дня захисту дітей Тернопільська дирекція регіонального відділення банку “Аваль” подарувала 500 книг одній із міських бібліотек. Це повна серія прекрасно ілюстрованих казок світу, твори світової класики, пізнавальна література (“Захід”, 02.08.2003 р.).

Видавництво “Каравела” вже понад 10 років спеціалізується на виданні суспільно-політичних та наукових праць українською мовою. Більшість накладів безкоштовно передається бібліотекам. Оскільки частка україномовної літератури у фондах харківських бібліотек не перевищує 30%, важливість цих дарів переоцінити неможливо (“Слобідський край”, 26.03.2003 р.). Кілька тисяч книжкових видань 2002 року передало в дар міській бібліотеці ім. М. Кропивницького видавництво Струве разом з фондом Солженіцина (“Вечерний Николаев”, 20.07.2003 р.). Економічний факультет Київського національного університету імені Т. Шевченка поповнив свій бібліотечний фонд завдяки Всеукраїнському об’єднанню підприємців “Нова формація” і мережі книжкових супермаркетів “Буква” (“Хрещатик”, 24.12.2003 р.).

Вже кілька десятиліть надсилає контейнерами літературу до України благодійник із США Є. Паранюк. Дари, рахунок яким пішов на десятки тисяч, істотно поповнили фонди багатьох бібліотек Івано-Франківська – музичного училища, університету ім. В. Стефаника, ОУНБ ім. І.Я. Франка, книгозбірні Богородчанського району та с. Хмелівка, де Є. Паранюк народився (“Голос України”, 20.02.2003 р.).

Працівники Рівненської ОУНБ 2002 року від дарувальників одержали майже 1,6 тис. книг. 2003 рік розпочався цінним подарунком з Торонто – від Мирослава Бігуса та Мирона Головатого отримано комплект “Вістей” – друкованого органу Головної управи Братства колишніх вояків і Української дивізії Української національної армії (“Вільне слово”, 02.04.2003 р.).

За заповітом жителя Канади Ф. Ковалю, уродженця Луганського краю, його син Володимир передав домашню бібліотеку батька книгозбірні Сватівської райлікарні Луганської обл. (“Наша газета”, 24.06.2003 р.).

Подаровані односельчанам книги (понад 500 прим.) уродженця с. Верба Дубенського району (Волинська обл.) С. Барана, який нині мешкає в Англії, поклали початок роботі бібліотеки патріотичної книги (“Волинь”, 25.07.2003 р.).

Бібліотеці Національного університету “Острозька академія” передано колекцію із власної книгозбірні Бронеслави Скорупської, яка проживає у США. Це література, яку було заборонено в Україні за радянсь-

ких часів: видання теологічного змісту, книги про голодомор, події Другої світової війни, діяльність Української гельсінської спілки і т. ін. (“Експрес”, 23-30.10.2003 р.). Ця ж бібліотека поповнилася унікальними виданнями праць Г. Сковороди, М. Грушевського, В. Винниченка, Г. Костюка тощо. Твори, видані в діаспорі, передали університету Канадський інститут українських студій та Всеукраїнський благодійний фонд “Громадянська енергія” (“Демократична Україна”, 25.11.2003 р.). Радник Посольства Республіки Польща Войцех Чайка подарував бібліотеці університету 20 перших примірників щойно виданої українською мовою “Історії Польщі” Л. Зашкільняка та М. Крикуна (“Урядовий кур’єр”, 03.12.2003 р.).

Завдяки Ользі та Ярославу Дужим фонд бібліотеки Національного університету “Кієво-Могилянська академія” поповнився унікальними методичними підручниками Гарвардського університету, виданнями з історії України українською та англійською мовами, серією чудово ілюстрованих альбомів зі світового мистецтва. Також студенти можуть ознайомитися з архівом Ярослава Дужого (“Українська газета”, 21-27.08.2003 р.). Багато газетних повідомлень стосувалося передачі Американській бібліотеці в НаУКМА представниками фонду “Сейбр-Світло” близько тисячі англomовних книг – це багатотомні енциклопедії, тлумачні словники, довідкові видання, навчальна і наукова література з економіки, бізнесу, історії, політології, соціології, філософії тощо. Окреме місце в цьому списку посідають праці американських учених з українознавства, історії та культури України, теорії українського націоналізму (“Молода гвардія”, 06.10.2003 р.). Американська бібліотека поповнилася ще зібранням фільмів. Амбасадор США в Україні Джон Гербст презентував університету понад 50 кінострічок американської класики та документальних фільмів про історію, державне управління та суспільне життя США. Всі вони розміщені на DVD-носіях (“Україна молода”, 25.09.2003 р.).

Понад 2,5 тис. книг російською мовою подарували севастопольським школам та бібліотекам колишній Надзвичайний та Повноважний Посол РФ в Україні Ю. Дубинін та його дочка Наталія (“Столичка”, 15.08.2003 р.). 400 примірників книги нарисів про історію Криму, написаної талановитим журналістом-істориком В. Рябчиковим, було передано до Кримського бібліотечного колектора батьками автора, який не дожив до виходу в світ своєї книги (“Кримская правда”, 18.10.2003 р.).

Поет П. Перебийніс подарував Шаргородському району (Вінницька обл.) 1 300 книжок із власної книгозбірні і на творчому вечорі “Я з цієї землі” повідомив про підготовку до чергової передачі району значної кількості видань (“Освіта України”, 04.02.2003 р.).

Кіровоградська ОУНБ ім. Д. Чижевського отримала щедрий дар від краєзнавця Ф. Плотніра – 100 книг Г. Нудьги “Козак. Філософ. Поет”, надрукованих власним коштом. Частину примірників направлено і в районні області (“Робітничая газета”, 21.05.2003 р.).

У Державній науково-педагогічній бібліотеці України відкрито доступ до Фонду Василя Сухомли-

ського, чим відзначено 85-річчя великого гуманіста. Подарований родиною фонд налічує 3 393 одиниці зберігання. З них близько 500 – праці вченого, інші – статті про нього, матеріали з використанням його спадщини різними мовами тощо (“Освіта України”, 27.07.2003 р.).

Понад 500 книжок, серед яких “Дипломатична Україна”, “Українська писанка”, багато історичної, художньої літератури, передав до фондів бібліотек Солом’янського району м. Києва депутат Київради П. Кривонос (“Вечірній Київ”, 02.10.2003 р.). Львівський письменник Р. Іваничук на 1 тис. грн. купив 20 комплектів книг із серії “Приватна колекція” для передачі в обласні бібліотеки Центральної та Східної України і Республіки Крим (“Високий Замок”, 27-28.12.2003 р.).

Львівські газетярі сповістили про розпорядження обладміністрації щодо виділення 11 тис. грн. на придбання 200 прим. книги Л. Кучми “Україна – не Росія” для обласних, шкільних бібліотек та книгозбірень вищих навчальних закладів (“Поступ”, 22-23.11.2003 р.).

В окремих публікаціях повідомлялося про призупинення контрабандного вивезення раритетів з країни та їхнє повернення в бібліотеки. Луганська ОУНБ ім. О.М. Горького отримала від Луганської митниці книгу “Курс космографії”, видану в Санкт-Петербурзі 1908 року (“Луганская правда”, 25.02.2003 р.). Тільки з початку 2003 року працівники відділення Карпатської регіональної митниці склали чотири протоколи на зловмисників, що намагалися вивезти за кордон срібні монети та старовинні книги (“Новини Закарпаття”, 10.07.2003 р.). Як повідомила газета “Срібна Земля: Фест” (10-16.07.2003 р.), лишень впродовж першого півріччя 2003 року півтора десятка стародруків було передано Закарпатській ОУНБ. Комплект журналів “Живописное обозрение” видання 1898 року було затримано чернігівськими митниками при спробі незаконного вивезення з України. Деякі цінності передано Чернігівській ОУНБ ім. В.Г. Короленка (“Деснянська правда”, 04.09.2003 р.). П’ятнадцять старовинних книг, серед яких є раритетні, передали Волинській ОУНБ ім. О. Пчілки працівники Ягодинської митниці. Книги було конфісковано під час спроби їхнього незаконного вивезення за кордон (“Голос України”, 04.12.2003 р.).

Канадсько-українські бібліотечні центри

Багато публікацій у пресі стосувалися досить нового напрямку в роботі бібліотек – діяльності канадсько-українських бібліотечних центрів, створених Канадським товариством приятелів України переважно на базі ОУНБ. Мета проекту “Відродження”, започаткованого у 1993 році товариством, – відкриття бібліотек по всій Україні на благодійні кошти української діаспори в Канаді. На думку С. Горлача, голови товариства, це реальний крок у справі збереження української мови на материнській землі.

Великим попитом у донеччан користується бібліотека Канадсько-українського центру, відкритого в

ОУНБ ім. Н.К. Крупської майже 10 років тому. Щорічно бібліотеку відвідують 3,5 тис. читачів, видається 10 тис. книжок (“Жизнь”, 27.08.2003 р.). Канадсько-український бібліотечний центр, який майже 4 роки працює при ЦМБ ім. М. Коцюбинського м. Чернігова, відвідали учасники Світового конгресу українців з Торонто: Я. Семчишин – голова комітету проекту “Канадсько-український бібліотечний центр” та С. Горлач (“Сіверщина”, 29.08.2003 р.).

Вже декілька років діє Канадсько-український бібліотечний центр, створений при Дніпропетровській ОУНБ. У 2000 році Канадським товариством приятелів України для нього було передано колекцію книг і періодичних видань у кількості 20 тис. прим. Матеріали центру містять інформацію для поглибленого вивчення історії України, української православної церкви, видання українських поетів і письменників “розстріляного Відродження”, книжки і періодику, видані діаспорою в минулому столітті (“Наше місто”, 30.09.2003 р.). У 2003 році, як повідомило “Наше місто”, в центрі працювали виставки: “Дорогою честі й обов’язку”, присвячена творчості українського письменника С. Горлача (23.04.2003 р.), та “Дмитро Донцов (1883-1973): сторінки життя” – про творчість українського політичного діяча та публіциста (03.09.2003 р.).

14 серпня в Черкаській ОУНБ ім. Т. Шевченка урочисто відкрили дванадцятий за рахунком Канадсько-український бібліотечний центр за сприяння заокеанських співвітчизників („Молодь Черкащини”, 21.08.2003 р.). Українська діаспора Канади передала до цього центру понад 10 тис. прим. книжок. Серед них є справжні раритетні видання початку минулого століття. Особливе місце у бібліотечному центрі займають книжки письменників Черкащини, видані за кордоном (“Голос України”, 27.08.2003 р.).

За найактивнішої участі відомого громадського діяча, мецената М. Фішер-Слиж було створено канадсько-українські бібліотечні центри в Одесі, Сімферополі, Севастополі, Сумах, Чернігові, Дніпропетровську, Маріуполі, Черкасах. Саме за невтомне подвижництво на ниві рідної культури, щедre благодійництво пані Фішер-Слиж нагороджено Орденом Христа-Спасителя Української православної церкви КП (“Народна газета”, 13-19.11.2003 р.),

Інформаційно-ресурсні центри “Вікно в Америку”

Одним із проектів Посольства США в Україні є відкриття при бібліотеках інформаційно-ресурсних центрів «Вікно в Америку». Луганська ОУНБ ім. О.М. Горького була серед перших учасників проекту, завдяки виграному в 2002 році гранту Департаменту США на підтримку освітніх і культурних програм. Тепер відвідувачі бібліотеки мають можливість отримувати останню інформацію про різні сфери життя США. Фонд центру постійно поповнюється новою літературою, енциклопедіями, словниками, довідниками, періодичними виданнями (“Луганская правда”, 13.03.2003 р.). У його розпорядженні – 129 томів серії

“Бібліотека Америки”. Окрім книг та електронних посібників, бібліотека одержала грант і на відеопродукцію. Вже надійшло близько 60 фільмів, всього ж їх очікується 100. Інформаційний центр – це також місце проведення презентацій книг, виставок, семінарів, конференцій, диспутів, перегляду фільмів. Раз на місяць тут проходять зустрічі за “круглим столом” (“Наша газета”, 13.12.2003 р.).

На початку квітня 2003 року було відкрито аналогічний центр при бібліотеці Кримського державного інженерно-педагогічного університету. Він став сьомим серед уже діючих у Кіровограді, Донецьку, Одесі, Львові, Луганську і Сумах. Центр доступний для всіх бажаючих. Тут можна знайти інформацію про уряд, культуру, літературу, історію, університети і бізнес США (“Сегодня”, 02.04.2003 р.).

Як повідомив “Урядовий кур’єр” (10.10.2003 р.), на базі Тернопільської ОУНБ створено 12-й в Україні інформаційний центр “Вікно в Америку”. Крім вичерпної інформації про всі сфери життя США, бажаючі зможуть отримати матеріали для вивчення англійської мови, взяти участь у програмах академічних обмінів для школярів та студентів.

За сприяння відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні у відділі зарубіжної літератури Рівненської ОУНБ також розпочав роботу аналогічний центр. Він стане місцем проведення заходів, які допоможуть користувачам бібліотеки більше дізнатися про США. Їм пропонуються матеріали в п’яти інформаційних блоках: довідкові матеріали про уряд США, саму країну, її освіту, культуру, а також блок вивчення англійської мови. Посольством виділено кошти на придбання компакт-дисків та відеокolleкції документальних і класичних американських фільмів, літератури (“Волинські губернські відомості”, 30.10.2003 р.).

Список використаної літератури

1. Танатар Н. Загальні принципи побудови інформаційно-аналітичної системи “Імідж бібліотечної справи та бібліотек України в газетній періодиці” // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – К., 2003. – Вип. 11. – С. 223-234.
2. Танатар Н.В. Бібліотеки України – у дзеркалі преси: (Контент-аналіз газет, публікацій, лип.-верес. 2002 р.) // Бібл. планета. – 2003. – № 2. – С. 11-14.
3. Танатар Н.В. Українські бібліотеки у дзеркалі газетних публікацій 2003 року – Року культури в Україні: Ст. 1. (Заг. положення. Робота з читачами. Ювілей б-к) // Бібл. планета. – 2004. – № 3. – С. 24-27.
4. Танатар Н.В. Українські бібліотеки у дзеркалі газетних публікацій 2003 року – Року культури в Україні: Ст. 2.: Сучас. стан галузі. Комп’ютеризація б-к. З’їзди та конференції. Техн. оснащення // Бібл. планета. – 2004. – № 4. – С. 17-22.

ДВНАДЦЯТЬ РОКІВ ПРОГРАМАМ БІБЛІОТЕЧНИХ ОБМІНІВ ІЗ США

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО БІБЛІОТЕК

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ відкрила Україні та українським громадянам багато нових можливостей. Зокрема, бібліотекарі тепер можуть на власні очі побачити, як працюють американські бібліотеки.

Спочатку, у 1992 р., активність проявив Міжнародний фонд “Відродження”, поширивши відомості про програму Бібліотеки Конгресу США та Фонду Сороса (Library of Congress – Soros Fellows Program). За цією програмою три бібліотекарі з України вивчали досвід діяльності Бібліотеки Конгресу США, а також бібліотечну справу цієї країни. Підтримувалися й інші проекти, спрямовані на покращання обізнаності українських бібліотекарів із досвідом роботи американських колег.

У 1993-1996 рр. реалізовувалися програми Дослідницької служби Конгресу США, які сприяли кращій організації інформаційного забезпечення законодавчої діяльності в Україні.

1994 р. у Києві було відкрито бібліотеку Дому Америки, яка вперше продемонструвала роботу американської публічної бібліотеки, рівень її послуг і нову якість обслуговування.

У середині 1990-х років бібліотекарі України з ініціативи і підтримки відкритої в Києві Інформаційної служби США, яка пізніше увійшла до складу Посольства США як відділ преси, освіти та культури, почали “освоювати” новий для себе “бібліотечний материк” – США.

Останніми роками відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні адмініструє низку програм бібліотечних обмінів: “Міжнародні відвідувачі”, “Сучасні проблеми”, “Громадські зв’язки”, MUSKIE/FSA, Програму ім. Фулбрайта, Програму регіональних обмінів науковцями (Regional Scholar Exchange Program). Також надавалися гранти бібліотекарям для участі у роботі бібліотечних конференцій у США. Майже сто бібліотекарів з України взяли участь у цих програмах. Вони вивчали досвід, отримували вищу бібліотечно-інформаційну освіту, здійснювали наукові дослідження, виступали на конференціях. Настав час вивчити наслідки цих програм, проаналізувати їхню ефективність.

У червні 2004 р. у рамках конференції “Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу” (“Крим-2004”) відбулися презентація і дискусія “Дванадцять років програмам бібліотечних обмінів із США: результати, проблеми, перспективи”, а також зустріч випускників програм, що їх фінансує уряд США.

Під час конференції було проведено анкетування бібліотекарів – учасників цих програм обміну (“Міжнародні відвідувачі”, “Сучасні проблеми”, “Громадські зв’язки”, MUSKIE/FSA, Library of

Congress – Soros Fellows Program, програми Дослідницької служби Конгресу США у 1993–1996 рр.). Серед опитаних – директори бібліотек, керівники підрозділів, бібліотекарі, викладачі вищих навчальних закладів з різних регіонів України. І хоча в анкетуванні взяли участь лише чверть усіх учасників програм обміну, результати становлять певний інтерес як для американської сторони, котра організує ці поїздки, так і для української бібліотечної спільноти.

Запропонована анкета включала запитання, які дозволяють зрозуміти, як вплинуло на професійну діяльність бібліотекарів вивчення досвіду бібліотечної справи в США і які наслідки це мало для удосконалення цієї галузі в Україні. Деякі узагальнення та найбільш характерні відповіді на запитання анкети наводяться нижче.

Певна частина запитань стосувалась уявлень українських громадян про США. Більшість респондентів підкреслили, що образ Америки та американців, який склався у них внаслідок багатьох років радянської пропаганди, абсолютно не відповідає дійсності. Зокрема зазначалося, що США – це “багатонаціональна країна, де людина – головна цінність”; “країна високої культури і досягнень у галузі науки та техніки”; “країна реальної демократії”. Абсолютно всіх вразило дружнє ставлення, доброзичливість і відкритість американців, толерантність і бажання допомогти. “Треба вчитися ставлення американців до людей із обмеженнями та спеціальними потребами”, – підкреслили опитувані. Вони акцентували на тому, що “американці – великі патріоти своєї країни, великі трудівники”.

Всі респонденти підкреслили, що професійні обміни із США важливі, бо допомагають не лише власними очима побачити позитивний приклад вільного, відкритого суспільства, але й навчитися демократії.

Опитаних вразили рівень автоматизації в американських бібліотеках; підтримка держави; належне фінансування та вміння бібліотекарів залучати додаткові кошти; зацікавив досвід волонтерства в бібліотеках, обслуговування людей із спеціальними потребами та обмеженнями; роль бібліотек в електронному врядуванні. Наші фахівці “наочно переконалися, що у бібліотеках США все підпорядковано читачеві – його потребам, вимогам, інтересам, якісному обслуговуванню”. В анкетах неодноразово відзначалася роль бібліотек у американському суспільстві: “У США публічні бібліотеки – як серце суспільства, а університетські – як основа науки та освіти”, “вразило, що Бі-

В. Пащикова

бліотека Конгресу США – національна гордість американців”. Підкреслювалося також, що у США бібліотека – важливий інститут демократії: “Демонстрація взаємозв’язку доступності інформації та демократії переконали у тому, що тільки інтелектуальна свобода та свобода слова можуть створити основу для демократичних процесів”; “демократичність, відкритість і доступність інформації – основа нашої професії”.

Українські бібліотекарі зазначали, що «бібліотеки США організовані як досконалі інформаційні системи», це «... краща модель бібліотек. Їх відкритість, доступність, комфортність, інформаційний сервіс, рівень і репертуар послуг робить американські бібліотеки кращими у світі». Висловлювалася думка, що бібліотеки США забезпечують інтелектуальну свободу та працюють на основі дотримання авторських прав. Опитувані переконалися, що в США престижним працювати в бібліотеках і допомагати бібліотекам: «З’явилось відчуття гордості за свою професію».

Коментуючи результати участі у програмах обміну, бібліотекарі, зокрема, підкреслювали, що «досвід американських бібліотек із забезпечення відкритого доступу до інформації, створення та використання електронної інформації став визначальним» для їхніх бібліотек, а «відкриття Інтернет-центру за проектом “Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)”

Посольства США в Україні – практична реалізація досвіду, набутого у США». Те саме стосується і центрів “Вікно в Америку”. Так, один із опитуваних відзначив, що «...центр “Вікно в Америку”, який був відкритий у нашій бібліотеці, – модель американської публічної бібліотеки в Україні».

“У нас у бібліотеці активно впроваджуються автоматизація, реструктуризація, стратегічне планування – заради користувача, для якого ми стараємося бути відкритою, демократичною системою, що готова надавати нові, кращі послуги”, – написала одна із директорів бібліотек. А директор університетської бібліотеки підкреслила: “Від впровадження окремих технологічних рішень (відкритий доступ, різні види сервісу, електронні ресурси тощо) ми рухалися до зміни ролі та місця бібліотеки у структурі університету як центру для забезпечення науки та освіти. Крім того, в структурі університету створена публічна – американська – бібліотека як модель у сервісі, колекції, послугах тощо”.

І, мабуть, найвиразніше висловив свої враження та професійні висновки щодо участі у програмі “Міжнародні відвідувачі” один із директорів обласних бібліотек, коли написав в анкеті: “Поїздка змінила моє життя, і я пишаюся тим, що я – бібліотекар”.

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ЦЕНТРУ КОРПОРАТИВНОЇ КАТАЛОГІЗАЦІЇ: ПІДХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті представлено погляд Національної парламентської бібліотеки України на перспективу змін, пов’язаних зі створенням Центру корпоративної каталогізації в Україні, розкриваються переваги і проблеми, що можуть виникнути при реалізації цієї ідеї

ГЛОБАЛЬНИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР

ПИТАННЯ створення центрів корпоративної каталогізації в Україні давно стоїть на порядку денному. Фахівці обговорюють різні підходи до реалізації цієї ідеї, переваги і проблеми, що можуть виникнути у процесі цієї роботи, а також розглядають використання вже наявних інформаційних ресурсів.

Ця тема активно висвітлюється й на сторінках спеціалізованих вітчизняних і зарубіжних періодичних видань, на наукових конференціях, знаходить своє відображення в законах України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів, програмах, створених на державному та регіональному рівні. Так, у прийнятому на рівні закону документі «Про Національну програму інформатизації», складовою частиною якого є підрозділ «Електронна бібліотека», ставиться конкретне завдання: створити центри корпоративної каталогізації. У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (зі змінами станом на грудень 2003 р.) зазначається, що корпоративна взаємодія бібліотек неможлива без корпоративної каталогізації. В Указі Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України» йдеться про необхідність «вжити заходів щодо

створення національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу». Шляхи вирішення питання щодо корпоративної каталогізації накреслено у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку культури на період до 2007 року».

Ідея кооперації бібліотек і бібліотечних мереж існує в українській спільноті вже понад 10 років. Але якщо у світі вже набуто певного досвіду в цій діяльності, то ми ще робимо перші кроки.

У загальносистемному плані будь-яка регіональна корпоративна бібліотечна система або мережа являє собою єдиний комплекс організаційних, технологічних, технічних та інформаційних засобів, призначених для створення і використання поєднаних інформаційних ресурсів з метою найбільш повного задоволення соціальних, культурних і наукових потреб користувачів, а також раціонального використання трудових і матеріальних ресурсів.

Саме через упровадження корпоративних проектів у великих інформаційних центрах, якими і є бібліотеки,

Т. Вилегжаніна, Є. Одинець

стають можливими більш широкий обмін інформацією, збільшення потенціалу однієї, окремо взятої інформаційної установи, ефективнішою допомогою користувачеві у пошуку інформації та у використанні віддалених інформаційних джерел.

Сьогодні вже чітко окреслено два напрями і способи щодо реалізації цих проектів, а також визначено пріоритети діяльності.

Умовно це, по-перше, – система корпоративної каталогізації; по-друге, – корпоративні бібліотечні системи і мережі.

Що ж спонукає до створення корпоративних мереж бібліотек і, зокрема, каталогів? Це:

- Потреба суспільства у загальному і повному доступі до наявних інформаційних ресурсів.
 - Постійне і швидке зростання обсягів світових інформаційних ресурсів.
 - Відсутність у кожній окремій установі можливості задовольнити інформаційні потреби користувачів тільки своїми фондами, базами даних тощо.
 - Розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій і, відповідно, підвищення вимог до професійної підготовки персоналу.
 - Недостатня можливість бібліотек та інформаційних установ підтримувати тільки власними зусиллями належний фаховий рівень своїх працівників.
- Існують чітко визначені загальні принципи і тенденції побудови й розвитку різних регіональних корпоративних бібліотечних об'єднань, що здійснюються за такими напрямками:
- створення логічної мережі, яка об'єднує бібліотеки (недоцільно об'єднувати, наприклад, бібліотеки музичну і сільськогосподарську);
 - гармонізація правил взаємодії бібліотек при створенні загальних розподілених ресурсів та їхнє використання;
 - застосування відкритих стандартів (правил) при створенні інформаційних ресурсів і організації доступу до них.

Корпоративна каталогізація є невід'ємною складовою корпоративних бібліотечних мереж. Це – добровільне об'єднання бібліотек з метою спільного одноразового наукового оброблення документів та подальшого їхнього відображення в електронному каталозі.

Створення відповідних бібліотечних консорціумів вимагає жорсткої і раціональної організації доступу до інформаційних ресурсів. Сьогодні відсутня взаємодія між інформаційно-бібліотечними установами різних рівнів (національного, регіонального, місцевого) у методах і підходах до створення пошукового образу документа. Переходячи на автоматизований режим роботи, кожна бібліотека методично і послідовно шукає (часто безуспішно) своїх „власних думок щодо впровадження” і повторює помилки тих, хто уже пройшов цей складний шлях. Створення еталона бібліографічного запису повинно здійснюватися в методичному центрі національного рівня, і тільки після цього запис може бути відображений в електронних каталогах регіонального і місцевого рівнів. Саме така технологія роботи використовується в країнах Європи і Америки.

З чого ж розпочати, приступаючи до створення Центру корпоративної каталогізації?

Треба:

- визначити організаційну структуру корпорації;
- розробити критерії відбору документів;

– вирішити питання щодо єдиного формату та уніфікації лінгвістичного забезпечення;

– створити локальні інформаційні мережі, які б підтримували одна одну в процесі обміну бібліографічними записами документів та забезпечували функціонування центральної бази даних;

– забезпечити умови для міжвідомчої взаємодії, визначити права та обов'язки учасників, джерела фінансування тощо.

Впровадження корпоративної каталогізації допоможе розв'язати одвічну проблему одноразового оброблення документів для відображення їх у каталогах установ – учасниць корпорації; значно поліпшить якість каталогізації; зекономить кошти та створить ідеальні умови для віддаленого документного пошуку. Завдяки доступу до єдиної бази даних власні витрати на каталогізацію кожної окремої бібліотеки суттєво знижуються (за даними Німеччини – на 80 відсотків).

Реалізацію вищезазначених завдань і повинен займатися в Україні Центр корпоративної каталогізації, завдяки якому буде:

- створено зведені (центральні) електронні каталоги;
- уніфіковано, стандартизовано каталогізацію та пошук документів;
- забезпечено високу якість бібліографічного запису, завдяки розширенню пошукового образу документа;
- отримано можливість консолідованого вирішення складних каталогізаційних проблем;
- забезпечено оптимальну оперативність каталогізації документів (отримання копії бібліографічних записів утричі зменшує час на обробку);
- у відносно короткий термін здійснено ретроспективну конверсію бібліотечних каталогів.

Корпоративну каталогізацію можна розглядати за трьома рівнями.

До першого рівня відноситься зведений каталог з бібліографічними записами, куди входять бібліографічні описи, індекси класифікацій, предметні рубрики і сигнали бібліотек-фондоутримувачів.

Другий рівень базується на фінансовій основі, що орієнтує бібліотеки на світові бібліотечні корпорації на зразок OCLC, RLIN тощо.

Третій рівень – це корпорації, що мають у наявності не тільки каталогізаційну та адресно-довідкову інформацію, але й передбачають електронну доставку документів, ретроспективну конверсію та корпоративне комплектування.

Переваги створення системи корпоративної каталогізації полягають у тому, що:

по-перше, скорочуються витрати на каталогізацію, що в умовах автономних технологій є значними і мають стабільну тенденцію до зростання;

по-друге, забезпечується інформаційне (у т. ч. за форматом) та лінгвістичне суміщення електронних каталогів і баз даних бібліотек з метою реалізації повноцінного доступу до бібліотечних ресурсів, об'єднаних у межах окремих країн і світової спільноти в цілому;

по-третє, забезпечується висока якість бібліографічного запису первинних документів.

Однак, крім переваг, існують і проблеми, які обов'язково необхідно вирішити. Так, до корпорації можуть входити бібліотеки з різними можливостями, програмним забезпеченням та обладнанням. У зв'язку з цим виникає необхідність приведення всіх членів корпорації до єдиного рівня, а це тягне за собою фінансові труднощі.

Існує також проблема підготовки кваліфікованих спеціалістів. Не менш важливим є забезпечення надійним Інтернет-зв'язком.

Члени корпорації мають підписати угоду із зазначенням предмета угоди, її учасників, їхніх обов'язків і прав. Угодою передбачено можливість розширення кола членів корпорації, а також умови виходу з неї.

До речі, якщо бібліотека виходить із корпорації, то ресурси, які вона надала раніше в рамках цього об'єднання, залишаються у розпорядженні корпорації.

Декілька слів про досвід Америки з цього питання. Понад 30 років тому у США 54 бібліотеки коледжів та університетів штату Огайо вирішили об'єднатися в єдиний центр з метою створення єдиної бібліотечної комп'ютерної мережі регіону. Сьогодні це – найбільша інформаційна документна система, якою користуються понад 30 тис. бібліотек із 63 країн. Її каталог містить майже 49 млн. бібліографічних записів різних видів документів 370 мовами світу. Кожні 12 сек. до нього додається новий запис. Бібліотеки-учасниці можуть запозичити з цієї бази даних для власних потреб будь-який бібліографічний запис, доповнивши його службовими відомостями.

Особливість консорціумів Америки, членами яких є бібліотеки різних рівнів і форм власності, у тому, що ці установи використовують для доступу дані протоколу Z39.50. Його ключовою можливістю є здатність розсилати запити користувача одночасно по різних каталогах із наступним підсумовуванням результатів. Але тут виникають проблеми як технологічного, так і організаційного характеру. Найскладнішим є те, що бібліотеки – потенційні учасниці корпорації, використовують різне програмне забезпечення, за допомогою якого по-різному здійснюється обробка запиту. Саме це змусило зарубіжних розробників, зокрема бібліотеки США, мінімізувати можливості запиту для каталогів на основі протоколу Z39.50. Ця форма обмежується окремим пошуком за автором, назвою або предметною рубрикою.

У Німеччині перші корпоративні бібліотечні мережі виникли також понад 30 років тому, а сьогодні їх налічується близько десяти. Вони також користуються системою OCLC, CORC-проектном у форматах MARC-21 і PDF.

Якщо взяти до уваги досвід наших російських колег, то ще у 1993 році Міністерство культури Російської Федерації стало ініціатором і координатором діяльності зі створення корпоративної мережі російських бібліотек. Програма ЛІБНЕТ «Створення загальноросійської інформаційно-бібліотечної комп'ютерної мережі», затверджена у 1997 році, визначила мету і завдання мережевої інтеграції бібліотек, пріоритетні напрями і проекти, стратегії у сфері кооперації. Внаслідок цих заходів 2001 року було створено центр ЛІБНЕТ на базі Російської державної і Російської національної бібліотек. Сьогодні учасниками центру є 36 бібліотек різних типів. Проект сприяє впровадженню в практику роботи бібліотек Росії технологій корпоративної каталогізації, результатом якої, зокрема, є створення бази даних «Вся Росія».

Корпоративним проектом створення формату представлення бібліографічних даних в Україні є національний формат УкрМАРК. Цей проект реалізується міжвідомчою робочою групою фахівців Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (Національна академія наук України), Національної парламентської бібліотеки України (Міністерство культури і мистецтв

України) та Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Міністерство освіти і науки України) в рамках договору про інформаційну співпрацю за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Передбачається, що до комплексу документів формату УкрМАРК входитимуть:

- формат-основа УкрМАРК, що міститиме опис структури формату, маркера запису, повний перелік полів з індикаторами, підполями та методичними напращуваннями щодо їхнього заповнення та використання для всіх видів і типів документів;

- спеціалізовані формати для авторитетних даних, для класифікаційних даних, предметизації.

- комплекс посібників з використання УкрМАРК для спеціальних видів документів.

Протягом 2001-2003 років здійснено першу редакцію УкрМАРК для бібліографічних записів всіх видів документів, яку було виставлено на веб-сайті НБУВ. Зараз триває робота над другою редакцією.

З метою якісної реалізації проекту створення Центру корпоративної каталогізації в Україні всі учасники мають відповідати вимогам, що висувуються до програмного забезпечення та технології створення електронних каталогів.

Які ж це вимоги?

1. Наявність єдиного комунікаційного формату – УкрМАРК, що повинен стати національним стандартом, якого необхідно дотримуватися при використанні.

2. Чітко визначена кількість обов'язкових полів за форматом.

3. Наявність уніфікованого лінгвістичного забезпечення.

4. Дотримання єдиного протоколу взаємодії Z39.50 при обміні та доступі до баз даних.

5. Авторитетний бібліографічний запис, за який відповідає національний методичний центр корпоративної каталогізації.

Це не означає, що будь-яка регіональна бібліотека, котра є членом корпоративної каталогізації, повинна чекати на те, що бібліографічний запис зробить національний методичний центр. Бібліотека, отримавши книгу, перевіряє наявність бібліографічного запису у корпоративному каталозі. У разі відсутності такого запису вона створює власний початковий бібліографічний запис на наявний документ. А авторитетність цього запису (його правильність, еталон) підтверджує методичний центр національного рівня.

Бібліотеки України використовують програмне забезпечення різного рівня і потужності, виробниками якого є Україна, Росія та інші країни. Системи ІРБІС (Росія) в Україні використовують 35 бібліотек; ЛІБЕР (Франція) – 17; АЛЕФ (Ізраїль) – 3; УФД/Бібліотека (Україна) – 62; ЮНІЛІБ (Україна) – 42 бібліотеки.

Більш детально ознайомитися з характеристикою цих програмних продуктів можна на сторінках журналу «Бібліотечний форум України», 2003 р, № 2.

Може статися так, що бібліотеки, які бажають стати учасниками корпоративної каталогізації, використовують програмне забезпечення, яке не має необхідних модулів для взаємодії за єдиними стандартами та протоколами. У цьому випадку вони повинні звернутися до розробників програмного забезпечення з проханням привести існуючий програмний продукт у відповідність зі

стандартами, прийнятими у корпоративній каталогізації. Звичайно, це не безкоштовно.

Хочемо застерегти, що члени корпорації обов'язково, відповідно до чинного законодавства, мають користуватися тільки ліцензійними продуктами, оскільки санкції, що можуть застосовуватися до користувачів „піратського” програмного забезпечення, унеможливають їхнє членство у корпорації.

Стосовно лінгвістичного забезпечення, то першим кроком щодо уніфікації пошукового образу документа є Інформаційно-пошуковий тезаурус, створений фахівцями НПБ України. До речі, це видання експонувалося на стенді «Книги України» спеціалізованого книжкового ярмарку у Франкфурті (Німеччина), що відбувся у жовтні 2004 року.

Таким чином, сьогодні можна стверджувати, що дві необхідні складові корпоративної каталогізації в Україні існують. На черзі – розв'язання важливих організаційних та фінансових питань. Всі повинні розуміти, що тільки на ентузіазмі Центр корпоративної каталогізації створити неможливо.

При Міністерстві культури і мистецтв України існує науково-технічна рада Програми інформатизації галузі культури і мистецтва, склад якої визначено наказом № 564 від 25 серпня 2004 р. Затверджено концепцію Національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу. *Зокрема, цей документ містить положення щодо розподіленої кооперативної каталогізації, де передбачено:*

- зручні інструменти кооперативної роботи зі зведеним каталогом;
- єдиний стандарт на зміст і процедури ведення записів зведеного каталогу;
- можливість ведення записів каталогу з підтримкою Unicode; можливість ведення записів каталогу кількома мовами;
- можливість додавання додаткових полів даних до стандартного запису в каталозі;
- гнучка система керування правами доступу;
- можливість надання бібліографічних записів у комунікативному форматі на платній основі.

Остання позиція в Україні сприймається неоднозначно. Але за кордоном ця діяльність здійснюється саме на платній основі.

У концепції також окреслено функції корпорації:

- формування структури каталогу і системних довідників;
 - ведення облікових записів користувачів зведеного каталогу;
 - розподілена робота з каталогом;
 - створення і керування записами каталогу;
 - гнучка система пошуку у каталозі;
 - архівування і відновлення системи у випадку збоїв.
- Визначено у концепції і комплект типового програмного забезпечення бібліотечної установи, що передбачає:
- автоматизацію операційної діяльності (тобто технологія роботи повинна бути цілком гармонізована);
 - засоби віддаленої роботи зі зведеним каталогом (обов'язковими є наявність Інтернету або локального мережевого зв'язку між членами корпорації);
 - засоби інтеграції в бібліотечну мережу;
 - єдині протоколи взаємодії (протокол Z39.50);
 - засоби роботи з єдиною, розподіленою системою безпеки.

Ще раз необхідно наголосити, що для створення Центру корпоративної каталогізації потрібні належне матеріально-технічне забезпечення бібліотек, а головне – висококваліфікований персонал – не тільки з бібліотечним фахом, але й інженери, програмісти, мережеві адміністратори та ін., а також відповідне фінансове забезпечення. Питання щодо введення всіх цих посад у штатний розпис бібліотек має вирішуватися Міністерством культури і мистецтв України.

У цій статті ми не мали на меті детально і педантично описати модель Центру, а тільки торкнулися основних позицій і представили погляд Національної парламентської бібліотеки України на перспективу змін.

Вважаємо, що створення єдиного бібліотечно-інформаційного простору на терені України – є однією з передумов сталого розвитку і позитивних перетворень у регіональних бібліотеках.

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ • ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

«GOOGLE» СТАНЕ НАЙБІЛЬШОЮ ІНТЕРНЕТ-БІБЛІОТЕКОЮ

Як повідомляє Associated Press, нещодавно компанія Google оголосила про запуск нового проекту зі сканування книг у п'ятьох найбільших бібліотеках Америки і наступному опублікуванні цих матеріалів в Інтернеті.

Скановані матеріали будуть розміщені на сайті компанії і проіндексовані пошуковою машиною Google. Про участь у проекті заявили Публічна бібліотека Нью-Йорка (New York Public Library) і бібліоте-

ки університетів Гарварда, Стенфорда, Мічигану й Оксфорда.

Бібліотека університету Мічигану нарахує 7 млн. книг. Google планує здійснити їхнє сканування протягом шести років. Кількість книг у бібліотеці університету Гарварда перевищує 15 млн.

У той час, як університети Мічигану і Стенфорда погодилися надати корпорації повний доступ до усіх своїх книг, Гарвард дозволить сканувати для початку лише 40 тис. томів, щоб за результатами проведеної роботи прийняти рішення стосовно її подальшої доцільності. Публічна бібліотека Нью-Йорка в даний час погодилася

надати компанії доступ лише до незахищених авторським правом видань, а бібліотека Оксфордського університету – до книг, що були опубліковані до 1901 року.

Нова ініціатива значно зміцнить позиції компанії в конкурентній боротьбі, вважають представники Google. За останній місяць це вже другий «академічний» проект корпорації – так, у середині листопада було оголошено про запуск нового сервісу Google Scholar (<http://scholar.google.com>), призначеного для пошуку по офіційних наукових джерелах, для обліку яких працює спеціальна база.

Lenta.ru

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУПРОВОДІ ПРОЦЕСУ ПОЛІТИЧНИХ РЕФОРМ У ДЕРЖАВІ ¹

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки відіграють надзвичайно важливу роль не тільки в просвітницькій та навчальній діяльності, але й у формуванні громадянського суспільства, що є дуже важливим аспектом реалізації демократичних реформ. На відміну від системи засобів масової інформації та освіти, які пропонують громадянам вибірковий принцип доступу до інформації, бібліотеки є тими інституціями сучасного суспільного процесу, де надбання культури та знань подаються вільно у найбільш широкому розмаїтті. Завданням бібліотек та їхніх працівників є найбільш повне розкриття змісту наявних ресурсів шляхом створення бібліографічних баз даних, каталогів та картотек, котрі значно скорочують користувачам шлях до інформації. Новітні інформаційні технології у сучасних бібліотеках надають можливість значно полегшити та розширити цей шлях, зокрема, за допомогою доступу до бібліографічних ресурсів через мережу Інтернет та розміщення їх на веб-сторінці бібліотеки.

Національна парламентська бібліотека України як одна з провідних бібліотечних установ держави здійснює велику роботу зі створення різноманітних баз даних, що допомагають якомога повніше розкрити її багаті фонди, зібрані за майже 140 років існування закладу, та надати користувачам більш широкий доступ до них. При формуванні бібліографічних покажчиків та каталогів головна увага приділяється національним джерелам інформації. Бібліотека як національна інституція, котра згідно із Законом про обов'язковий примірник документів отримує повний комплект документів, що виходять друком в Україні, має не тільки зберігати, але й популяризувати та розкривати зміст цих інформаційних матеріалів.

Із запровадженням сучасних технологій у бібліотеки з'явилася можливість разом із традиційними методами надання доступу до інформаційних ресурсів залучити електронні, зокрема каталоги та картотеки, розмістивши їх на власному сайті. Наразі на веб-сторінці НПБ України розміщено: електронні каталоги книжкових документів, статей з наукових збірників, політематичну базу даних статей з періодичних видань та базу даних „Політика і політики в дзеркалі періодичних видань України”.

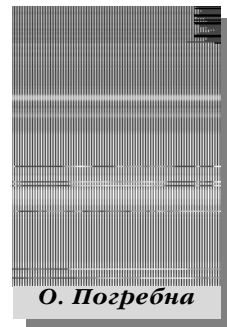
Особливу увагу хочу приділити останній базі даних, яку створює відділ інформаційного забезпечення Верховної Ради України. Ця БД почала формуватися 5 років тому і наразі містить понад 90 тис. бібліографічних записів статей із українських газет та журналів суспільно-політичної тематики. Для створення цього ресурсу інформації опрацьовується широкий репертуар періодичних видань – понад 180 назв газет та 50 назв журналів (центральна і регіональна преса). Сюди входять як офіційні видання та ті, що підтримують політику влади, так і видання опозиційних політичних сил та різних політичних партій. У цьому випадку бібліотека дотримується головних своїх принципів позапартійності, неупередженості та найбільш повної об'єктивності. Оскільки ця база даних є частково гіпертекстовою, користувачі мають можливість ознайомитися з повним текстом деякої частини статей через гіпертекстові посилання на електронну версію статті на сайті самого періодичного видання.

На жаль, не всі періодичні видання в Україні виходять в електронному форматі. Лише 25% всього репертуару преси, що опрацьовує бібліотека при створенні цієї БД, мають електронні архіви з постійними адресами статей, десь 20% бібліографічних записів мають посилання на повні тексти. Тим не менш, при необхідності ознайомлення з повною картиною політичної ситуації в Україні, БД надає можливість одночасно переглянути електронні сайти багатьох провідних газет України, прочитати статті політичної тематики, не витрачаючи часу на перехід з однієї веб-сторінки на іншу.

Для широкого кола громадськості до бази даних „Політика і політики в дзеркалі періодичних видань України” є доступ через Інтернет. Крім того, існують дві форми пошуку в ній: можна шукати інформацію про будь-яку політичну подію чи політичну персоналію, зібрану за весь період існування цієї БД, чи ознайомитися з політичними подіями дня, тижня, місяця або трьох місяців за рубриками: Політична ситуація в Україні, Верховна Рада, Президент, Прем'єр-міністр, Кабінет Міністрів, Міністерства, Місцева та Судова влада, Персоналії політичних діячів. Причому у користувача є вибір: він може передивитися лише бібліографічні записи або повні тексти аналітичних статей, чи ознайомитися з усією інформацією загалом.

У період президентської виборчої кампанії – такий складний і вирішальний час у житті нашої країни – особливого значення набуло надання доступу до інформації, пов'язаної з висвітленням всіх подій, виборчих програм кандидатів на посаду Президента України, діяльності Центральної виборчої комісії тощо. З початком кампанії до БД „Політика і політики в дзеркалі періодичних видань України” було долучено рубрику „Вибори Президента України 2004 року”. На кінець виборчої кампанії ця рубрика включала понад 10 тис. бібліографічних записів з усього спектра інформаційних джерел. Частково ці бібліографічні записи супроводжуються повними текстами статей. Цей досить широкий інформаційний ресурс дає змогу громадянам будь-якої країни світу ознайомитися з перебігом виборчого процесу у державі та позицій. Для полегшення орієнтації у величезному обсязі інформації відділом інформаційного забезпечення Верховної Ради України було розроблено досить детальні предметні рубрики до розділу „Вибори Президента України 2004”. Онлайн-вий доступ до цього розділу та предметних рубрик здійснюється через веб-сторінку бібліотеки (www.nplu.kiev.ua).

На основі БД „Політика і політики в дзеркалі періодичних видань України” здійснюється постійне інформування парламентських комітетів та інформаційного управління Верховної Ради України щодо висвітлення діяльності Парламенту та народних депутатів на сторінках української преси. Щоденно готуються ановані бібліографічні списки статей вищезазначеної тематики і надсилаються

О. Погребня

¹ Виступ на Міжнародній науковій конференції "Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ" (Київ, 12-14 жовтня 2004 р.).

електронною поштою до користувачів, що дає змогу парламентарям та працівникам апарату Верховної Ради бути постійно інформованими стосовно висвітлення їхньої діяльності періодичними виданнями різного підпорядкування та політичного спрямування.

Робота з формування БД є дуже напруженою. Щодня до неї додається понад 150 бібліографічних записів, які того ж чи наступного дня редагуються та додаються до повних текстів статей. Цю роботу здійснюють дуже досвідчені та високопрофесійні працівники, діяльність яких націлена на якнайповніше розкриття інформаційних джерел, що надходять до бібліотеки.

Надання вільного та швидкого доступу широкому загалу до різноманітних інформаційних джерел допомагає позитивно впливати на політичну свідомість людини, а це, у свою чергу, сприяє формуванню в Україні громадянського суспільства, демократичним перетворенням у державі. Політичні та суспільні реформи, які конче потрібно продовжувати в нашій країні, стануть передумовою для її входу до спільноти розвинутих демократичних країн.

Список використаної літератури

1. Біленчук П. Інформаційне забезпечення правоохоронних органів України // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Л., 2003. – С. 475-477.
2. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики / Р.А. Калюжний, В.О. Шамрай, М.Я. Швець та ін.; За ред. Р.А. Калюжного, В.О. Шамрая; Акад. держ. податк. служби України. – К., 2002. – 265 с.: портр.
3. Величко В. О. Інформаційне забезпечення роботи місцевих органів виконавчої влади // Проблеми законності. – Х., 2003. – Вип. 58. – С. 34-39.
4. Кушакова Н. Право людини на інформацію в Україні: сучас. стан та перспективи розвитку: [Інформ. відносини] // Митна справа. – 2001. – № 3. – С. 41-46.
5. Осауленко О.Г. Інформаційне забезпечення державного управління сталим розвитком. – К.: Б. в., 2001. – 72 с.: іл., табл.
6. Петрина Н.О. Інформаційне забезпечення процесів освіти і науки в умовах становлення інформаційного суспільства // Вісн. Укр. акад. банків. справи. – 2002. – № 2 (13). – С. 96-99.
7. Симоненко Т. Інформаційне забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні: Докум. комунікації та інформ. технології // Бібл. вісн. – 2003. – № 5. – С. 20-22.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ РУКОПИСІВ І СТАРОДРУКІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ¹

На основі досвіду оцифрування раритетних матеріалів з фондів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського висвітлюються найважливіші аспекти цифрової презентації стародруків, нотних колекцій і рукописних матеріалів. Запропоновано комплексний підхід до питання створення цифрових колекцій історико-культурних фондів у складі наукової електронної бібліотеки

О. Баркова, І. Остапова, Ю. Мордвинов

У наш час одним із актуальних завдань бібліотек, архівів і музеїв світу є відтворення у цифровому середовищі змісту рукописів і стародруків та організація онлайн-доступу до них. В історико-культурних фондах цих закладів зберігається величезна кількість інформації, яка не тільки потенційно необхідна нащадкам, але й вкрай важлива для сучасних наукових досліджень і культурного розвитку кожної країни.

У фондах Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (НБУВ) знаходяться унікальні колекції стародруків, рукописів, у тому числі рукописні нотні і картографічні матеріали, а також колекції тривимірних об'єктів музейного типу. Для збереження цих раритетів та надання до них доступу широкому загалу фахівців НБУВ разом з колегами з Українського мовно-інформаційного фонду (УМІФ) Національної академії наук України та інших організацій здійснюють оцифрування різних видів документів з історико-культурних фондів бібліотеки. Аналіз цієї діяльності дозволив визначити способи презентації рукописів і стародруків у цифровому середовищі та виявити комплекс проблем, що стосуються як організації робіт, так і створення цифрових колекцій різних видів документів.

Актуальність діяльності з оцифрування документів пов'язана з необхідністю запобігти впливу низки негативних факторів, що загрожують історико-культурним колекціям у фондах. По-перше, з часом загострюються проблеми збере-

ження стародавніх документів на паперових, пергаментних та інших носіях, котрі є найбільш вразливими під негативного зовнішнього впливу і руйнуються внаслідок цього. Традиційні методи реставрації вимагають великих витрат часу і матеріальних ресурсів, а швидкість руйнування часто випереджає можливості реставраторів щодо відновлення раритетів. До другого типу загроз відносяться аварії в комунальних господарствах, стихійні лиха і терористичні акти, які призводять до різкого погіршення стану колекцій, а іноді до повного їхнього знищення. Крім того, з часом матеріальна цінність унікальних або рідкісних першоджерел зростає, що загострює проблеми захисту від третього типу загроз – “кримінальних зазіхань”. Незадовільний фізичний стан раритетів і необхідність їхньої охорони від кримінального доступу змушують обмежувати та навіть забороняти надання користувачам таких документів.

Одним із найбільш прийнятних шляхів розв'язання проблеми одночасного збереження рукописних і друкованих пам'яток та забезпечення до них доступу для широкого кола користувачів незалежно від локалізації оригіналу є застосування сучасних інформаційних технологій з метою відтворення і збереження в цифровому середовищі всього масиву стародруків і рукописних матеріалів.

Однак необхідно враховувати певну специфіку оцифрування документів залежно від їхнього інформаційного вмісту (контенту, content). Загалом їх можна поділити на такі групи:

– **текстові об'єкти**, вміст яких передається в основ-

¹ У статті використано матеріали доповіді на Міжнародній конференції «Програма ЮНЕСКО "Інформація для всіх": загальний доступ до інформації» (23-25 черв. 2004 р., м. Санкт-Петербург, Росія).

ному у вигляді текстової інформації за допомогою знакових (символьних) систем, що дозволяє посимвольну обробку;

- *образотворчі* (або предметно-зображувальні) двомірні об'єкти, в яких інформаційний вміст передається в графічному вигляді, у спосіб візуалізації;
- *тривимірні* об'єкти, для яких використовують 3D-технології.

Оцифрування кожної групи об'єктів (документів або предметів) вимагає розробки певної стратегії з урахуванням особливостей об'єкта, мети та передбачуваної цільової аудиторії.

Отже, серед завдань оцифрування можна визначити такі:

- візуальне відтворення об'єкта (цифрове копіювання);
- інтерпретація текстів;
- мультимедійна інтерпретація вмісту;
- цифрова реставрація;
- створення тривимірних образів.

Найважливішим для дослідників, які працюють із рукописами та стародруками, є *візуальне подання* документа з максимально точним відтворенням оригіналу: художнього оформлення, особливостей та фізичного стану матеріалу носія, автографів творців, поміток хоронителів і читачів, які розкривають індивідуальну історію кожного документа і т. ін. Сучасні технології оцифрування дозволяють створити цифрові копії сторінок рукописів і стародруків необхідної якості. При цьому важливими є *вибір параметрів оцифрування і певного набору графічних форматів* для якнайповнішого візуального відтворення першоджерела та його окремих елементів. Найчастіше це будуть *типові параметри і формати* для документів окремої колекції. Необхідно витримувати баланс між бажаною якістю зображення, його розмірами і припустимим обсягом файлів. Варто враховувати і *перспективи подальшого (локального і/чи мережевого) використання* цифрових копій, різні дослідницькі завдання та потреби користувачів, а також питання захисту національної спадщини. Організація матеріалу для використання в цифровому середовищі може відбуватися за трьома напрямками: Інтернет-презентація, CD-копії, факсиміле чи майстер-копії.

Першу спробу оцифрування стародруку з фондів НБУВ – Львівського Апостола (“Діяння і послання апостольські”, 1574 р.) – було здійснено 1999 року. Це перша українська точно датована книга, видана першодрукарем Іваном Федоровим у власній друкарні, у Львові. Електронна копія Львівського Апостола складається з 456 зображень сторінок у форматі JPG (по 100-120 к, оцифрованих з роздільною здатністю 100 dpi). Вона представлена у гіпертекстовому вигляді, споряджена довідковим матеріалом і призначена для широкої аудиторії користувачів Інтернету, надається у вільному онлайн-доступі. (www.nbuv.gov.ua/books/rarity/apostol/). Загальний обсяг цифрової копії 60 мВ.

Починаючи з 2004 р., здійснюється оцифрування колекції стародруків біблійної тематики. Графічні зображення записуються на CD-ROM для локального використання. Книга „Мир з Богом людини” Інокентія Гізеля (К., 1666) оцифрована з роздільною здатністю 144 dpi, записана у форматі TIFF. 358 розворотів видання (358 файлів по 8,5 мВ) займають шість CD-ROMів.

При оцифруванні *рукописних «нетекстових» докуме-*

нтів – старовинних нот, карт, інших матеріалів – разом із графічним зображенням необхідно *створювати мультимедійні додатки*, що є однією з *форм цифрової інтерпретації*. Це дозволяє користувачеві одержати найбільш повне уявлення як про зовнішній вигляд першоджерела, так і про його вміст. Такими мультимедійними інтерпретаціями можуть стати, наприклад, звуковий супровід візуального образу стародавніх нотних рукописів (оцифроване аудіовиконання розшифрованого твору чи його фрагмента – музичного інципіту) або тривимірне відтворення (макетування) особливостей місцевості за стародавніми картами (з використанням 3D-технологій²) тощо. Цифрові технології надають широкий вибір інструментарію для багатоаспектних досліджень і цифрових презентацій візуальних образів стародавніх друкованих та рукописних матеріалів. У цьому зв'язку заслуговує на увагу досвід з мультимедійної презентації нотних матеріалів і цифрової реставрації рукописних карт із колекцій НБУВ.

Апробація цифрових мультимедійних презентацій нот почалася з оцифрування партитур і музичних інциптів духовних хорових концертів з авторської рукописної спадщини Артема Веделя (1767-1808). Концерти під загальною назвою “Божественна Літургія святого Іоанна Златоустого та 12 духовних хорових концертів” уперше видано 2000 року. Це – результат спільної праці фахівців НБУВ, Українського музичного товариства Альберти (Канада) і Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. Оцифровано партитури двох концертів збережено у форматі PDF і розміщено у фонді електронної бібліотеки НБУВ (www.nbuv.gov.ua/articles/2000/00val1nm.pdf). Оцифровано і збережено у форматі MP3 музичний інципіт Концерту № 11 “Боже, законпреступниці воссташа на мя”.

Для подальших робіт було обрано нотні рукописи православної церкви, а саме т. зв. партесні концерти. Це особливий, бароковий стиль української музики XVII ст., що прийшов на зміну багатовіковому церковному моноспіву. Засновано його відомим діячем слов'янського музичного світу кінця XVII ст. Миколою Дилецьким. Партесні концерти – багатоголосні композиції, оформлені як окремі для кожного голосу рукописи з лінійними квадратними нотами. Рукопис трапезного гімну “Святий Боже” складається з 8 нотних зошитів, призначених відповідно для 8 голосів. Для мультимедійної презентації у цифровому форматі представлено перші сторінки нот з кожного зошита і музичний інципіт. Демонстрація графічних зображень супроводжується оцифрованим аудіовиконанням інципіту. Довідкова інформація (науковий опис та історична довідка) доповнює загальне представлення про стародавній нотний рукописний збірник.

Презентація таких першоджерел вимагає попередніх історичних та музикознавчих досліджень, робіт із розшифрування стародавніх нот, зведення окремих голосів у сучасну партитуру для хору, звукового відтворення музичного твору. Усе це, разом із бібліографічною обробкою і розробленням технології оцифрування, складає єдиний комплекс завдань з підготовки цифрової презентації рукопису.

Важливим технологічним аспектом є *цифрова реставрація* пошкоджених зображень і відтворення відсутніх фрагментів. У НБУВ завдання цифрової реставрації й створення паперових копій картографічних матеріалів по-

² Про використання 3D-технологій для створення тривимірних образів музейних, археологічних і архітектурних об'єктів докладно йдеться в матеріалах міжнародних конференцій серії EVA (Електронні зображення та візуальні мистецтва).

стало у зв'язку з поганим фізичним станом деяких примірників колекції рукописних карт Києва XII-XIII ст. Серед труднощів, що виникають при оцифруванні таких документів, — великі розміри оригіналів, котрі можуть перевищувати формат A1. Ця проблема вимагає застосування таких цифрових форматів та інтерфейсів, які дозволяють масштабування зображень. З метою реставрації і кольорової корекції графічні зображення карт зберігалися у форматі TIFF, використання якого дозволяє виконувати реставраційні роботи в професійних графічних пакетах.

Для використання в читальних залах було скановано з роздільною здатністю 300 dpi, реставровано у цифровому форматі й відтворено у кольорі такі картографічні матеріали:

План розташування Києво-Златоверхового Михайлівського монастиря (1835 р.), 4 x 47 см, 121 т, TIFF;

Частину генерального плану міста Києва (1851 р.), 40 x 29 см, 47 mb, TIFF;

Карту опису ріки Дніпро (1739 р.), 170 x 46 см, 318 mb, JPG ;

Карту міста Києва, його чотирьох частин (1812 р.), 99 x 43 см, 5 mb, 100 dpi, JPG;

План церкви Івана Златоуста, 44 x 31 см, 55 mb, TIFF.

Заздалегідь продуманий підбір параметрів оцифрування, а також графічних, звукових та відеоформатів дозволяє використовувати оцифрований матеріал з різними цілями: для розміщення в Інтернеті; створення якісних цифрових копій з метою подальших досліджень; створення майстеркопій достатньо високої якості для виготовлення паперових копій, у тому числі друкарським способом, тощо. Додамо, що одним із напрямів цифрової реставрації є використання 3D-технологій з метою створення тривимірних образів або макетів для візуалізації зруйнованих археологічних об'єктів.

Стародруки і "текстові" рукописи як об'єкти матеріальної культури не тільки являють собою твори образотворчого мистецтва, що відображають особливості матеріалів, технологій і художнього оформлення певної епохи, а ще й мають цінність першоджерел, котрі передають вміст раритетних форм текстів. Життя таких текстів у сучасному світі забезпечується двома факторами. Перший — це матеріальна форма збереження. Сьогодні практика видавничої справи передбачає три типи текстів, які відтворюють стародруки та рукописи: факсимільне видання (чи фрагменти факсиміле), транслітерований текст і переклад. Треба додати, що для значної кількості першоджерел, які руйнуються, оцифрування є практично єдиним засобом збереження єдності їхнього вмісту і форми.

Досвід оцифрування факсимільного видання було набуто при роботі з рукописом М. Гоголя "Мертві душі" (1835-1842). Майстер-копія містить 425 файлів (роздільна здатність 300 dpi, JPG).

Більш складні технології використовувалися фахівцями НБУВ і УМІФ при цифровому відтворенні рукопису "Пересопницького Євангелія" (1556-1561) — перлини рукописної колекції НБУВ, пам'ятки староукраїнської літературної мови і мистецтва.

У видавничому проєкті "Пересопницьке Євангеліє" передбачалося створення двох версій: перша являє собою друковане факсиміле в одній книзі сукупно з науковими розвідками (статті, бібліографія, транслітерований текст); друга — комбіноване видання: дослідницькі тексти в друкованій формі і цифрове факсиміле на CD-ROMі. Зрештою, керуючись принципом максимальної економії засобів

і зусиль, перевагу віддали CD-виданню, що включає всі тексти та цифрове факсиміле. Зважаючи на те, що навіть кваліфіковані оператори видавництва не мають необхідних навичок роботи зі старослов'янськими текстами, було вирішено до комп'ютерного набору залучити авторів транслітерованого тексту, надавши їм можливості працювати на тій програмній платформі, до якої вони звикли — Macintosh.

І хоча укладання здійснювалося дещо повільно, це було виправдано завдяки можливості отримати безпомилковий варіант і відсутності втрат часу на редагування й виправлення, що є неминучими при традиційному видавничому процесі. Було використано таку технологію: авторський текст — розмітка XML — програми верстки чи XML/HTML-редактори. Текст, підготовлений таким чином, можна видати різними способами: традиційне друковане видання, CD-видання, Інтернет-видання. Принциповим залишається пріоритет оригіналу, що зумовлює всі можливі цифрові інтерпретації. У 2002 році побачили світ транслітерований текст "Пересопницького Євангелія" і покажчик слів.

Для текстових раритетів однією із проблем відтворення у цифровому форматі є розробка технологій підтримки знакових систем, автентичних знакових систем оригіналів. У першу чергу це стосується транслітерованих текстів. Стандартизація знакової системи дає можливість розробити відповідні механізми індексації і пошуку, а також інформаційно-довідкової підтримки.

Значну увагу слід приділяти вибору шрифтів. Друкарю Дж. Бодоні належать слова, що історія друкарської справи — це історія шрифту. Історія електронного документа — це теж історія шрифту, тільки до проблем знакової системи і креслення додалася ще й проблема кодування. У проєкті "Пересопницьке Євангеліє" відмовилися від використання таких стилізованих шрифтів, як Іжиця. При цьому не ставилося завдання створення комп'ютерного шрифту, що імітує знакову систему рукопису. Це завдання може становити особистий інтерес, наприклад, для художника-графіка, однак технологічного значення для роботи над рукописом не має. Для фахівця справжньою цінністю є оригінал, у крайньому випадку — факсиміле, тому стилізовані символи сприймаються як профанація.

У роботі над "Пересопницьким Євангелієм" використовувався шрифт Slavonic Sophia, знакова система якого цілком відповідає вимогам транслітерованого тексту, а сучасний стиль накреслення символів старослов'янських літер зумовлює нейтральне сприйняття тексту. До того ж у цифровій версії на екрані сторінка транслітерованого тексту і відповідне цифрове факсиміле сторінки рукопису з'являються одночасно, тому за рахунок нейтральності шрифту створюється необхідний візуальний ефект.

Вибір комп'ютерного шрифту Slavonic Sophia вирішив таку проблему крос-платформеної підтримки, як перехід від Macintosh на PC-платформу. Для того, щоб текст, підготовлений в одній операційній системі, міг бути прочитаний і оброблений надалі іншою системою, необхідно або використовувати ту саму кодову таблицю, або перекодувати документ. Для конвертування тексту, підготовленого на Macintosh, у форматі PC було створено програму перекодування. Використовуваний для Macintosh шрифт Slavonic Sophia мав формат Post Script Type 1. Для PC-платформи обрано стандартну кодову таблицю 1251 (специфічні старослов'янські символи винесено у верхню половину таблиці, в область латиниці) і формат

True Type. До числа найбільш важливих переваг цього формату належать: простота його використання, відсутність проблем з ідентифікаційними іменами, наявність всієї інформації про опис символів, їхні метричні характеристики, кернинг і т. ін. в одному файлі. Для подальших робіт варто орієнтуватися на кодування в Unicode і формат OpenType. Проблемою на сьогоднішній день залишається *уніфікація символів*, ще не введених до символного набору Unicode, і *використання діакритичних знаків*.

Необхідно відзначити й інший важливий фактор, що забезпечує функціонування стародавніх текстів у сучасному інформаційному просторі — наявність так званих “коментарів”, до яких відносяться транслітерації, переклади сучасною мовою, індекси різного роду, словники, бібліографічні відомості та інші види наукового інформаційного супроводу. Доступ широкого кола громадськості до пам’яток писемної культури здійснюється саме за допомогою таких “коментарів”. У системі “бібліотека” коментарі входять до складу інформаційно-довідкового апарату. Цифрове середовище дозволяє з найбільшою ефективністю використовувати такий інформаційний матеріал для змістовного розкриття історико-культурних колекцій. Представлення текстів “коментарів” у цифрових форматах надає можливість організовувати індексацію і пошук по всьому інформаційному масиву, забезпечуючи його гнучкість, відкритість, а також організацію гіперзв’язків, перетворення численних окремих текстів у єдине ціле. Все це створює необмежені можливості для інтерпретацій. Елементи наукового і бібліографічного опису раритету чи стародавнього рукопису, а також фрагменти текстів, звуків, зображень тощо в інформаційно-пошуковому апараті електронної бібліотеки стають пошуковими елементами, створюючи інформаційні та пошукові образи першоджерел.

Можна стверджувати, **що перед інформаційним суспільством ще раз постало завдання**, яке історично вже виникало в XV столітті після винаходу Йоганном Гутенбергом європейського способу друкування: **подати інформацію в новому технологічному середовищі**. Якщо першодрукарі перетворили в нову — друковану — форму ту інформацію, що обслуговувала суспільство в рукописній формі, то цифрові технології дозволяють зберегти в цифровому середовищі не тільки вміст, але й історичну форму сприйняття інформації, тобто візуальні образи першоджерел.

Найважливішим завданням для забезпечення користувачам доступу до усього масиву можливих цифрових інтерпретацій раритету є *створення інтерфейсу доступу*, який би максимально точно відтворював форму подання інформації в першоджерелі, повний образ усього документа та окремих його фрагментів, а також дозволяв адекватно сприймати інформацію та мав би зручну навігацію в цифровому середовищі. Якщо друкована книга чи рукопис фіксує текст однозначно, то цифровий формат надає можливість побудови гнучких інтерфейсів, орієнтованих на різні групи користувачів, при незмінних текстових компонентах. Отже, перевагою цифрового середовища для розв’язання дослідницьких завдань є *технологічна можливість створення єдиного інформаційного поля* для всіх розглянутих вище видів цифрових інтерпретацій: графічних образів, мультимедійних додатків, відтворення текстів (транслітерація, переклад), а також використання довідково-інформаційного супроводу.

Комплекс усіх цих завдань зводиться до розробки моделі подання стародавнього документа як об’єкта електро-

ної бібліотеки. Така модель повинна являти собою сукупність пошукового, інформаційного, візуального образу документа і всіх його цифрових інтерпретацій, створених для різних цілей. Інтеграцію всіх цих компонентів дозволяє здійснити формат XML (Extensible Markup Language), що розвивається на базі стандарту SGML (Standard Generalized Markup Language) — системи специфікації розмітки, котра представляє структуру документа. Основні переваги формату XML — це фіксація як структури, так і інформаційного вмісту об’єктів, перспектива довгострокового збереження текстів, конвертування їх у різні форми, багаторазове використання в різних видавничих проєктах, можливість комбінації документів, організації керування цифровими колекціями та мережевим доступом.

Отже, нові інформаційні технології і засоби оцифрування дозволяють:

- надати доступ до історико-культурних зібрань та інформації про них широкий науковий і культурний громадськості (через електронні каталоги, бібліографічні картотеки, реєстри колекцій документів, довідники, словники і т. ін.);

- створити цифрові образи документів з раритетних колекцій, забезпечити їхнє збереження в цифровому середовищі, а також використовувати цифрові копії для виконання таких завдань, як цифрова реставрація, репрографія, факсиміле тощо;

- використовувати цифрові інтерпретації для найповнішого збереження та розкриття інформаційного вмісту стародавніх джерел;

- забезпечити доступ як до інформації про колекції, так і до цифрових образів та інтерпретацій кожного рукописного й стародрукованого джерела.

Організаційно-технологічним засобом розв’язання проблеми багатоаспектного цифрового представлення рукописів і стародруків у цифровому середовищі є *наукова електронна бібліотека*. Для її створення, враховуючи викладені вище особливості презентації цих документів, потрібне здійснення ряду заходів, серед яких:

- 1) підбір програмно-апаратних засобів для оцифрування;
- 2) розробка технологій оцифрування різних видів стародавніх документів;
- 3) вибір певних наборів стандартів, форматів, шрифтів;
- 4) розробка технологій створення цифрових інтерпретацій, включаючи візуальну інтерпретацію, змістовну інтерпретацію текстів, мультимедійні інтерпретації нетекстових об’єктів;
- 5) розробка методик оцифрування та інтеграції цифрових інтерпретацій;
- 6) організація колекцій різних видів документів та їхнього інформаційно-довідкового супроводу;
- 7) розробка інтерфейсів для різних варіантів доступу;
- 8) організація обліку, моніторингу використання і т. д.

Для того, щоб використовувати всі переваги цифрових технологій, необхідно не тільки дотримуватися тих нормативних документів, конвенцій, що вже діють сьогодні, але й розробляти нові стандарти представлення даних і створювати такі інтерфейси, котрі враховують специфіку об’єктів оцифрування. Крім того, багатоаспектна інтерпретація рукописних матеріалів і стародруків вимагає значних попередніх історичних, бібліографічних, мистецтво-

знавчих досліджень, включаючи ідентифікацію першоджерел, науковий опис зібрань, транслітерацію, переклад, розшифрування символів тощо, а також розробку технологічних рішень для оцифрування різних видів документів.

Тому стратегія оцифрування історико-культурних фондів бібліотек і архівів має базуватися на комплексно-му підході, суть якого полягає,

по-перше, в об'єднанні у спільних проектах зі збереження культурної спадщини в цифровому форматі зусиль фахівців у галузі цифрових, бібліотечно-інформаційних технологій, бібліографів, істориків, мистецтвознавців, дослідників, які безпосередньо працюють з історико-культурними фондами;

по-друге, у використанні двох основних моделей організації збереження і доступу до цифрових колекцій:

- електронної бібліотеки, що забезпечує мережеву презентацію й організацію відкритого чи обмеженого доступу для віддалених користувачів;

- електронних фондів і архівів з цифровими колекціями на таких носіях, як CD, DVD тощо, для локального використання.

Для забезпечення високої результативності оцифрування історико-культурних фондів доцільно розробляти бібліотечні, міжвідомчі і міжнародні проекти за окремими темами історичних, мистецтвознавчих та інших досліджень.

Список використаної літератури

1. Баркова О.В. Перший досвід оцифрування раритетів у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. — К., 2000. — Вип. 5. — С. 337-345.
2. Баркова О.В., Остапова І.В., Мордвинів Ю.А. Презентація рукописів і старопечатних книг в цифровій середі: [Електрон. ре-

сурс] // Програма ЮНЕСКО "Информация для всех": Всеобщий доступ к информации: Междунар. конф.: Материалы конф., 23-25 июня 2004 г., г. Санкт-Петербург. — Электрон. дан. — 2004. — 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). — Те саме: Спосіб доступу: http://confilap.cpic.ru/upload/spb2004/reports/tezis_44.rtf.

3. Башкатова О. Пересопницьке Євангеліє (1556-1561 pp.): [Електрон. ресурс] // Web-сайт Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. — 1998. — Спосіб доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/books/rarity/peresop.html>.

4. Ведель А. Концерт № 11 "Боже, законопреступниці восста на мя": [Електрон. ресурс] // Божественна Літургія святого Іоанна Золотоустого та 12 духовних хорових концертів. — 2000. — Спосіб доступу:

<http://www.nbuv.gov.ua/articles/2000/00va11nm.pdf>.

5. Ведель А. Концерт № 6 "Помилуйся мя, Господи, яко немичний есмь": [Електрон. ресурс] // Божественна Літургія святого Іоанна Золотоустого та 12 духовних хорових концертів. — 2000. — Спосіб доступу:

<http://www.nbuv.gov.ua/articles/2000/00va6jne.pdf>.

6. Львівський Апостол: [Електрон. ресурс]. — Л., 1574. — 273 арк. — Спосіб доступу:

<http://www.nbuv.gov.ua/books/rarity/apostol/>.

7. Остапова І. Цифрова інтерпретація рукописів і стародруків (на прикладі Пересопницького Євангелія) // Збірник праць першої української конференції серії EVA "Електронні зображення і візуальні мистецтва". — К., 2002. — С. 140-145.

8. Barkova O., Shulgina V. Establishment of the Multimedia Historical and Cultural Resources of Multipurpose Electronic Library = Створення мультимедійних історико-культурних ресурсів універсальної електронної бібліотеки // EVA 2003 Berlin: Elektronische Bildverarbeitung und Kunst, Kultur, Historie: Conf., 12-14 Nov. 2003, Berlin. — Berlin, 2003. — С. 184-188.

9. Пересопницьке Євангеліє, 1556-1561: Дослідж. Транслітер. текст. Словопоказчик / НАН України. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т укр. мови, Укр. мовно-інформ. фонд; Вид. підгот. І. П. Чепіга за участю Л.А. Гнатенко; Наук. ред. В. В. Німчук; Редкол.: О.С. Онищенко (голова) та ін. — К., 2001. — 702 с.: іл.

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК "ВІКТОР РОМАНЮК"

РЕЦЕНЗУЄМО

В. Баранюк

ПОБАЧИВ світ біобібліографічний покажчик, яким Стрийська міська централізована бібліотечна система продовжила серію посібників "Літератори Львівщини".

Цю працю приурочено до 65-річчя від дня народження поета, публіциста, перекладача, невинного романтика і вічного шукача золотого скарбу слова та пісні в Стрийському Підгір'ї, члена Національної спілки письменників України (з 1974 р.), громадського та культурного діяча, заслуженого працівника культури України, лауреата мистецької премії ім. Маркіяна Шашкевича, депутата Верховної Ради України першого демократичного скликання, лідера національно-визвольного руху за незалежну Україну в Стрию і на Стрийському Підгір'ї, редактора часопису "Стрийський повіт" Віктора (Віталія) Степановича Романюка.

Біобібліографічний покажчик — це результат спільної роботи стрийських МЦБС, організації Національної спілки письменників України, літературно-мистецького об'єднання "Хвилі Стрия". Надруковано його у місцевому видавництві "Щедрик".

Упорядники ставили за мету вичерпно показати друкований доробок поета, а також матеріали про його літературну, наукову та громадську діяльність, за яку В. Романюка нагородили орденами "За заслуги" III ступеня (1998) та Святого Володимира III ступеня (2001).

Робота над біобібліографічним посібником вимагала ретельних пошуків, уточнень, оскільки велику кількість

праць письменника було опубліковано в зарубіжних виданнях, багато матеріалів знаходилося в архіві В. Романюка. До укладання покажчика з усією відповідальністю долучилися директор Стрийської МЦБС Л. Яремко, провідний методист Л. Мандзяк, старший бібліограф В. Баранюк. Неоціненну допомогу надав і сам поет, запропонувавши свій архів.

Видання охоплює період з 1961 по 2003 роки і складається з 11 розділів. Усі матеріали систематизовано у хронологічній послідовності, а в межах року — за алфавітом, за винятком розділу "Слово про митця", підрозділів: "Переклади", «Літературно-мистецьке об'єднання "Хвилі Стрия"», "Надруковано за рубежем", "Дослідження, дипломні та магістерські роботи за творчістю В. Романюка", "Готуються до друку".

Основні етапи життєвого шляху, громадської, наукової, літературної діяльності поета висвітлено у вступному слові та розділі "Слово про митця".

Про багатогранність творчості В. Романюка свідчить його друкований доробок — це поезія, публіцистика, переклади, твори, покладені на музику, тощо.

Доповнюють видання іменний покажчик та список періодичних видань, використаних у покажчику.

Посібник буде корисним всім, хто цікавиться історією рідного краю періоду незалежної України, любить щирі ліричні поезії.

ВІТЧИЗНЯНА навчальна література з бібліотечно-бібліографічних дисциплін збагатилася новим посібником¹, присвяченим викладанню бібліотечно-каталогознавства. Доценти кафедри документознавства Харківської державної академії культури В. Сєдих, В. Удалова і Г. Терентьєва підготували навчальний посібник, присвячений теорії, історії, методиці організації бібліотечних каталогів. Він став складовою частиною загальнопрофесійного курсу "Бібліотечні інформаційно-пошукові системи", який є обов'язковим для підготовки фахівців спеціальності 7.020102 "Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія".

Потреба у такому виданні відчувалася давно. Виданий 1992 р. навчальний посібник Е. Карачинської і В. Удалової "Бібліотечні каталоги" (Х.: Основа) відповідав навчальному плану і програмам підготовки молодших спеціалістів у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації, що значно відрізняються від навчального плану і програм вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації. Незважаючи на це, посібник Е. Карачинської і В. Удалової до нашого часу використовувався у викладанні в інститутах та університетах, що готують спеціалістів бібліотечно-бібліографічного та документно-інформаційного профілю.

Як відомо, наразі процеси бібліографічного описування та індексування документів (у тому числі предметизації та систематизації) вивчаються майбутніми спеціалістами в окремому навчальному курсі "Аналітико-синтетична обробка документів". Викладання цього курсу забезпечує підручник Н. Кушнарєнко і В. Удалової "Наукова обробка документів", що вийшов вже другим виданням (К.: Знання, 2004).

Автори рецензованого навчального посібника зосередилися на питаннях, що стосуються суто каталогознавства. Посібник складається з чотирьох розділів, які логічно продовжують один одного. У першому розділі "Бібліотечні каталоги: поняття, вимоги, функції, види" відбувається перше знайомство з каталогами. Другий – присвячено теорії та історії бібліотечних каталогів. Історія каталогізації в Україні є маловивченою проблемою. Тому позитивним є те, що в посібнику вперше оприлюднюються результати досліджень авторів з цього напрямку. У третьому розділі "Організація бібліотечних каталогів" подаються практичні поради щодо ведення каталогів різних видів. Завершує посібник четвертий розділ – "Система каталогів та картотек бібліотеки. Управління каталогами", де подаються методичні поради щодо управління каталогами.

Деякі теми, розглянуті в посібнику, вперше знайшли відображення в навчальній літературі з каталогізації, а саме: "Бібліотечні каталоги як ІПС", "Бібліотечне каталогознавство", "Конверсія бібліотечних каталогів", "Розвиток каталогізації в Україні". Традиційні ж проблеми бібліотечної каталогізації викладено з сучасних позицій в авторському трактуванні. Наприклад, редагування бібліотечних каталогів віднесено до розділу "Управління бібліотечними каталогами". Це порушує сталі традиції щодо висвітлення окремих каталогів за загальноприйнятою схемою: значення, функції, організація та редагування. Як зазначають самі автори навчального посібника, це зроблено свідомо, з огляду на те, що каталоги в посібнику розглядаються, насамперед, як інформаційно-пошукові системи, редагування яких, за нормативними документами, визнано окремим технологічним процесом і є функцією управління цими об'єктами.

Відзначаючи вагомий внесок авторів посібника у наукову розробку проблем каталогознавства, передусім його теорії та історії, не можемо не висловити деякі зауваження та пропозиції. Перш за все, здається занадто скороченим виклад

питань організації електронного каталогу. Можливо,

Л. Бандилко, Г. Швецова-Водка

автори посібника передбачають, що методиці створення електронного каталогу повинен присвячуватися окремий навчальний курс, але про це треба було сказати. Тема конверсії бібліотечних карткових каталогів, звичайно, пов'язана зі створенням електронного каталогу, але вона заслуговує на окреме і більш детальне висвітлення. Дуже побіжно характеризуються в посібнику картотеки як складові системи каталогів і картотек; немає навіть їхнього переліку.

Можна було б побажати приділити більше уваги особливостям каталогів на окремі види документів (нотні, образотворчі, аудіальні, аудіовізуальні тощо); особливостям каталогів у бібліотеках різних типів.

Бажано також більш виважено ставитися до термінів, побудованих з терміноелементами "документний (-на)". Нам вже доводилося висловлювати свою позицію з цього питання (Бібл. вісн. – 1997. – № 3. – С. 10-11; Библиография. – 1997. – № 5. – С. 33-37). До неї прислухалися російські фахівці (Столяров Ю.Н. Документный ресурс. – М.: Либерея, 2001. – С. 21-22; Коршунов О.П. Библиографоведение. Общий курс. Ч.1. Основы теории библиографии. Раздел 1 / Моск. гос. ун-т культуры и искусств. – М., 2001. – С. 28-29), хоча повної єдності термінології поки що досягти не вдалося. В українській науковій літературі це питання залишається нерозв'язаним.

Загалом, можна зробити висновок, що рецензована праця зафіксувала сучасне та минуле бібліотечних каталогів, які завжди були і є життєво необхідним компонентом будь-якої бібліотеки, забезпечуючи різноманітні її функції. Спершу інвентарні описи, потім саме каталоги та їхнє об'єднання в систему, комп'ютеризація каталогізації – це головні віхи їхнього тисячолітнього поступу. Ми погоджуємося з авторами посібника в тому, що доки існуватимуть бібліотеки, будуть невинно розвиватися і каталоги, що відображають їхні фонди.

У майбутньому значимість бібліотечних каталогів як ІПС зростатиме через збільшення документних потоків і швидке поповнення фондів бібліотек, необхідність координації комплектування, адже тільки каталоги спроможні перетворити бібліотеку із замкнених систем у відкриті. Електронні каталоги зроблять бібліотечні фонди дійсно доступними, незважаючи на територіальні, часові та інші бар'єри.

На закінчення відзначимо, що рецензована праця – це перший в Україні навчальний посібник, у якому весь комплекс теоретичних, методичних та організаційно-практичних проблем бібліотечної каталогізації розглянуто як єдине ціле. Також у посібнику дається відповідь на те, що таке бібліотечно-каталожна бібліографія, яка спрямована на створення бібліографічної інформації про документні фонди бібліотек. Дисципліна, котра вивчає цю діяльність, належить не тільки до бібліотекознавства, як це традиційно вважалося, а швидше за все до бібліографознавства, тому що вона розглядає не будь-яку діяльність бібліотек, а саме бібліографічну. І вилучити бібліотечно-каталожну бібліографію з кола бібліографознавчих проблем – значить, штучно збіднювати бібліографічну науку.

Особливе значення цей посібник матиме для навчання бібліотечних спеціалістів, але може використовуватися і для підвищення кваліфікації будь-яких фахівців сфери документальної комунікації. З огляду на це було б доцільним перевидання цього посібника більшим накладом і в центральному видавництві, чия продукція є більш доступною ширшому колу споживачів.

¹ Сєдих В.В. Бібліотечні каталоги як інформаційно-пошукові системи: Навч. посіб. / В.В. Сєдих, Г.П. Терентьєва, В.К. Удалова; Наук. ред. Н.М. Кушнарєнко; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2003. – 192 с.

ПЕРША СЕСІЯ МІЖНАРОДНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ

КОНФЕРЕНЦІЇ. СЕМІНАРИ. ЧИТАННЯ

ФІЛОСОФСЬКЕ осмислення місії, ролі і функцій бібліотеки в інформаційному суспільстві, для якого характерна перевага технократичної свідомості, є винятково актуальним завданням, від розв'язання котрого багато в чому залежить доля світової культури, збереження гуманістичних основ суспільства та його подальший стійкий розвиток. Постановка і наукове рішення цього завдання узгоджується з положеннями Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх», в якій бібліотеки визначаються як загальнодоступні й безкоштовні точки доступу до світових інформаційних ресурсів.

Саме в рамках цієї програми 12-21 вересня 2004 р. у м. Калінінграді (а також у районному центрі – м. Черняхівську, Російська Федерація) з метою сприяння розробці філософських основ розвитку бібліотеки як центральної ланки системи соціально-інформаційних комунікацій і транслявання знань відбулася перша сесія Міжнародної бібліотечної філософської школи. Відразу ж хочеться відзначити важливу роль школи в об'єднанні всіх причетних до великої місії бібліотеки людей, які роблять великий внесок у просування перспективних ідей. До участі у роботі школи було запрошено і представника Національної парламентської бібліотеки України.

Організаторами школи були Міністерство культури і масових комунікацій Російської Федерації, Академія перепідготовки працівників мистецтва, культури і туризму Мінкультури Росії (Москва), Російський комітет Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх», Адміністрація Калінінградської області, Калінінградська обласна універсальна наукова бібліотека, Калінінградський державний університет, Будинки книги ім. А. П. Чехова Черняхівського району Калінінградської області.

Робота школи була націлена на розгляд таких проблем:

- дослідження ролі бібліотеки в економічному, культурному і технологічному прогресі суспільства, у соціалізації та творчому розвитку особистості, гармонізації соціальних відносин; розгляд закономірностей трансформації бібліотеки в електронну епоху;

- формування репрезентативної науково-методологічної бази для розробки концепцій, стратегій, довгострокових програм і проектів розвитку бібліотек у контексті нової соціокультурної парадигми й інформатизації суспільства.

Оригінальність даної школи полягала в тому, що вона була покликана поєднати евристичний процес пошуку філософського знання з освітнім інструментарієм, завдяки чому передбачається створення принципово нових умов генерації ідей та їхньої трансляції в суспільну свідомість.

Було дуже символічним, що Міжнародна бібліотечна філософська школа проводилася саме в Калінінграді, тому що тут народився і творив один із найвизначніших філософів –

Іммануїл Кант (1724-1804), спадщину якого вивчає і розвиває кафедра філософії Калінінградського державного університету. Крім того, регіон Балтії – споконвічне місце багатонаціональних культурних, наукових і економічних зв'язків, вузловий пункт обміну ідеями, технологічними та соціальними досягненнями народів Європи й усього світу.

До участі в роботі школи було запрошено філософів, бібліотекознавців, культурологів, наукознавців, фахівців у галузі бібліографії, книгознавства, інформатики, керівників і працівників сфери культури, освіти та науки з різних регіонів Росії (міста Архангельськ, Владивосток, Орел, Белгород, Салехард, Москва, Санкт-Петербург, Республіка Башкортостан, Калінінградська обл.), а також Республіки Білорусь. Вони виступили з цікавими доповідями і повідомленнями, серед яких: «Соціальний метаморфізм як закономірність історичного розвитку бібліотеки» (Ю. Гріханов, керівник Центру моніторингу вітчизняної культури АПРІКТ), «Керування професійними знаннями: від методології до технологій» (А. Каптерев, зав. кафедрою віртуальних комунікацій Московського державного університету культури і мистецтв), «Виробництво знання в культурі інформаційного суспільства. Бібліотеки як модель культури» і «Віртуальна реальність і її значення інтерпретація» (М. Опьонков, професор кафедри філософії Поморського державного університету ім. М.В. Ломоносова), «Саморефлексія бібліотеки: рівні осмислення її розвитку» (О. Смоліна, зав. науково-дослідним відділом бібліотекознавства Російської національної бібліотеки), «Концептуальна модель бібліотеки і бібліотечної освіти в умовах інформаційного суспільства» (В. Касап, доцент кафедри історії і теорії інформаційно-документальних комунікацій Білоруського державного університету культури) та багато інших.

Міжнародна бібліотечна філософська школа має сприяти осмисленню ролі бібліотеки як соціокультурного інституту в інформаційному суспільстві, суспільстві знання, а також подальшому розвитку і зміцненню міжнародних контактів фахівців різних галузей соціальної інформації, науки та освіти в інтересах гуманітарного суспільного процесу. Організація такої школи – смілива й амбіційна ідея. Ця акція отримала великий резонанс і підтримку в бібліотечному середовищі як необхідна та актуальна.

Хочеться подякувати організаторам школи за запрошення до участі у цьому корисному заході, а також колективу Черняхівської районної бібліотеки та її директору З. Пікаловій, які забезпечили умови для цікавого і плідного навчання, доклали багато зусиль до створення теплої дружньої атмосфери.

ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПРЕДМЕТНОГО РУБРИКАТОРА

КОЛОНКА КАТАЛОГІЗАТОРА

У статті викладено досвід створення та загальні принципи побудови предметного рубрикатора Наукової бібліотеки Хмельницького державного університету

БІДЬ-ЯКА бібліотека до епохи комп'ютеризації і автоматизації займалася організацією тільки трьох основних каталогів: генерального (службового), алфавітного і систематичного (читальних), при цьому „соромливо” забуваючи про існування ще одного – предметного. Складність органі-

зації і редагування такого каталогу у картковому варіанті змушувала навіть досить великі бібліотеки з багатотисячними фондами відмовлятися від нього. Фахівців-предметизаторів було мало, щоб не сказати, що їх зовсім не було. І це не дивно. Свого часу всесильна у бібліотечній сфері Н.К. Крупська не

Л. Сергєєва

прикривала свого вкрай негативного ставлення до предметного каталогу. Після наради з теоретичних питань у грудні 1936 р. багатьох предметизаторів було репресовано, а каталоги – знищено. Не кращим був стан речей і у

післявоєнні роки. Не залишивши учнів, пішли з життя майже всі видатні теоретики і практики предметизації. Сьогодні викладати її у вищих навчальних закладах просто нема кому.

Звичайно, наразі можна багато сперечатися щодо доцільності ведення на той час подібного каталогу кожною бібліотекою. Але при цьому не варто забувати, що проблема змістовного оброблення інформації з'явилася паралельно із книгоописом і створенням бібліотек, оскільки всі схеми класифікації, що тоді існували і, до речі, зараз існують, не можуть поспіти за стрімким розвитком наук і технологій.

Велику „жирну” крапку у розв'язанні цієї проблеми поставив комп'ютер. З цього моменту питання предметизації стало перед бібліотечною спільнотою на весь зріст. Стало зрозумілим, що нова технологія, зокрема, дозволяє створити гнучку й здатну до розвитку систему розкриття змісту документа і його автоматизованого полегшеного пошуку, але тут не обійтися без завчасно розробленого списку предметних рубрик, методично і практично актуального для всієї мережі бібліотек. Проте саме такого універсального списку рубрик не було.

Предметизатори рубіжної з нами Росії співпрацювали, зустрічалися на конференціях і нарадах, але до розробки списку не приступали. Всесоюзна книжкова палата мала надзвичайно багаті традиції, однак всі накопичені рубрики в кінці року перетворювалися в предметний показник до „Книжной летописи”, а згодом робота починалася спочатку. Десятки бібліотек Росії роками вели свої предметні каталоги саме за рубриками Книжкової палати, але їхнього списку як єдиного керівного документа так і не дочекалися. Універсальний за тематикою предметний каталог нині Російської національної бібліотеки (РНБ), про який розповсюджувалися легенди, був мало кому відомий на практиці, оскільки прямого доступу до нього не було.

В Україні справи не кращі. Сам процес автоматизації запізнюється на кілька років і не має такого масового характеру, як у Росії. Знаю з досвіду багатьох вузівських бібліотек, що процес автоматизації у них обмежується переведенням карткового каталогу в електронний варіант, при цьому уявлення про тематичні рубрики залишається вкрай туманним.

Але я б не стала писати про предметизацію, не маючи практичного досвіду створення предметного (або як у нас – в бібліотеці Хмельницького державного університету – прийнято називати „тематичного”) рубрикатора.

Процес автоматизації почав бурхливо розвиватися в бібліотеці з кінця 1999 року, після придбання програми „УФД. Бібліотека”. Але це не було „нульовим рівнем”, оскільки з 1991 року вся нова література, що надходила до бібліотеки, реєструвалася за допомогою програми „Бібліотека 2.0 – МГУ”, і до 1999 року в електронному каталозі вже нараховувалося близько 14 000 записів (назв). Всі ці записи були оснащені ключовими словами, що розміщувалися за абеткою. Таке розташування ключових слів являло собою примітивний спосіб організації інформаційно-пошукового тезауруса, який не був зручним ні для користувачів, ні для бібліотекарів. Тому викликає подив, що багато бібліотек при створенні своїх електронних баз даних використовують саме такий варіант інформаційно-пошукового тезауруса. Ймовірно, це пов'язано з недосконалими бібліотечними комп'ютерними програмами, які не дають можливості створити щось більш цікаве.

Програма „УФД. Бібліотека” дозволяє одночасно створювати бази даних за всіма видами документів – книгами, брошурами, методичними рекомендаціями, неопублікованими документами, авторефератами дисертацій, звітами, аудіовідеоматеріалами, статтями із наукових збірників і періодичними виданнями. Це забезпечує пошук інформації як в окремих, так і в усіх разом БД.

Вивчивши технічні особливості нової програми „УФД. Бібліотека”, її практично необмежені можливості, ми прийняли непросте рішення – створити такий предметний рубрикатор, який, з одного боку, максимально відповідав би найбільш різноманітним і неочікуваним запитам читачів, а з ін-

шого боку – максимально розкривав зміст всіх наявних у бібліотеці документів.

Обираючи такий шлях, ми, по-перше, відразу відмовилися від групування ключових слів за абеткою і, по-друге, назвавши ключові слова „тематичними рубриками”, розширили для себе рамки формулювання самих рубрик. Це, у свою чергу, дозволило створювати в подальшому тематичний рубрикатор, який на сьогодні налічує понад 25 000 тематичних рубрик, що забезпечують виявлення ієрархічних та асоціативних відносин між поняттями, ще більш складних, ніж в інформаційно-пошуковому тезаурусі, який містить ключові слова і дескриптори. Інакше кажучи, весь наш тематичний каталог сьогодні нагадує модель молекули невідомої хімічної речовини.

Але це вже є кінцевим результатом, а починалося все з формулювання та групування в тематичному каталозі тематичних рубрик, які, відповідно до загальноприйнятої термінології, склали інформаційно-пошукову мову (ІПМ).

ІПМ – це штучна мова, призначена для віддзеркалення змісту документів і запитів чи описання фактів з метою їхнього подальшого пошуку в автоматизованих інформаційних системах (AIC), зокрема, в автоматизованих інформаційно-бібліотечних системах (AIBC).

В цілому необхідність створення ІПМ для відображення змісту документів, запитів і фактів з метою їхнього пошуку зумовлена тим, що природні мови (ті, якими розмовляють) мають низку якостей, що ускладнюють їхнє використання для запису і пошуку інформації. Точні значення багатьох слів можна визначити лише з контексту, в якому їх використано.

Коли для зазначення одного й того ж поняття застосовуються різні послідовності знаків (слова, словосполучення), тоді кажуть про синонімію, яка може бути лексичною (*формування фондів, комплектування фондів*) і граматичною (*студенти, студентство*). В нашому випадку, створюючи тематичну рубрику, використовуємо найбільш розповсюджені синонімічні слова чи вирази, подаючи їх зі знаком «=». Це суттєво розширює можливості пошуку інформації.

Явище омонімії – це наявність різних значень в одній і тій же послідовності знаків (*брак – порушення якості, недостатність чогось, шлюб*), якщо при цьому не проглядається загальне походження значення слова. Омоніми дуже рідко зустрічаються у нашому тематичному каталозі.

Полісемія (багатозначність) виявляється при суттєвому розходженні різних значень одного і того ж слова, хоча їхнє загальне походження відомо: *крило (птаха чи літака), крило (будівлі), крило (партії)*.

Зустрічаються випадки, коли одне і те саме поняття має різне застосування. Наприклад: *адсорбція* як хімічний процес і *адсорбція* як соціальний процес, пристосування емігрантів до нового для себе соціуму.

Створення тематичних рубрик здійснювалось як способом наукової розробки структури понять, так і їхнім добром із репрезентативного фонду документів з наступним доповненням його термінами з допоміжних джерел. Обравши такий напрям, провідні фахівці бібліотеки розробляли тематичний рубрикатор шляхом спроб і виправлення помилок, набуваючи безцінного практичного досвіду.

Відсутність потрібної інформації з питань предметизації, можливо, є меншим злом, ніж той потік суперечливої інформації, з яким ми стикаємося сьогодні. У кращому випадку це – переписані авторами один у одного розділи з підручників часів Радянського Союзу. Найбільш цінною є невелика брошура О. Лавренкової „Методика разработки информационно-поискового тезауруса” [3]. Це видання з'явилося у нас в бібліотеці із запізненням на два роки, коли робота над створенням тематичного рубрикатора (каталогу) перейшла у стадію вдосконалення, але за всіма параметрами лише підтвердила вірність обраного нами шляху.

Принцип, покладений в основу нашого каталогу, – синтез систематизації, предметизації і логіки. Джерелом систематизації стали прийняті в бібліотеці таблиці УДК, джере-

лом предметизації – розроблюваний протягом 40 років абетково-предметний покажчик до систематичного каталогу, а джерелом логіки – різноманітні довідкові видання, Інтернет і просто ерудиція спеціалістів бібліотеки.

На першому етапі було визначено основні напрями певних галузей знання із врахуванням навчальних програм нашого університету. Особлива увага приділялася профільюючим дисциплінам – економіці, техніці, психології, комп'ютерним системам, радіоелектроніці, педагогіці, філології, праву. За цими напрямками тематичний рубрикатор розроблявся більш розгалужено. Спочатку створили так звані „кістяк”, який із часом нарощувався новими рубриками. На цьому етапі роботи було застосовано принцип систематизації на основі таблиць УДК.

Поповнення каталогу новими рубриками відбувалося відповідно до надходження нової літератури до бібліотеки. Це було „привілеєм” систематизаторів з відділу наукової обробки літератури.

Коли бібліотека на початку 2001 року розпочала рекаталогізацію своїх фондів, поповнення каталогу почало відбуватися значно скоріше і цілеспрямованіше. За рік каталог збільшився на 8 500 тематичних рубрик.

Другий етап роботи над каталогом мав аналітичний характер. З накопиченням інформації з'явилася необхідність групування рубрик, бо інакше можна було знову прийти до того, від чого хотіли відмовитися, – до тематичних рубрик, упорядкованих за абеткою, але вже в межах конкретної галузі знання.

Той факт, що структура каталогу від початку базувалася на групуванні за галузями знання, дозволив відносно швидко і чітко вибудовувати ієрархічні дерева з відношенням „рід” – „вид”, розподіляючи тематичні рубрики за дедалі більш вузькими семантичними категоріями, інакше кажучи, – „від загального до окремого”. Так почали з'являтися гніздові рубрики.

Групування тематичних рубрик у гніздові відбувалося за такими напрямками: „предмети”, „процеси”, „характеристики”, „супутні (природні) явища”, „умови”. В їхніх межах виокремлювалися головні семантичні категорії, що визначалися для кожного тематичного розділу на основі аналізу сфери діяльності. Вони являють собою деякі найбільш загальні поняття відповідної галузі знання.

Наведемо декілька прикладів групування тематичних рубрик.

До категорії „процеси” відносяться дії, здійснювані самою людиною, або її праця, змінена за допомогою технічних та інших знарядь.

Приклади: *управління, експлуатація, зварювання, пошиття, моделювання, комплектування, дослідження, ремонт, викладання.*

На відміну від доцільних процесів, фізичні, хімічні, біологічні, соціальні та ін. процеси виділяються в окрему категорію „явища”, „стан”.

Приклади: *рух, рентгенівське випромінювання, здоров'я, психічний стан, відпочинок, зростання, процес, стрес, магнітне поле.*

До даної категорії можна не відносити природні процеси, явища, що розглядаються як негативні, пов'язані із діяльністю людини. Такі тематичні рубрики рекомендовано виділяти у категорію „негативні явища”, хоча це і не обов'язково.

Приклади: *корозія, патологічний стан організму, хвороби, дисбаланс, заledenіння, зношення, дефіцит, пожежа, старіння, перегрів, порушення, загибель, дезорієнтація, відмова, інформаційний шум, зараження, забруднення.*

Крім того, до категорії „негативні явища” можна умовно віднести деякі предмети, поява чи існування котрих розглядається як негативний прояв.

Приклади: *тріщини, приміси, відходи, стічні води.*

„Характеристиками” вважаються всі якості, параметри предметів. Виділяються два типи „характеристик”: характеристики-найменування (наприклад, *форма, хімічні властивості,*

сталість, термін, якість, застосування, колір) та конкретні характеристики (наприклад, *український, неефективний, високий, типовий, нестаціонарний, соціальний, громадянський*).

„Умовами” природно вважаються сприятливі чи несприятливі обставини здійснення „процесів”, „явищ”, „станів”, „негативних явищ” чи існування „предметів”.

Приклади: *умови експлуатації, атмосфера, середовище, навколишнє середовище, спекотний клімат.*

„Предмети” виділяються в окрему категорію як множина „самостійних сутностей” на противагу „ознакам”, до яких відносяться дії, стани, характеристики і все те, що не являє собою самостійну сутність, а лише є притаманним чомусь іншому. Застосоване в цьому розумінні поняття „предмет” треба відрізнити від поняття „предмет думки” чи „предмет пізнання”.

Категорія „предмети” у більшості сфер діяльності, у свою чергу, поділяються на такі головні категорії: „галузі практичної діяльності і науки”, „технічні засоби”, „будівлі” (з яких можна вирізнити „комунікації”, „приміщення”), „деталі і вузли”, „будівельні конструкції”, „частини організму людей”, „матеріали і речовини”, „організації”, „підприємства”, котрі можна включити до категорії „колективи”; „інформація, дані”, „джерела і носії інформації”, „зображення”, „сукупності, системи”, „теорії”, „абстрактні поняття”.

Зручно також використовувати псевдокатегорії „тощо”, „та інші”, які узагальнюють значення низки предметів або є одиночними представниками категорій, не специфічних для даної галузі знання.

Словосполучення розподіляються за категоріями відповідно до головного іменника, тобто іменника, від якого залежать всі інші слова у словосполученні.

Таким чином, зібраний масив тематичних рубрик спочатку розподіляється за основними, а потім, ступінчасто, за більш вузькими категоріями, в результаті чого вибудовуються „ієрархічні дерева” за родо-видовими відносинами.

Створюваний нами предметний рубрикатор на основі певних теоретичних принципів, про що йшлося вище, має дуже гнучку структуру.

Основою для формування будь-якої нової гніздової рубрики може слугувати будь-яка тематична рубрика на будь-якому рівні ієрархічної залежності, якщо в цьому виникає потреба. Можливі переміщення, зміна підлеглості гніздових рубрик. При цьому зберігається вся інформація, яка знаходиться у цих тематичних рубриках. Дозволяється уточнення формулювань самих рубрик при врахуванні специфіки читачських запитів.

Робота над створенням тематичного каталогу продовжується. Знаходячи в періодичних виданнях зернинки корисної інформації з даної теми, а також використовуючи свій досвід, ми відшліфовуємо те, що вже напрацьовано. Прінагідно ми продовжуємо поповнювати свій каталог новими поняттями.

З 2002 року нашим інтелектуальним продуктом користується бібліотека Східноукраїнського університету ім. В. Даля м. Луганська. Цього ж року окремі розділи нашого тематичного каталогу було передано бібліотеці Житомирського технологічного університету. У 2004 році Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва придбала програму „УФД. Бібліотека” і також почала використовувати окремі розділи нашого тематичного каталогу.

Дуже хотілося б дізнатися думку користувачів щодо нашого інтелектуального продукту, їхні зауваження і пропозиції. Запрошуємо до співробітництва всіх, кого хвилюють проблеми предметизації.

Наш e-mail: 11313@mail.ru.

Список використаної літератури

1. Горлова І.Л. Сложитъ бы рубрику, как песню, но от проблем той песне – тесно // Библиотека. – 2003. – № 12. – С. 45-47.
2. Екимова Н.Г. Отдел электронного назначения // Библиотека. – 2003. – № 2. – С. 42-44.
3. Лавренёва О.А. Методика разработки информационно-поискового тезауруса. – М.: Пашков дом, 2001. – 56 с.

4. Сукиасян Э.Р. Библиотечные каталоги: Метод. материалы. – М.: ИПО Профиздат, 2001. – 192 с. – (Соврем. б-ка; Вып. 19).
5. Сукиасян Э.Р. Компьютеризация библиотеки: с чего началось, тем и закончилось // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 9. – С. 17-18.
6. Сукиасян Э.Р. Электронные каталоги // Библиотека. – 2003. – № 2. – С. 38-41.
7. Сукиасян Э.Р. Электронные каталоги: Рос. вариант // Библиотека. – 2003. – № 3. – С. 31-33.
8. Вилегжаніна Т.І. Інформаційно-пошуковий тезаурус як інструмент індексування документів // Бібл. планета. – 2004. – № 1. – С. 7-10.

9. Збанацька О.М. Застосування інформаційно-пошукового тезауруса в інформаційній сфері // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: 36. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. / ДАККІМ. – К., 2004. – С. 95-97.

10. Вилегжаніна Т.І., Збанацька О.М. Лінгвістичне забезпечення для створення уніфікованого пошукового образу та пошукового запиту документа // Електронні ресурси бібліотек: За підсумками Всеукр. наук.-практ. конф. директорів держ. та обл. універс. наук. б-к, 14-17 жовт. 2003 р. – Кіровоград, 2003. – С. 126-134.

РОЛЬ КНИГИ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ

БІБЛІОТЕКИ - ДІТЯМ

У статті на основі досліджень читання дітей, аналізу шкільної програмної літератури, психолого-педагогічних характеристик окремих вікових груп дошкільників та молодших школярів запропоновано систему роботи з їхнього екологічного виховання, окреслено орієнтовне коло необхідних книжкових видань

ОДНІЄЮ із важливих ланок національної системи виховання є формування екологічної культури, гармонійних відносин людини з природою. Проблеми дбайливого ставлення до природи, охорони навколишнього середовища, поліпшення екологічної ситуації є досить актуальними для України і всієї планети.

Основи екологічної культури (екологічного мислення, екологічної етики та моралі) закладаються у дитини з раннього віку в сім'ї, дитячому садку, школі, а також у процесі інформаційно-бібліотечного обслуговування в мережі бібліотек для дітей України.

Сьогодні, на жаль, немає жодного документа, прийнятого на державному рівні, де йшлося б про роль бібліотек та їхню участь у вихованні екологічної культури у дітей.

Питання екологічного виховання засобами бібліотечної роботи розглядаються бібліотекознавцями в Україні, виходячи з особистого морального ставлення до вказаної проблеми. Зокрема, цьому присвячено публікації Н. Базяк, Л. Дьоміної, С. Капранової, О. Покровської та ін. Разом з тим питання екологічного виховання дітей раннього віку залишилися за межами їхніх досліджень. Розгляд цієї проблеми є метою нашої статті.

Виховати справжню Людину – непросте справа, що вимагає часу, сил, знань, певних навичок і високої вимогливості батьків до себе. Бо саме вони повинні вести свою дитину нелегкою й довгою дорогою у великий складний світ знань і почуттів. Тільки добре, любляче серце в тісному союзі з розумом, збагаченим досвідом і наукою, може сприяти формуванню особистості.

Сім'я – це школа людських взаємин, де діти з перших кроків свого життя засвоюють систему моральних цінностей, норми поведінки, культурні традиції народу. Найголовнішими і найближчими вихователями дитини є батьки, котрі повинні створити умови, за яких дитина мала б можливість зростати активною, життєрадісною, творчою особистістю, чемною і привітною, люблячою своїх рідних, свій край, мову. Саме батьки мусять змалечку прилучати дітей до традицій і звичаїв свого народу, вчити поваги до морально-естетичних цінностей, екологічної культури [10, 3].

У 1995 році Національною бібліотекою України (НБУ) для дітей на базі Волинської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Київської, Луганської, Полтавської, Черкаської, Чернігівської обласних бібліотек для дітей, Центральної міської бібліотеки для дітей м. Києва та на власній базі проводилося локальне соціологічне дослідження "Книга в сім'ї". Метою цієї розвідки було вивчення педагогічної грамотності ба-

тьків та ступінь їхнього впливу на читання дитини, а та-

кож взаємовідносин бібліотеки й сім'ї. Досліджувалися також авторитет бібліотеки у членів родини, рівень зацікавленості батьків у відвідуванні її дітьми, стан та шляхи вдосконалення сімейного читання. Аналіз цієї роботи підтвердив високий рейтинг бібліотеки: 93,3% опитаних дітей відповіли, що їм подобається відвідувати бібліотеку, а 98,1% батьків вважають обов'язковим для своїх дітей користування її послугами. Отримані дані дозволили визначити найбільш перспективні, змістовні напрями роботи з сім'єю, організовувати індивідуальну роботу з дітьми до 4, від 5 до 6 і від 7 до 10 років [7, 7-8].

Протягом багатьох років книга служила засобом духовного спілкування батьків з дітьми. Сімейні читання були і залишаються невід'ємною частиною проведення дозвілля разом із близькими і рідними членами родини. Але тільки спільними зусиллями бібліотеки і сім'ї можна підтримати бажання дітей читати, домогтися, щоб книга стала бажаною і потрібною в кожному домі.

Результатом вищезгаданого дослідження стала орієнтовна програма "Читання у колі сім'ї з дітьми до 10 років", яку розробила НБУ для дітей. У ній пропонується література для читання у колі сім'ї з дітьми віком до 4 років, від 5 до 6 років та від 7 до 10 років. Призначена для використання в родинному колі, програма допомагає батькам ознайомити дитину з найкращими зразками національної та світової літератури, формувати духовний світ дитини, виховувати у неї високі моральні якості, вводити у світ рідної природи, закладати основи екологічного виховання.

Дитяча література – це особливий світ, який юний читач пізнає розумом і серцем. Сприйняття нового дається дитині самою природою. Тут бере свій початок розвиток допитливості. Дитину слід вчити вдивлятися, бачити і помічати, дослухатися, слухати і чути, обстежувати, обмацувати. Для дитини першого року життя підбирають яскраві книжки з простими і чіткими малюнками, які зображують знайомі їй рослини і тварин. Це можуть бути картонні книжки, і дитина матиме можливість самостійно перегортати їхні сторінки. Книжки із звичайними сторінками дитині можна пропонувати після того, як вона перейде в наступний період розвитку – раннє дитинство (1-3 роки) [5, 14].

У півторарічному віці дитина починає оволодівати мовою, вона вже здатна сприймати більш складні малюнки, наприклад зайчика, що виглядає з-за куща. Їй слід показувати книжки з великими ілюстраціями, в тому числі книжки-картинки, книжки-іграшки, книжки-ширмочки. Можна спробувати читати їй найпростіші екологічні казки і вірші, але для кращо-

І. Романченко

го сприйняття дитиною треба читати з виразною інтонацією, повторами.

Дитина другого року життя все помічає і прагне пізнати практичним шляхом. Її важко примусити бути уважною, але можна зацікавити новими іграшкою, книжечкою, зміною в навколишньому середовищі. Дитина починає будувати речення. Вона особливо чутлива до ритму, співучості віршів і забавок. Тому їй необхідно вчити розуміти тексти коротеньких народних екологічних казок, спонукати до розгляду ілюстрацій, які зображують природу, тварин.

Трирічна дитина вже розуміє зміст невеличких за обсягом казок, віршиків, оповідань. Із задоволенням малюки слухають оповідання про тварин. У дитини розвивається допитливість, активізується потреба висловлюватися, збагачується словниковий запас. Пізнавальну інформацію для неї дає читання екологічних казок. Потрібно вчити дитину стежити за розвитком подій у творах, появою персонажів. Розглядаючи ілюстрації до казок, слід відповідати на запитання малюка, розвивати в нього потребу в мовному спілкуванні. Дитина цього віку здатна запам'ятовувати невеликі віршики і виконувати маленькі пісеньки.

У пам'яті чотирирічної дитини залишається лише те, що справило на неї неабияке враження. Їй подобаються вірші, казки, скоромовки. Коли малюку читають казки про тварин, то звертають увагу на образні вирази, заохочують відповідати на запитання за змістом, висловлювати своє ставлення до героїв оповідань, казок, віршів. Розглядаючи ілюстрації, дитина повинна впізнавати на них героїв добре знайомих творів. У цьому віці зміст книжечки не менш важливий, ніж ілюстрації. Малюка цікавить, де живуть, чим харчуються дикі звірі, птахи, свійські тварини, мешканці річки.

Дитина п'яти-шестирічного віку усвідомлює смисловий зв'язок дій і речей. Мислення поступово змінюється з наочно-образного на словесне. Її цікавить все. Тому в коло читання потрібно включати екологічні книги, мова яких проста, малюнки образні, інформація – доступна. Потрібно надавати більшого значення ілюстраціям, разом з дитиною розглядати відтінки кольорів, які використав художник при зображенні персонажів рослинного і тваринного світу. Саме так починає розвиватися увага малечі, що сприяє формуванню у неї навичок читання.

Період розвитку шести-семирічної дитини дещо складніший, через те що вона вже стає школярем. У дитини розвивається конкретне й емоційне мислення, пам'ять, вона ставиться перед собою конкретні нескладні завдання і спрямовує свою увагу на їхнє виконання. Дитина вже вчиться сама читати. Але їй все одно необхідне щоденне читання дорослого. Потрібно її знайомити з книжками, які розширюють світогляд і концентрують увагу. І тут знову на допомогу приходить книжка екологічного спрямування [10, 19-23].

Якщо проаналізувати шкільну літературу, наприклад "Читанку" для 1 класу Н.Ф. Скрипченко, О.Я. Савченко (1996), – то зі 170 прозових і поетичних творів, які складають підручник, 67 мають екологічне спрямування. У "Читанці" для 2 класу тих само авторів (1993) – таких творів налічується 88 з 226 текстів [2, 43-44]. Подібна насиченість підручників творами екологічної тематики надає шести-семирічній дитині ще більше можливостей для сприйняття великого світу природи. А батьки і бібліотечні працівники повинні кваліфіковано їй у цьому допомогти.

Дитяча книга екологічного спрямування дозволить малюку зробити безліч дивних відкриттів, підкаже батькам, як зробити так, щоб природа стала невід'ємною частиною життя їхньої дитини, а спілкування з природою приносило не тільки задоволення, а й потребу зберігати її, прийти на допомогу зеленому другу, "братам нашим меншим" – тваринам. Для духовного формування людини важливо, щоб вона вже з раннього дитинства спостерігала за природою, безпосередньо спілкувалася з нею. Все це обов'язково відіб'ється потім на характері людини.

Отже, виховання екологічної культури особистості з перших років життя – це найголовніше завдання батьків, вихователів, бібліотечних працівників.

У бібліотеках для малюків створюють куточки і зали, які обладнані зручними меблями, іграшками, ілюстрованими книгами, надрукованими на якісному папері, з гарним поліграфічним оформленням, книжками-іграшками.

Використовуючи акваріум, є можливість зробити чудовий живий куточок, який ідеально впишеться в інтер'єр будь-якої бібліотеки. Жива колекція чудернацьких за формою і різних за кольором риб у поєднанні з екзотичними водними рослинами відтворює неповторний підводний світ. Звичайно, все це не замінить самої природи в усьому її розмаїтті та багатогранності, не вирішить і гострих екологічних проблем. Важливо інше – у живих куточках знаходить своє специфічне віддзеркалення ідея єдності, невіддільності людини і природи. Величезна також їхня роль у вихованні розумного, бережливого ставлення до всього живого.

Під впливом дорослих у дітей формуються емоційні переваги. Пізніше, від дев'яти років і старше, ці переваги складаються в тверді стереотипи, змінити які вже дуже важко. Саме через це найбільш дієвими методами і формами роботи бібліотек з малюками мають бути екологічні свята, що, в першу чергу, популяризують народні традиції. Звичайно, сьогодні є гостра потреба у випуску спеціальних мультфільмів, дитячих книжок, вистав, заснованих на екологічних народних звичаях і обрядах [3].

Звернення дитини до природоохоронних народних традицій виховує у неї не тільки екологічне мислення і навички, але й такі гуманістичні якості, як жалість, доброта, любов, співчуття.

Колискові пісні з молоком матері передають малюку чарівний світ української природи, бережливе ставлення до пташок, тварин, а це і є, на нашу думку, першою сходинкою у вихованні екологічної культури дитини.

Батьки, які турбуються про екологічне виховання свого малюка, мають змогу сьогодні звернутися до безсмертної народної творчості через фонди бібліотек для дітей України, в яких зібрано український фольклор і кінофонодокументи з колисковими піснями, казками, віршиками та ін. НБУ для дітей в орієнтовній програмі "Читання у колі сім'ї з дітьми віком до 10 років" пропонує, наприклад, такі збірники:

1. Люлі, люлі, люліса: Укр. нар. колискові пісні та забавлянки / Упоряд. А. Голентюк; Худож. Т. Юрченко. – К.: Веселка, 1992. – 31 с.: іл.

2. На добраніч, діти!: Вірші, казки та колискові пісні / Ред.-упоряд. С. Жилітова. – К.: Муз. Україна, 1993. – 96 с.: іл.

3. Ходить сонко по вулиці: Укр. нар. колискові пісні. – К.: Муз. Україна, 1988. – 159 с.

У розділі "Кінофонодокументи: Грамзаписи" пропонується сім видань колискових пісень у виконанні професіоналів [10, 26-42].

Фольклорні жанри, які продовжують своє життя у XX-XXI столітті, обов'язково включають в себе екологічну казку. Цей вид народної творчості призначений не лише для закріплення, поглиблення, розширення знань про природу, а й особистої самореалізації дитини, розвитку у неї фантазії, уяви, почуття відповідальності за прекрасне зелене довкілля. Мудрість народних казок та казкових творів для дітей К. Ушинського, В. Сухомлинського, О. Іваненко та інших авторів про те чи інші екологічні відносини сприяють творчому розвитку дитячої думки, почуттів юних читачів [4].

Особливе значення у вихованні екологічної культури малюків має навчання народного календаря, яке включає в себе раціональне знання про природу, народні звичаї, норми суспільної поведінки. Дуже багато дає дитині фольклор свого народу, завдяки якому її увага фокусується на головних прикметах природних об'єктів, через художньо-поетичне одухотворення розкривається естетична цінність природи.

Міністерство культури і мистецтв України разом з НБУ для дітей запропонувало методично-бібліографічні матеріали на допомогу бібліотекарів у роботі з учнями 1-9 класів "Святуємо в бібліотеці". В цих методичних порадах надається перелік всіх міжнародних та українських народних свят, що відзначаються в нашій країні. На кожний місяць подано календар свят, які потім розглядаються в розширеному вигляді: ко-

ротно про свято, рекомендації щодо його проведення бібліотечними засобами та список рекомендованої літератури [9].

Доцільно, щоб при бібліотеці для дітей діяв гурток, де малюки разом із батьками з підручного матеріалу мали б можливість створювати композиції на теми природи, будувати годівнички для птахів.

Виховання у юних читачів любові до природи розвиток почуття відповідальності за її збереження – важливі завдання, які стоять перед колективами бібліотек для дітей. Успіх цієї діяльності залежить від активної співпраці бібліотек і комісій з охорони природи, екологічних громадських організацій, зв'язку з робітниками лісових, сільських та мисливських господарств, заповідників, заказників, ЗМІ, бюро подорожей та екскурсій.

Таке співробітництво налагоджено, наприклад, між кафедрами біології і музики бібліотеки, осередками Всеукраїнської екологічної ліги та ВДС "Екологічна варта" у гімназії гуманітарно-естетичного профілю № 31 м. Чернігова. Завдяки цьому проводиться ряд заходів, метою яких є залучення дітей до природоохоронної роботи, виховання у них почуття відповідальності за довкілля. Одним із таких прикладів є екологічна вистава "Таємниці лісового світу" за сценарієм Н. Нагорної, яку з великим задоволенням грають учні гімназії та ще з більшим задоволенням дивляться дошкільнята та молодші школярі [6].

Хмельницьким обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді видано збірник еколого-натуралістичних заходів: це сценарії та розробки дитячих ранків, конкурсів, ігор, вікторин та ін., складених та апробованих педагогами навчально-виховних закладів області та бібліотекарями [1].

У м. Херсоні співпрацюють філія № 17 ЦБС з обласним Центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді (ЦЕНТУМ). У 1996 році вони уклали угоду про спільну просвітницько-виховну діяльність з питань екології. Результатом цієї співпраці є екологічний клуб "Пролісок", що діє при бібліотеці вже понад 20 років. Тут діти мають змогу спілкуватися, проводити вільний час, отримувати інформацію про догляд за тваринами та рослинами. Це сприяє вихованню екологічної культури маленьких користувачів бібліотеки.

У філії № 13 для дітей та юнацтва м. Херсона бібліотекарі спільно із працівниками міського краєзнавчого музею проводять уроки краєзнавства, краєзнавчі мандрівки та вікторини тощо.

У сільських бібліотеках Попаснянського району Луганської області успішно діють фітотівальні, проводяться свята, присвячені різноманітним рослинам, конкурси, заочні мандрівки "Рум'янець літа", "Осінь жовтоока", "Довідкове бюро природи" [8, 2].

Отже, можна зробити висновок, що в бібліотеках України накопичено певний досвід популяризації дитячої літератури для дітей раннього віку, котра стосується проблем охорони природи. Екологічне виховання дітей – складний процес, який потребує погоджених дій всіх соціальних інститутів, що беруть участь у вихованні підростаючого покоління, – сім'ї, дитячого садка, школи, позашкільних закладів, засобів масової інформації, а також діячів літератури і мистецтва, всієї нашої спільноти. Необхідність комплексної пропаганди екологічної книги, формування екологічної культури малюків сьогодні усвідомлюється більшістю бібліотекарів, які працюють з дітьми та їхніми батьками. Такий напрям керування читанням є перспективним і соціально важливим у роботі бібліотеки для дітей.

Список використаної літератури

1. В гармонії з природою: Збірник еколого-натураліст. заходів, шкіль. свят. – Хмельницький: ХОЕНЦУМ, 1999. – 158 с.
2. Волошина Г.П. Стимулювання екологічної активності молодших школярів. – К.: ТОВ "Міжнар. Фін. Агенція", 1998. – 98 с. – Бібліогр.: с. 95-98.
3. Екологічне виховання молодших школярів / Уклад.: Вержак Р.Б., Івашина Є.В., Одинак М.М., Ткачук Л.Ф. – Чернівці, 1996. – 110 с.
4. Лях В.В., Лазарев М.О. Творче використання казок в екологічному вихованні школярів: Метод. посіб. для вчителів, вихователів, студ. вищих пед. навч. закладів. Ч. 1. З досвіду діяльності екоцентру "Мурашка". – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2003. – 120 с.
5. Дошкільник. Особливості психічного розвитку в умовах екологічної кризи: (поради вихователю дит. садка): Метод. рек. – К.: Мінчорнобиль України, 1995. – 151 с.
6. Нагорна Н.М. Таємниці лісового світу: Сценарій екол. вистави: (З досвіду співпраці кафедр біології і музики бібліотеки, осередків Всеукр. екол. ліги та осередку ВДС "Екол. варта" у гімназії гуманітар.-естетич. профілю № 31 м. Чернігова) // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для працівників бібліотек "Актуальні проблеми екологічного інформування громадськості у роботі бібліотек", 24-25 берез. 2004 р., м. Чернівці. – Чернівці, 2004. – 14 с.
7. Науково-дослідна та соціологічна робота бібліотек України для дітей у 1989-1998 рр.: (Інформ.-аналіт. огляд). – К., 1999. – 36 с.
8. Робота з читачами-дітьми в сільській бібліотеці: Метод.-консультац. матеріал на допомогу бібліотекарів. – К.: М-во культури і мистецтв України. Держ. б-ка України для дітей, 2001. – С. 2.
9. Святуємо в бібліотеці: Метод.-бібліогр. матеріали на допомогу бібліотекарів у роботі з учнями 1-9 класів / М-во культури і мистецтв України, Держ. б-ка України для дітей. – К., 1995. – 65 с.
10. Читання у колі сім'ї з дітьми віком до 10 років: Орієнтовна програма. – К.: ДБУ для дітей, 1998. – 101 с.

МАНДРІВНІ БІБЛІОТЕКИ ТОВАРИСТВА "ПРОСВІТА" ГАЛИЧИНИ (ПЕРША ПОЛОВИНА XX ст.)

З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

У статті висвітлено досвід товариства «Просвіта» зі створення пересувних бібліотек на Галичині

ПОРЯДКОВАНУ мережу бібліотек вперше на Галичині створило і розгорнуло товариство „Просвіта” у 1860-1939 рр. До цієї мережі входили книгозбірні різних рівнів з диференційованими функціями.

Після Першої світової війни через фінансову скруту „Просвіта” не мала змоги засновувати у достатній кількості нові читальні та підтримувати активну роботу вже існуючих. Саме тому, очевидно, й виникла думка використати досвід бібліотеки Ставропігійського інституту з організації пересувних бібліотек [1]. Було сформовано певну кількість невеликих книжкових зібрань, які отримали назву „мандрівні бібліотеки” і відповідний статус. Ці книгозбірні пе-

редбачалося передавати від філії до філії, від однієї читальні до іншої.

Місія мандрівних бібліотек відповідала основній меті товариства, його філій і читальень: шляхом формування фондів українськими виданнями, пропагування української книги сприяти пробудженню національної свідомості українського народу.

Скеровував цю діяльність Головний відділ товариства. Він здійснював централізоване комплектування фондів і надавав організаційно-методичну та практичну допомогу філіям і громадам, що замовляли мандрівні бібліотеки.

Н. Кунанець

Мандрівні бібліотеки сприяли активній пропаганді української книги та керівництву читанням, а це, безумовно, благотворно вплинуло на процес духовного відродження українського населення Галичини.

Активне створення і розповсюдження мандрівних бібліотек відбувалося восени 1924 року. Комплекти формувалися на основі тематичних замовлень читалень та філій. Аналіз цих замовлень свідчить про відмінність інформаційних потреб читачів залежно від їхньої освіти і регіону проживання.

Так, найбільшою популярністю серед сільського населення (а саме воно було основною категорією читачів цих книгозбірень), користувалися художні твори історичної тематики та науково-популярні видання різних галузей знання, таких, наприклад, як медицина, ветеринарія.

З тих повітів, де рівень освіченості населення був вищий, замовляли більші за обсягом твори. В інших повітах потребували лише невеликих книжок, які легше і скоріше можна було прочитати. Це спонукало укладачів бібліотек формувати комплекти і за такими формальними критеріями, як "грубі книги" або "тонкі" [2, 92].

Мандрівні бібліотеки були покликані залучати до читання рідною мовою в першу чергу дітей, щоб познайомити їх з українською історією та культурою, задовольнити віковий цікавість і розвинути природні здібності. Тому бібліотекарі звертали особливу увагу на обслуговування дітей, проводили голосні читання й індивідуальні розмови про книги, організовували дитячі вистави аматорських театрів. До цієї роботи залучалися дорослі та молодь. Голосні читання збирали чисельну аудиторію, і не тільки дитячу, та давали можливість більшій кількості членів товариства познайомитися з цікавими та корисними виданнями. Наприклад, у с. Мшані, повіту Зборів, як зазначено у звіті товариства за 1926 рік, завдяки такому заходу з книжкою ознайомилися 989 читачів [2, 91].

Але, на жаль, у деяких філіях розгортання роботи мандрівних бібліотек наштовхувалося на низку перешкод. Дітям книжки не видавали, бо вони не були членами читальні чи не вміли читати українською мовою. Це спричинялося тим, що в селі або не було школи, або була – тільки з польською мовою викладання [3, 130]. Траплялися випадки, як у с. Княжолуки, що діти не могли взяти призначені для них книжки, через те, що їх розбирали дорослі [3, 130].

Ефективність використання мандрівних бібліотек посилювалася тим, що замовлення містили чіткі вимоги щодо тематики книжок із врахуванням рівня підготовки читачів. Це, а також відомості про використання комплектів, давали можливість їхнім укладачам отримувати інформацію про враження та побажання читачів.

Комплекти розрізнялися не лише за тематикою видань, а й за їхніми видами. Здебільшого вони містили науково-популярні та художні книги, і лише невелику кількість добірок, що включали наукову літературу, було розраховано на достатньо підготованого читача. Окремі комплекти включали лише видання "Просвіти".

Кожна мандрівна бібліотека супроводжувалася довідковим апаратом: алфавітним каталогом усього фонду та тематичним каталогом дитячих видань, у якому книги було розподілено з врахуванням дитячої психології за віковими групами. До комплектів додавалася інструкція з користування мандрівною бібліотекою, в якій наголошувалося на необхідності ведення статистичного обліку та вчасного надсилання цих відомостей до бібліотечної комісії.

Було встановлено термін користування бібліотекою (2 місяці) та розмір оплати, яка лише покривала вартість пересилання видань. Від читалень вимагалось бережливе

ставлення до цих книгозбірень і передбачалося відшкодування вартості в разі пошкодження книжок або їхньої втрати.

Перегляд джерел вказує на те, що у 1924-1925 роках Головний відділ товариства планував створити 100 комплектів по 50 книг кожний, щоб на окрему філію припадало по одній такій добірці [4]. Але через брак коштів було сформовано лише 30 комплектів. Звичайно, цього було недостатньо, бо ще багато читалень та громад не мали своїх бібліотек. Бібліотечна комісія намагалася кожен рік збільшувати кількість комплектів та книг у них [3, 128].

Оскільки чисельність добірок була недостатньою, бібліотечна комісія надсилала їх у першу чергу до найвіддаленіших філій або читалень. Часто траплялося, що цих бібліотек більше потребували не осередки "Просвіти", а певні громади, наприклад, у таких віддалених місцевостях, як Лабова, Ланчине, де читалень взагалі не було. Головний відділ товариства намагався у першу чергу задовольнити прохання цих громад, про що свідчать публікації у періодичних виданнях [3, 129].

Комплекти перевозилися у спеціально зроблених для їхнього транспортування скриньках, що сприяло кращому збереженню книг [5, 5].

Вже з самого початку діяльності зі створення мандрівних бібліотек – у 1924 році – комплекти видань було надіслано до 20 філій товариства, де їх змогли прочитати 1 698 дорослих читачів і 673 дитини. З цих фондів було видано дорослим читачам понад 2 тис. книжок (з них 1 420 художніх творів і 602 наукові видання), дітям – 523 видання. Цікаво, що у статистичних відомостях книговидача дітям фіксувалася за віковими групами [3, 129].

Станом на кінець 1927 року мандрівними бібліотеками скористалося понад 17 тис. читачів, яким було видано більш ніж 58 тис. прим. видань (з них книжок для дорослих – 51 813 прим., а для дітей і підлітків – 6 627 прим.). Слід відзначити, що, за поданою у звіті "Просвіти" інформацією, кількість жінок та дітей серед читачів цих бібліотек була досить невеликою [2, 92].

Наприкінці 1935 року діяло вже 49 мандрівних бібліотек, що нараховували 2 471 книгу та обійшли 94 осередки [6, 59].

У перші роки до Головного відділу надходило досить мало замовлень на мандрівні бібліотеки, оскільки інформація про них серед громад поширювалася досить повільно, і не всі знали про таку практику Новариста.

Кількість замовлень значно зросла після опублікування у 1925-1926 рр. в "Народній просвіті" матеріалів про цю діяльність – навіть виникли черги. Найбільшим попитом мандрівні бібліотеки користувалися взимку. Влітку "книжкова армія" поверталася на відпочинок [3, 129]. Але все ж за сезон добірки літератури встигали обійти від 20 до 93 філій у Східній Галичині. Активній роботі у цьому напрямі заважала недостатня кількість комплектів та випадки їхнього неповернення. Так, у 1926 році філії у Турці і Чорткові не тільки не надіслали статистичних відомостей про ефективність використання отриманих бібліотек, але й не повернули комплекти до Головного відділу. Як виявилось згодом, комплект, надісланий до Турки, було втрачено [7, 253].

Пізніші філії "Просвіти" самі розпочали створювати мандрівні бібліотеки. На кінець 1935 року таких книгозбірень було 115, їхні фонди включали 3 762 книги, а книговидача становила 68 720 прим. [6, 61].

Мандрівні бібліотеки користувалися великою популярністю. Про це свідчать повідомлення з громад. Наприклад, із села Наконечне повіту Яворів писали: "Позичали так, що майже не лишилося книг у бібліотеці" [3, 130]. Представники читальні м. Серня вважали, що мандрівні

бібліотеки допомогли у боротьбі з алкоголем і спричинили закриття шинку [16], оскільки селяни почали віддавати перевагу читанню, а не спілкуванню із "зеленим змієм".

Про широку популярність мандрівних бібліотек у громаді села Богутин повіту Зборів свідчать відомості, надіслані їй бібліотекарем: "Читачі один на другого налягали, мовляв, читай скорше, щоб і я одержав книжку, нім бібліотека відійде" [3, 130]. У цьому, очевидно, велика заслуга бібліотекарів, які зуміли пробудити таку цікавість людей до книжки, до знань.

Створення мандрівних бібліотек – значне досягнення у поширенні книги до найвіддаленіших куточків Галичини, Волині і Холмщини у першій пол. XX ст. Саме вони надавали можливість одержувати книги тим громадам, що не мали змоги заснувати свої бібліотеки, а нерідко ставали натхненниками створення власних бібліотек та читальень.

Така діяльність виявила у краї значну кількість обдарованих особистостей, які вкладали в просвітницьку справу багато сил та енергії. Їхні зусилля не були марними і відчутно вплинули на культурно-просвітницький рівень українського населення місцевостей, віддалених від центрів культури [3, 129].

Сьогодні, коли фонди сільських бібліотек у надзвичайно жалюгідному стані через фінансову скруту у галузі

культури, досвід товариства "Просвіта" з налагодження діяльності мандрівних книгозбірень може стати у пригоді. Це дозволило б достатньо широким верствам населення, особливо у сільській місцевості, ознайомитися з найкращими зразками художніх творів, науково-популярними виданнями з різних галузей науки та культури. Також за позичення досвіду "Просвіти" з організації мандрівних бібліотек сприяло б оптимізації використання бібліотечно-бібліографічних ресурсів України.

Список використаної літератури

1. Бандилко Л. Братські бібліотеки: (до історії бібл. справи на Волині) // Бібл. вісн. – 1997. – № 1. – С. 14-16.
2. Звіт з діяльності Товариства "Просвіта" за час від 25.XII. 1926 року до 25.XII. 1927. (Касовий звіт обіймає час від 1.VII. 1926 до 30.VI.1927). – Л.: Накл. Т-ва "Просвіта", 1927. – С. 91. – (4.730).
3. Дорошенко Н. Рік праці мандрівних бібліотек Товариства "Просвіта" у Львові // Нар. просвіта. – 1925. – Ч. 8. – С. 130.
4. Галушинський М. Мандрівні бібліотеки Товариства "Просвіта" // Нар. просвіта. – 1924. – Ч. 7. – С. 103.
5. Мандрівні бібліотеки і їх значіння // Нар. просвіта. – 1925. – Ч. 1. – С. 5.
6. Товариство "Просвіта" в рр. 1933-1935: Звідомлення з діяльності за час від 1 січня 1933 р. до 31 грудня 1935 року. – Л.: Накл. Т-ва "Просвіта", 1936. – Ч. 824, кн. 6/7. – С. 59.
7. Звіт з діяльності Товариства "Просвіта" за час від 25 грудня 1925 року до 21 грудня 1926 року // Нар. просвіта. – 1926. – Ч. 4. – С. 253.

ЦІННИЙ ВНЕСОК У ДУХОВНУ СКАРБНИЦЮ УКРАЇНИ

(Про біобібліографічний показник, присвячений польському педагогу, лікарю, письменнику Янушу Корчаку)¹

ЯНУШ Корчак. Це ім'я відоме всьому світові. Польський педагог, лікар і письменник 5 серпня 1942 року загинув зі своїми вихованцями – дітьми з єврейського Дому сиріт – у газовій камері фашистського табору Треблінка. Нехтуючи можливість врятуватися, він до кінця залишився з дітьми, боронячи їхні душі від страху смерті.

Впродовж багатьох років Корчак очолював у Варшаві Дім сиріт і польський інтернат „Наш Дім”. По собі він залишив не тільки світлу пам'ять, а й значний творчий доробок. У його глибоко продуманій системі виховання сконцентровано гуманістичні традиції європейської та польської педагогіки, багатий власний досвід.

У своїй статті до показника академік АПН України, доктор педагогічних наук О. Сухомлинська зазначає, що головна педагогічна ідея Януша Корчака – це дитина як повноцінна людина і особистість, а тому завдання виховання вчений вбачав у вільному і гармонійному розвитку її здібностей, формуванні в душі ідеалів добра, свободи та краси шляхом пробудження бажання до самопізнання, самооцінки та самовдосконалення.

Нині, коли в незалежній Українській державі йде реформування освітянської галузі, спрямоване на відновлення і розвиток національної педагогіки, освіти та виховання підрастаючого покоління, вивчення й запровадження кращого вітчизняного і зарубіжного досвіду, як ніколи, є актуальним.

Ось чому таке значення має поява біобібліографічного показника „Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878-1942)”, підготовленого науковцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлин-

ського, що вийшов другим виданням у серії „Видатні педагоги світу”. До речі, перший випуск серії було присвячено видатному українському педагогу В.О. Сухомлинському (2001).

Презентація показника „Польський педагог-гуманіст Януш Корчак” відбулося у приміщенні київського Кловського ліцею № 77. У ній взяли участь педагоги, представники Посольства Польщі в Україні, видавництва „Дух і Літера”, працівники ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського і Національної парламентської бібліотеки України, члени Українського товариства Януша Корчака, учні і випускники ліцею. Місце презентації було обрано не випадково, адже діяльність ліцею багато в чому побудована на ідеях Корчака. Добру справу у цьому напрямі робить вчителька історії, педагог за покликанням С. Петровська, вона ж є головою Українського товариства Януша Корчака.

Перш ніж перейти безпосередньо до представлення показника, Світлана Василівна ознайомила присутніх з цікавою книжково-ілюстративною виставкою, організованою до 125-річчя від дня народження видатного педагога, розповіла про свої набути у праві збирання його видань, матеріалів про життя та діяльність, в поширенні ідей Я. Корчака. Було показано документальний фільм „Треблінка”, створений С. Петровською.

У своєму виступі директор ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського П. Рогова розповіла про давній задум підготувати бібліографічне видання, яке б максимально відобразило творчу спадщину Януша Корчака, поширення і використання його педагогічних ідей в Україні і світі. Такого ви-

РЕЦЕНЗУЄМО

Є. Бабич

¹ Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878-1942): До 125-річчя з дня народж.: Біобібліогр. показн. / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; Уклад.: В.В. Вербова, Н.А. Горбенко, С.В. Ішук, С.В. Петровська; Наук. ред.: П.І. Рогова, Т.Ф. Букшина; Наук. консультант і авт. ст. "Януш Корчак" О.В. Сухомлинська; Відп. за вип. Н.А. Палащина; Ред.: Р.С. Жданова, Н.Г. Богун; Рецензент М.Б. Євтух. – К.: Дух і Літера, 2003. – 132 с. – (Сер. "Видатні педагоги світу"; Вип. 2). – 500 прим.

дання до цього часу не було в Україні. Як відомо, радянська офіційна педагогіка з певною пересторогою ставилася до ідей видатного педагога, то й його твори в Україні майже не перекладалися. Лише в останні роки вийшли книги „Як любити дітей” (К.: Знання, 1992. – 32 с.) та „На самоті з Богом: Молитви тих, котрі не моляться” (К.: Дух і Літера, 2003. – 69 с.), з’явилося кілька публікацій у пресі і збірниках.

Керівництво бібліотеки підійшло до створення посібника по-науковому. Було розроблено проект, що передбачав не лише складання проспекту видання, а й перелік організаційних заходів; вираховано матеріальні і фінансові витрати; визначено склад авторського колективу, до якого увійшли як молоді спеціалісти, так і ті, що мають багатий фаховий досвід, а також вчені-педагоги АПН України.

Слід відзначити, що бібліотеці, попри всілякі труднощі, вдалося з успіхом реалізувати задуманий проект. Зміст видання досить насичений. Складається покажчик з 5 розділів. Перший – „Літературно-педагогічна та публіцистично-епістолярна спадщина Януша Корчака” – вміщує бібліографічні відомості про творчий доробок педагога-гуманіста: повне зібрання та збірки творів, окремі видання, публікації в збірниках і періодиці, описи щоденників, листів як мовою оригіналу (польською), так і в перекладах українською, російською та іншими мовами.

У п’яти підрозділах другого розділу досить у широкому аспекті відтворено літературу про життя та діяльність Януша Корчака. Особливий інтерес становить підрозділ, де представлено матеріали про його перебування в Україні, зокрема Києві.

У третьому розділі подано літературу, інші публікації, що висвітлюють вшанування пам’яті педагога, які систематизовано в трьох підрозділах: „Ім’я Януша Корчака в енциклопедичних виданнях та словниках”, „Януш Корчак в літературі та мистецтві”, „Товариства Януша Корчака”.

Четвертий розділ вміщує бібліографічні матеріали (покажчики, списки літератури), присвячені Корчаку, що підготовлені в Україні, Росії та Польщі.

Розділ п’ятий подає роздуми Януша Корчака та висловлювання видатних педагогів про його особистість та творчість.

Треба віддати належне авторам-упорядникам, які підійшли до укладання посібника з практичної точки зору, надавши користувачам можливість не тільки ознайомитися з бібліографією видань щодо життя і творчої спадщини педагога, а й з найцікавішими висловлюваннями про нього і оцінками наукового доробку. Крім того, посібник має два додатки: „Бібліографічний список літературних творів Януша Корчака, виданих у Польщі за його життя” та «Інформація про Януша Корчака в мережі „Інтернет”».

Більш ефективному використанню покажчика сприятиме допоміжний апарат, що складається з передмови „Від укладачів”, двох статей: „Януш Корчак” О. Сухомлинської та „Основні дати життя та діяльності Януша Корчака” С. Петровської, іменного покажчика, алфавітного покажчика праць педагога, переліку світових товариств Януша Корчака.

Все це свідчить про насичений інформаційний потенціал видання. Автори-укладачі В. Вербова, Н. Горбенко, С. Ішук, С. Петровська, Н. Палащина доклали багато зусиль, аби відшукати і найбільш повно відобразити у покажчику творчий доробок великого педагога-гуманіста, літературу, інші матеріали про його життя і діяльність.

Фахівці Р. Жданова і Н. Богун, до того ж знавці польської мови, добре попрацювали, аби правильно було зроблено бібліографічний опис, окремі уточнення тощо.

Науковим консультантом видання була академік АПН України, доктор педагогічних наук О.В. Сухомлинська, рецензентом – академік АПН України, доктор педагогічних наук М. Євтух. Наукове керівництво здійснювали: директор ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського П. Рогова та заступник директора Т. Букшина. Фінансову підтримку у випуску посібника бібліотека отримала від Посольства Польщі у Києві. Видавництво „Дух і Літера” (директор Л. Фінберг) забезпечило оперативне і якісне видання покажчика, до того ж на даний час не малим тиражем (500 прим.).

Видання надійшло до фондів наукових і публічних бібліотек України, провідних бібліотек освітньої галузі та педагогічних бібліотек Російської Федерації, Польщі та ін. Фахівці в галузі педагогіки та освіти отримали повноцінний бібліографічний посібник, який стане їм у пригоді в науково-дослідній, науково-методичній, науково-педагогічній і виховній діяльності.

БІБЛІОТЕКА – ЯК ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ

БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ЮНАЦТВА

ПРОБЛЕМИ інтеграції молодого покоління в Україні в систему нових суспільних відносин визначаються складним соціально-економічним становищем у державі, відсутністю у більшості молодих людей економічної самостійності, певних соціально-економічних і духовних орієнтирів. Процес соціалізації молоді також ускладнюється через розрив між біологічним та соціальним визріванням, між реальними можливостями держави і вимогами з боку молоді, системою взаємин у сім’ї та суспільстві.

В останній час до вирішення проблем соціалізації молоді підключаються бібліотеки для юнацтва. Ці заклади сьогодні сприяють соціальній адаптації і мобільності молоді людини, є комунікативними і соціально-культурними центрами. Це підтверджує і діяльність Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. О.М. Бойченка.

Одним із найголовніших завдань бібліотеки вважає подолання правового нігілізму підрастаючого покоління, формування почуття високої правосвідомості та відповідальності за свою поведінку. Розв’язанню цієї проблеми активно сприяє робота з правового виховання юнацтва через лекторій „Молодь і право”, який діє в бібліотеці з 1999 року.

Тематика лекторію спрямована на підвищення рівня правових знань учнівської молоді, популяризацію загальноприйнятих у суспільстві норм поведінки, подолання у свідомості окремих учнів помилкових поглядів і переконань, негативних звичок.

До висвітлення тем лекторію – „Права підлітків в статтях законів”, „Правопорушення у цифрах і фактах”, „Важка доля – хто винний?”, „Покарання – розплата за

О. Прядко

легковажність", "На шляху у безодню", "Наркоманія – пастка для юні" тощо – залучаються фахівці відповідних державних структур (служби та кримінальної інспекції у справах неповнолітніх, народного суду, наркологічного диспансеру). Не відмовляють і правознавці, зокрема, викладачі кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету.

Засідання лекторію проходять у формі лекцій, бесід, переглядів відеофільмів, тренінгів (наприклад, "Що таке толерантність?", 2004 р.), конкурсів, брейн-рингів. У підготовці та проведенні занять бере участь молодь, яка бажає підвищити рівень своїх знань та отримати практичні навички проведення заходів.

"Обов'язок перед Вітчизною – святиня для людини", – зазначав видатний педагог В. Сухомлинський. У наш час, на жаль, не всі так розуміють обов'язок юнаків служити в армії. Це дуже важлива проблема, один із життєвих етапів, який стосується не тільки юнаків, їхніх батьків, але й військових командирів, всього суспільства.

Факти свідчать, що сучасні юнаки не завжди готові до армійських випробувань. Саме тому з 1999 року в бібліотеці діє створений за активної участі обласного військкомату клуб "Доблесть". Серед його завдань – патріотичне виховання молоді, формування в неї національної свідомості, честі, відваги, бажання продовжувати військові традиції свого народу.

Засідання клубу інколи проходять у формі відвідин майбутніми воїнами військових частин, де юнаки зустрічаються з солдатами та офіцерами. Частими гостями клубу є колишні воїни – учасники бойових дій – інтернаціоналісти, ті, хто працював за контрактом, ветерани Великої Вітчизняної війни. Залучаються до проведення засідань і військові комісари міського та обласного військкоматів, лікарі, психологи, офіцери виховних відділів військових частин м. Кіровограда, котрі розповідають юнакам, яким саме повинен бути сучасний захисник Вітчизни і як до цього готуватись.

У 2002 році з метою всебічного вивчення стану військово-патріотичного виховання допризовної молоді, визначення шляхів його подальшого розвитку в бібліотеках області, які працюють з молоддю, проведено перший етап соціологічної розвідки "Допризовна підготовка молоді в бібліотеках Кіровоградської області" (в рамках обласного соціологічного дослідження "Бібліотека і патріотичне виховання молоді: реальність, проблеми"). Вивчалися фонди бібліотек, масова робота, потреби і запити користувачів щодо видань та різноманітної інформації з військово-патріотичної тематики. Дослідження підтвердило: юнакам потрібно розповідати про сучасну армію.

Наявність інформації, здатність ефективно її збирати, зберігати, аналізувати і поширювати надає нових можливостей бібліотекам України, котрі, як і будь-де у світі, виконують основну роль у накопиченні, збереженні та розповсюдженні знань, зафіксованих як у друкованих джерелах, так і на інших носіях інформації. Вільний доступ до інформації, що забезпечується бібліотеками, – це та платформа, на якій зростає і формується молода людина, ґрунтується наука, освіта, культура, розвивається економіка, вдосконалюється суспільство.

З 2003 року в бібліотеці діє Інтернет-центр, створений за фінансової підтримки Посольства США в Україні, який має велику популярність серед користувачів.

2004 року обласний літературно-краєзнавчий конкурс "Мій рідний край – моя земля", який було присвячено 60-річчю створення області та 250-річчю м. Кіровогра-

да, проводився за 2 номінаціями: "Проза" ("Публіцистика") та "Поезія". Організаторами конкурсу, який ініціювала бібліотека, виступили управління культури, освіти і науки, у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації. Вже відбулися 2 тури, в яких взяли участь понад 500 чоловік. Підсумки конкурсу підведено наприкінці року.

У 2002 році бібліотекою спільно з обласною організацією Національної спілки письменників України започатковано літературний клуб "Ліра", метою якого є підвищення інтересу молоді до художнього слова. На творчих засіданнях юні обдаровані представляють свій творчий доробок, спілкуються з українським письменством. Стало гарною традицією проводити в стінах бібліотеки презентації книг місцевих авторів, зокрема, А. Каретного, Г. Клочека, Л. Куценка, В. Бондаря, Д. Танського, В. Могилюка, Л. Безпалого та ін.

Значну увагу приділяє бібліотека допомозі молоді у розв'язанні однієї з найболючіших проблем – безробіття. Серед різноманітних заходів бібліотеки – дні відкритих дверей із запрошенням представників навчальних закладів міста Кіровограда, групові та індивідуальні консультації працівників служби зайнятості, презентації професій за участю молодих фахівців і т. ін. Також тут діє консультативний пункт з питань профорієнтації. Створено його за домовленістю з керівництвом Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки. Завдяки цьому підлітки можуть скористатися порадами психолога з профорієнтації та інших аспектів життя, а студенти КІРУЕ, майже дипломовані фахівці, мають можливість набути практичних навичок у роботі.

Традиційно до розгляду питань соціальної адаптації підростаючого покоління підключаються різні організації, установи, які працюють з молоддю. Науково-практичні конференції "Молодь у правовому полі: час нових підходів" (2000), "Патріотичне виховання в контексті підготовки до служби в армії" (2002) були б неможливі без участі управлінь освіти і науки, у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації, обласного центру соціальних служб для молоді, інших організацій, у тому числі громадських.

Ще один напрям діяльності бібліотеки – інформаційна підтримка молодіжних громадських об'єднань Кіровоградщини. Вона є партнером відомих в Україні громадських організацій, зокрема Центру підтримки творчих ініціатив та Інституту соціокультурного менеджменту. Особливо тісні ділові стосунки поєднують бібліотеку з громадською організацією ТІМО "Відкриті двері", що створено в 2000 році за ініціативою бібліотекарів та соціально-активної молоді – користувачів бібліотеки. 2004 року великий розголос в області мала ініційована цим громадським об'єднанням і підтримана багатьма іншими організаціями (в тому числі бібліотекою) акція проти тютюнопаління "Зроби свій вибір сьогодні". Її проведення викликано поширенням цієї шкідливої звички серед молоді. Програма акції включала конкурси агітбригад учнівської молоді "Ми проти паління", профілактичні бесіди із залученням фахівців, презентацію буклету "Чи варто підкорювати цю вершину?", інші заходи.

Це лише деякі приклади діяльності ОБЮ ім. О.М. Бойченка в напрямі допомоги молоді щодо її соціалізації в сучасному суспільстві. Розвиток Української держави вимагає постійного руху вперед, активної участі в розбудові розвинутого, демократичного суспільства, вихованні та формуванні молодого громадянина.

Л

УГАНСЬКА обласна бібліотека для юнацтва (ОБЮ) – наймолодша бібліотека обласного центру. Але, якщо озирнутися назад і замислитися, – то кожний рік існування є важливою віхою у становленні і формуванні цього закладу. Працівникам бібліотеки притаманні бажання творчості, непохитна віра в успіх та ентузіазм, який допомагає переборювати всі перешкоди

Бібліотека для юнацтва будує свою роботу на науковому вивченні проблем, субкультури, психологічних і вікових особливостей своїх користувачів, регіональних потреб. Із урахуванням саме цих факторів формується фонд, працюють довідково-інформаційні служби ОБЮ, створюється сприятлива атмосфера, знайдено чимало цікавих, нетрадиційних форм роботи.

Та найбільшим досягненням за вже більш ніж 20 років існування бібліотеки є завоювання читачкої аудиторії. Сьогодні сюди лине великий потік молодих читачів – школярів, студентів вузів, технікумів, коледжів, ліцеїв, учнів СПТУ, вихователів юнацтва, безробітної молоді. Щорічно послугами бібліотеки користуються близько 17 тис. осіб, видається більше 330 тис. документів. Тут відбувається багато різноманітних заходів. Фонд бібліотеки становить майже 130 тис. одиниць документів.

Об'єднуючи юнацтво за інтересами, бібліотека стала справжнім центром, який задовольняє їхні різнобічні духовні й культурні потреби. Популярними серед молоді міста і регіону є різноманітні об'єднання за інтересами: обласний літературний клуб "Глагол", клуб шанувальників української культури "Струни серця", клуб практичної психології "Сінтон", театральна студія "Актор". Університетом етики можна назвати засідання "Школи гарних манер", цікаву аудиторію інтелектуальної еліти збирає клуб знавців "Ерудит". Мають своїх прихильників і два нові об'єднання: сімейний клуб "Гармонія" та клуб авторської пісні "Апрель".

Бібліотека значно розширила сферу своїх інтересів: опікується питаннями соціального і психологічного захисту молоді, розвиває маркетингову і соціологічну діяльність, проблемно-аналітичний відділ відстежує кращий вітчизняний і зарубіжний досвід роботи з молоддю, аналізує стан справ у молодіжному середовищі регіону й розповсюджує кращі здобутки для широкого використання в бібліотеках області, займається формуванням баз даних із різних проблем, налагоджує зв'язки із закладами культури та освіти, молодіжними громадськими організаціями.

Впродовж останніх років особлива увага приділяється роботі з молоддю, яка потребує соціальної реабілітації: учням школи-інтернату для глухих дітей, безробітній молоді, вихованцям міського притулку і Перевальської виховально-трудової колонії для неповнолітніх.

Багато ідей, енергії, творчих задумів працівники бібліотеки вкладають у розробку та впровадження ряду комплексних програм і широкомасштабних молодіжних акцій, серед яких: цикл розвиваючих тренінгів для учнівської молоді "Створи себе сам"; програма соціально-психологічної підтримки молодих інвалідів "Повір у себе і зроби перший крок"; програма соціально-психологічної реабілітації і підтримки вихованців міського притулку «Відкрий в собі світ чудових "Я"»; програма уроків права, юридичних діалогів, правових брейн-рингів

"Уроки права – уроки життя";

школа активного професійного орієнтування "Зроби вірний вибір"; комплексна програма маркетингових і соціологічних досліджень "Молодий читач Луганщини" та ін.

Великий резонанс у регіоні викликала обласна молодіжна фольклорно-генеалогічна експедиція „Слідами минулих поколінь”, присвячена 60-річчю Луганської області. В цій акції взяли участь понад 3 тис. юнаків і дівчат із міст та районів області, які у багатьох конкурсах продемонстрували високий творчий потенціал і мали змогу долоткнутися до витоків духовної культури свого краю, його історичного минулого.

Разом з обласним центром соціальних служб для молоді, інспекцією у справах неповнолітніх Ленінського району, фондом "Підліток" та іншими організаціями проводиться робота зі створення інформаційно-координаційного центру з питань соціально-психологічної підтримки молоді. Спільно з кафедрою соціальної педагогіки державного педагогічного університету на базі бібліотеки створено творчу лабораторію педагогічної майстерності. З метою підтримки і розвитку дитячо-юнацької творчості організовано координаційно-методичну раду, яка об'єднує керівників творчих центрів.

Бібліотека сьогодні – це авторитетний молодіжний центр з інноваційними бібліотечними технологіями, нетрадиційними формами обслуговування, різноманітними інформаційними послугами, творча лабораторія педагогічної майстерності. Але найголовніше для колективу – це творчий пошук. Адже сфера інтересів сучасної молоді значно розширюється, і бібліотека намагається якнайкраще задовольняти її запити.

Завдяки новаторському підходу, високопрофесійній, сумлінній праці установа має рейтинг однієї з кращих серед бібліотек України для юнацтва. Підтвердженням тому є проведення на її базі Всеукраїнського семінару керівників бібліотек „Актуальні проблеми організації роботи бібліотек з молоддю”.

Чималий внесок робить Луганська ОБЮ у розвиток бібліотечної справи регіону, зокрема докладає максимум зусиль для збереження й розвитку мережі юнацьких структурних підрозділів в області. Сьогодні плідно працюють самостійні філії для юнацтва у м. Северодонецьку, в Алчевській, Краснодонській (міській), Лутугінській, Старобільській ЦБС, 7 абонементів, 19 кафедр, 439 юнацьких груп, які обслуговують понад 130 тис. юних читачів.

Виконуючи функції обласного методичного центру з питань бібліотечного обслуговування юнацтва, бібліотека надає методичну допомогу всім, хто її потребує: це і відрядження в міста і райони Луганщини, організація численних семінарів, практикумів, проблемних "круглих столів", проведення консультацій, занять у творчій лабораторії, розробка методичних рекомендацій, інформаційно-бібліографічних дайджестів ("Про шлюб та кохання", "Молоді про підприємництво", "Молоді про вибір професії", "Довідник учбових закладів Луганська та області" і т. ін.). Крім того, узагальнює та розповсюджує власні розробки з досвіду організації змістовного дозвілля юних, з правового виховання учнівської молоді.

Враховуючи негативні наслідки зруйнування системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників навчальних закладів, бібліотека розробила проект "Peri-

С. Аладжальян

ональний міжвідомчий центр безперервної освіти", впровадження якого дозволить консолідувати зусилля бібліотек різних форм власності, раціонально використати їхні інтелектуальні, технічні й фінансові можливості для організації цілеспрямованої роботи з підвищення професіоналізму працівників книгозбірень.

На жаль, не всі задуми вдається реалізувати. Причини цього є недостатнє фінансування (кошти з обласного бюджету виділяються цільовим призначенням тільки на передплату періодичних видань), старіння фонду і матеріально-технічної бази ОБЮ. Однак, попри всі негаразди, бібліотечні працівники розуміють, що повинні рухатися вперед. Вони, зокрема, шукають альтернативних шляхів фінансування, серед яких і участь у конкурсах, проектах на отримання грантів тощо.

ПРОФЕСІОНАЛ, НАУКОВЕЦЬ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Валентина Степанівна Пашкова – відомий український діяч у галузі бібліотекознавства, бібліографії, бібліотечно-інформаційної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Обравши фах за родинною традицією (її батько Степан Йосипович і брат Сергій Степанович Петрови – відомі бібліографи та книгознавці), вона закінчила бібліотечний факультет Київського державного інституту культури (тепер – Київський національний університет культури і мистецтв, КНУКіМ). Свій професійний шлях В. Пашкова розпочала молодшим науковим співробітником Центральної наукової бібліотеки АН України (нині – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського), закінчила аспірантуру і протягом 20 років працювала на посадах викладача, старшого викладача, доцента, професора КНУКіМ. Була консультантом бібліотечно-інформаційного відділу Верховної Ради України (1997).

1987 року Валентина Степанівна захистила кандидатську дисертацію з проблем розвитку поточної сільськогосподарської бібліографії у Московському державному інституті культури.

В. Пашкова – автор майже 200 публікацій із питань бібліотекознавства, бібліографії, бібліотечно-інформаційної освіти, член редколегій професійних бібліотечних журналів – «Бібліотечна планета», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». У різні роки вона – голова та член редколегій різних науково-методичних видань з актуальних проблем бібліотечної справи та науково-практичних збірників, зокрема «Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє» (1997, 1998), «Бібліографознавство: теорія і практика» (1997), «Бібліотека. Інформація. Суспільство» (1998), двох видань «Бібліотека і влада» (2000), «Професійний бібліотечний рух: назустріч змінам бібліотечно-інформаційного середовища» (2001), «Інтер-

нет-центри в публічних бібліотеках» (2003) та ін. У 2004 р. підготовлено до друку ще один збірник – «Центри Інтернету в бібліотеках: Документи та матеріали», в якому В. Пашкова очолює редколегію та виступає автором передмови та інших матеріалів.

Першою в Україні В. Пашкова теоретично обґрунтувала значення концепції інтелектуальної свободи як основи розвитку бібліотечної професії та бібліотечної діяльності у книзі «Інтелектуальна свобода та доступ до інформації в бібліотеках» (видання 1996 та 1998 рр.). Цим проблемам присвячені також написані нею статті та програма курсу, який викладається у Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв (ДАКККіМ).

Валентина Степанівна – активний дослідник. Вона, залучаючи та аналізуючи значну кількість вітчизняних і зарубіжних матеріалів, вивчала, зокрема, історію та роль професійних бібліотечних об'єднань у розвитку бібліотечної справи і бібліотечної професії. Її монографія «Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності» (К., 1997) стала першою в Україні розвідкою з цієї актуальної проблеми і помітним явищем у науковому житті.

Валентина Степанівна ініціювала та брала активну участь у розробці Кодексу етики бібліотекаря, що був прийнятий Українською бібліотечною асоціацією (УБА) 1996 р. Також вона працювала над проектом Закону «Про бібліотеки і бібліотечну справу», схваленого Верховною Радою України 16 березня 2000 р., за що отримала Подяку від Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності.

Про актуальність і суспільне значення наукових інтересів В. Пашкової свідчить також тематика її виступів на наукових і науково-практичних професійних конфере-

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ!

В. Загуменна

Валентина Степанівна – активний дослідник. Вона, залучаючи та аналізуючи значну кількість вітчизняних і зарубіжних матеріалів, вивчала, зокрема, історію та роль професійних бібліотечних об'єднань у розвитку бібліотечної справи і бібліотечної професії. Її монографія «Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності» (К., 1997) стала першою в Україні розвідкою з цієї актуальної проблеми і помітним явищем у науковому житті.

Валентина Степанівна ініціювала та брала активну участь у розробці Кодексу етики бібліотекаря, що був прийнятий Українською бібліотечною асоціацією (УБА) 1996 р. Також вона працювала над проектом Закону «Про бібліотеки і бібліотечну справу», схваленого Верховною Радою України 16 березня 2000 р., за що отримала Подяку від Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності.

Про актуальність і суспільне значення наукових інтересів В. Пашкової свідчить також тематика її виступів на наукових і науково-практичних професійних конфере-

Валентина Степанівна ініціювала та брала активну участь у розробці Кодексу етики бібліотекаря, що був прийнятий Українською бібліотечною асоціацією (УБА) 1996 р. Також вона працювала над проектом Закону «Про бібліотеки і бібліотечну справу», схваленого Верховною Радою України 16 березня 2000 р., за що отримала Подяку від Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності.

нціях, наприклад, кримських (1996-2004 рр.). За активну участь у проведенні цих заходів їй було вручено дипломи "Кращий доповідач Конференції", «Найпомітніший внесок у професійну програму конференції "Крим"» тощо.

Значну увагу приділяє Валентина Степанівна запровадженню в Україні новітніх інформаційних технологій, демократичних засад бібліотечної справи, прогресивного зарубіжного бібліотечного досвіду. Великою мірою завдяки її зусиллям реалізуються міжнародні проекти "Вікно в Америку", "Publica", PULMAN, а також унікальний для України проект "Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)", завдяки якому у 92 публічних бібліотеках України було відкрито безкоштовні для читачів Інтернет-центри. Вона активно працює у складі робочої групи з питань створення та розвитку мережі пунктів колективного доступу до Інтернету в Україні, організований за дорученням Кабінету Міністрів України в березні 2004 р.

Діяльність В. Пашкової з поширення сучасних інформаційних технологій і нових форм бібліотечного обслуговування в усіх регіонах України високо оцінено владними структурами, зокрема Міністерством культури Автономної Республіки Крим (2002, 2004); обласними державними адміністраціями (Хмельницькою, 2002; Закарпатською, 2003; Херсонською, 2004); Севастопольською міською держадміністрацією (2004), Сумським міськвиконкомом (2002), Центром міжнародних бібліотечних програм ім. Мортенсона Іллінойського університету (м. Урбана-Шампейн, США, 1996).

Валентину Степанівну нагороджено Почесною відзнакою УБА "За відданість бібліотечній справі" (2002).

Варто відзначити внесок В. Пашкової у популяризацію інноваційних підходів у бібліотечній галузі, прогресивного зарубіжного досвіду. Вона перекладає, науковий редактор перекладів українською мовою ряду важливих для розвитку галузі документів Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА), національних

бібліотечних асоціацій зарубіжних країн, міжнародних програм (зокрема проекту PULMAN). Валентина Степанівна ініціювала та організовувала виступи перед бібліотекарями України провідних зарубіжних фахівців із Росії, США, Німеччини, Фінляндії, Іспанії, Великої Британії.

В. Пашкова не лише науковець, викладач, популяризатор. Вона відіграла провідну роль у згуртуванні бібліотечної спільноти України і разом із колегами у 1995 р. стала фундатором і першим президентом Української бібліотечної асоціації, яку вона очолювала протягом 1995-2001 рр. З 2001 р. Валентина Степанівна є віце-президентом цього громадського об'єднання.

В. Пашкова – автор численних статей про УБА у вітчизняних і зарубіжних виданнях, зокрема 2003 р. її статтю було надруковано в американській енциклопедії «Encyclopaedia of Library and Information Science».

Не можна оминути і такий важливий напрям діяльності В. Пашкової, як представлення незалежної України, її бібліотечної справи та фахівців за кордоном. Можна стверджувати, що Валентина Степанівна стала тією людиною, яка торувала шлях вітчизняним бібліотечним фахівцям до їхніх зарубіжних колег: установлювала контакти, розповідала зарубіжним спеціалістам про бібліотечну справу України, вчила наших бібліотечних працівників спілкування із зарубіжними колегами тощо. Її публікації у фахових виданнях, а також виступи на зарубіжних форумах США, Великої Британії, Німеччини, Австрії, Угорщини, Росії дозволили іноземним колегам краще зрозуміти проблеми та досягнення української бібліотечної справи. Валентина Степанівна брала участь у конференціях ІФЛА у Стамбулі, Бангкоку, Глазго, у конференціях Американської бібліотечної асоціації, Об'єднання німецьких бібліотечних товариств, Бібліотечної асоціації Великої Британії, у пан-Європейській конференції з питань розвитку публічних бібліотек та ін.

Вітаючи Валентину Степанівну Пашкову з ювілеєм, редколегія журналу «Бібліотечна планета» і вся бібліотечна спільнота відзначають, що і сьогодні як директор Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, віце-президент Української бібліотечної асоціації вона продовжує плідно працювати на професійній ниві, роблячи значний внесок у подальший розвиток вітчизняної бібліотечної справи.

Тож, творчої наснаги Вам, Валентино Степанівно, невичерпної енергії, палкого ентузіазму, шани і любові всіх, хто Вас оточує!

НОВІ ВИДАННЯ БІБЛІОТЕКИ

Національна парламентська бібліотека України у 2004 році започаткувала серію видань „Публічні бібліотеки”. Вже побачили світ її перші чотири випуски, які стануть добрими порадиниками для практиків бібліотечної справи та інших зацікавлених спеціалістів. В основу посібників лягли матеріали зарубіжних видань та власні розробки спеціалістів Бібліотеки. Фахівцям стануть у пригоді списки використаної і опрацьованої літератури, а також вебліографія.

На питання, що таке публічна бібліотека, для чого вона потрібна, якою має бути, можна знайти відповідь у посібнику „Публічна бібліотека: місія (З досвіду різних країн. Погляд методиста)”. Тут розкриваються основні напрями діяльності сучасних книгозбірень. Ці матеріали допоможуть визначити публічній бібліотеці свою унікальну

місію. Видання наповнене цікавими фактографічними відомостями. Додаються Маніфест ЮНЕСКО про публічні бібліотеки (1994) та Маніфест ІФЛА про Інтернет (2002).

Визначення місії є поштовхом до планування діяльності, основи якого висвітлено у роботах, підібраних у дайджесті „Стратегічне планування”. До нього увійшли рекомендації провідних науковців та успішних практиків. Також наведено зразки стратегічних планів деяких бібліотек. Усі ці матеріали становлять інтерес для керівників бібліотек усіх ланок.

Послуги інформаційного характеру є і завжди будуть актуальними для бібліотек. Одні заклади вже значно просулися вперед, інші тільки мріють про власний вихід в інформаційні мережі або й про власний ПК. Але незалежно

**ВИЙШЛИ
З ДРУКУ**

С. Кравченко

від рівня технічного оснащення бібліотека все одно залишається посередником між інформацією та користувачем.

„Публічні бібліотеки: Інформаційні послуги: Зарубіжний досвід” – дайджест, де зібрано уривки зі статей широковідомих фахівців бібліотечної справи Росії, Білорусії та деяких країн далекого зарубіжжя. Матеріали систематизовано у трьох розділах:

I. Сучасні технології та нові послуги у бібліотеках.

II. Впровадження сучасних технологій у діяльність публічних бібліотек.

III. Інструктивно-методичні матеріали.

Візитною картою бібліотеки у віртуальному світі сьогодні є власний веб-сайт. Автори видання **„Публічна бібліотека: Веб-сайт: Десять кроків до успіху”** намагалися визначити загальний напрям роботи зі створення веб-сай-

ту, розглянути потенційні перешкоди та дати конкретні рекомендації фахівцям публічних бібліотек та іншим зацікавленим спеціалістам. Виклад матеріалу цікавий, зрозумілий і високо оцінений бібліотечними працівниками.

Цього року у серії „Публічна бібліотека” готуються до друку матеріали, що стосуються сільських бібліотек, поточного планування, нових форм роботи з користувачами та діяльності абонементу і читального залу.

Інформацію про це буде виставлено на сайті Національної парламентської бібліотеки України

<http://www.nplu.kiev.ua/uk/profy/index.htm>

У січні 2005 року, до першої річниці від дня смерті генерального директора Національної парламентської бібліотеки України, головного редактора журналу „Бібліотечна планета”, заслуженого працівника культури України Анатолія Петровича Корнієнка НПБ України в серії “Провідні діячі української книги” видала біобібліографічний нарис „Анатолій Петрович Корнієнко”.

В ньому вміщено ґрунтовну вступну статтю про життєвий і професійний шлях А. П. Корнієнка та хронологічний показник друкованих праць цього відомого бібліотечного спеціаліста за 1965-2003 роки (94 назви). Додано також перелік публікацій про окремі події з життя А. Корнієнка та жалобних матеріалів з приводу його смерті.

ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МАТВІЯ МАТВІЙОВИЧА ДУЛІ

ПАМ'ЯТАЄМО

“Моїй улюбленій бібліотеці, якій віддано 40 років служіння, саме служіння, а не служби”, – так підпише свою книгу “З історії медицини Чернігівщини” **Матвій Дуля**, колишній директор Чернігівської обласної наукової медичної бібліотеки, який віддав їй 40 років свого життя.

Автор 35 наукових праць з питань бібліографії, бібліотекознавства, медичного краєзнавства, науково-медичної інформації, двох фундаментальних науково-бібліографічних показників та двох книг з історії медицини, він заслужив шану і повагу відомих бібліотекознавців, читачів, краєзнавців. Коло знайомств Матвія Матвійовича було широким – відомі лікарі, історики, фундатори медицини Чернігівщини та України.

Випускник Чернігівського медичного училища, він продовжує навчання у Київському медичному інституті, а надалі отримає ще одну вищу освіту – бібліотекознавця, закінчивши Харківський інститут культури. З 1946 року М. Дуля – на керівних посадах: спочатку працює інспектором Ізмаїльського відділу охорони здоров'я, потім директором Ізмаїльської, Черкаської, а з липня 1957 року – Чернігівської обласної наукової медичної бібліотеки. Саме тут розкривається його організаторський талант. Все, що буде започатковано Матвієм Матвійовичем, стане прикладом і зразком для переймання досвіду. Він організує роботу так, що, починаючи з 60-х років, бібліотека стає флагманом серед медичних бібліотек країни. За його ініціативою було створено обласну мережу медичних бібліотек, що запрацюють при кожній лікарні. У 1971 році Чернігівська обласна медична бібліотека першою серед медичних бібліотек Радянського Союзу організує службу наукової медичної інформації. Її предметний каталог стане зразком для багатьох книгозбірень країни.

Я, як і всі мої колеги, вважаємо себе учнями Матвія Матвійовича. Знайомлячись із новою людиною, котра приходила влаштовуватися на роботу, він інтуїтивно відчував, чи стане бібліотека тим місцем, де ця особистість повністю розкриється і принесе максимальну користь собі і оточуючим людям. Небагатослівний, говорив тихо, обмірковуючи кожне слово, уважно вдивляючись у співрозмовника. Він майже не помилявся. Бібліотекарі, яких він брав у бібліотеку, залишались тут назавжди. Працювали віддано і сумлінно, незважаючи на символічну заробітну плату. В бібліотеці склалася особлива атмосфера високої культури, творчості, професіоналізму.

Бібліотека і зараз знаходиться у будівлі, в якій починав М. Дуля. Тоді, у далекому 1957, це було старе обшарпане приміщення з півним опаленням. Та вже за 10-15 років бібліотека стане сучасним інформаційно-бібліотечним центром. Буде зміцнено її матеріально-технічну базу, приміщення реконструйовано, розширено, збудовано господарські служби, півне опалення замінено на водяне, прокладено теплотрасу. І зовсім не віриться, що цьому приміщенню скоро 100 років. Воно не виглядає сучасним, але тут по-домашньому затишно, комфортно. І в цьому теж заслуга колишнього директора.

Минулого року, під час святкування 70-річчя бібліотеки, зал аплодував Матвію Матвійовичу стоячи. Він заслужив це своєю непомітною, на перший погляд, але такою необхідною і важливою для кожного медика працею.

14 жовтня 2004 року М. Дулі виповнилося б 80 років. До ювілею своєї улюбленої бібліотеки він дожив, а ось до свого... Пам'ять про людину – це її справи, які не підвладні плину часу.

Н. Яременко

ЗАПИТУЙТЕ - ВІДПОВІДАЄМО

1. В яких випадках відбувається інвентаризація в бібліотеках? Чи підлягають інвентаризації електронні документи?

За постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 в умовах бібліотек, що є у державній або комунальній власності, інвентаризація є обов'язковою у таких випадках:

- при зміні матеріально відповідальних осіб;
- при встановленні фактів крадіжок;
- після пожеж, стихійних явищ і техногенних аварій;
- за приписом судово-слідчих органів;
- при ліквідації закладу або передачі його чи окремих структурних підрозділів до складу інших органів управління (інших підприємств).

Серед нових об'єктів інвентаризації в останні роки з'явилися нематеріальні активи, до яких, зокрема, відносяться електронні документи, програмне забезпечення тощо. Інвентаризація нематеріальних активів як таких, що не мають матеріаль-

но-фізичних ознак, вимагає нетрадиційних підходів. Їхня наявність установлюється документами, що були підставою для їхнього оприбуткування, а також документами, якими оформлені, тобто підтверджені майнові права. Програмне забезпечення обчислювальної техніки перевіряють наявністю відповідних носіїв, разом із інструкціями щодо їхнього застосування, а також фактом його експлуатації. Результати інвентаризації нематеріальних активів оформляють на бланках інвентаризаційного опису об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (ф. НА - 4).

Пархоменко В. Інвентаризація як інструмент достовірної фінансової звітності // Праця і зарплата. – 2005. – № 4 (440), січень. – С. 21-23).

2. Чи обов'язково нині вести в бібліотеках картотеку незадоволеного попиту?

Згідно з наказом Міністерства культури і мистецтв України № 479 від 04.08.2003 р. «Про вжиття заходів щодо виконання “Програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року”» Міністерству культури Автономної Республіки Крим, управлінням культури обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій зокрема поставлено в обов'язок “забезпечити систематичне вивчення в бібліотеках

регіону використання фондів, незадоволеного читачького попиту, на основі якого зобов'язати бібліотеки здійснювати передплату періодичних видань та придбання книжкової продукції”. Оскільки картотека обліку незадоволеного попиту є необхідним інструментом у цьому вивченні, вести її доцільно – в традиційному чи електронному варіанті. Допустимо також ведення, замість неї, відповідного зошита.

ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ ІЩЕНКО

Бібліотечна галузь зазнала тяжкої втрати: у січні 2005 р. на 64 році раптово пішов з життя високопрофесійний спеціаліст, глибоко освічена і багатогранна людина, щирий шанувальник книги **Володимир Павлович Іщенко**.

Майже все його життя було пов'язане з бібліотеками. Одержавши університетську філологічну освіту, він тривалий час плідно працював у Державній бібліотеці УРСР для дітей (нині – Національна бібліотека України для дітей), Державній бібліотеці України для юнацтва, понад 20 років – головним спеціалістом у Міністерстві культури і мистецтв України, останнім часом – у видавництві „Веселка”.

Набутий професійний досвід, організаторський хист, енциклопедичні знання Володимир Павлович щедро віддавав бібліотечній справі. У розробці і прийнятті ряду нормативно-правових документів, у т. ч. Закону про бібліотеки і бібліотечну справу, галузевих інструкцій, є його особиста заслуга.

Володимир Павлович був також одним із розробників програмних документів з проблем бібліотечних фондів, ініціатором створення української „Бібліотечної серії”, яка формувалася за його безпосередньою участю завдяки прекрасному знанню літератури.

В. Іщенко мав величезний авторитет серед бібліотечних працівників. До нього зверталися за порадами, консультаціями, його знали і поважали працівники бібліотек усіх рівнів – від сільської – до загальнодержавного значення.

Усі, хто працював і спілкувався з Володимиром Павловичем, завжди цінували його порядність, широкий світогляд, чесність і принципиовість, тверду громадянську позицію, доброзичливість, скромність, дружню повагу до колег, самовідданість у роботі, чуйне, любляче ставлення до своєї сім'ї. Володимир Павлович був справжнім взірцем Людини з великої літери.

Вічна йому пам'ять!

З глибоким сумом, колеги, друзі

ВІРА ГРИГОРІВНА МОЛЧАНОВА

У грудні 2004 р. пішла з життя відомий фахівець бібліотечної справи, головний спеціаліст Національний парламентської бібліотеки України, громадський діяч, учасник Великої Вітчизняної війни **Віра Григорівна Молчанова**.

Народилася вона 11 червня 1923 р. у м. Коростені Житомирської області в багатодітній сім'ї робітника-залізничника. Тут закінчила середню школу. Війна перервала подальше навчання Віри Григорівни. Разом із сім'єю сестри довелося евакуюватися до Башкирської АРСР. Проживаючи в селі Суслово, працювала в колгоспі, чим вносила свій посильний внесок у Велику Перемогу.

1944 р. після звільнення України від німецько-фашистських окупантів Віра Григорівна повернулася на рідну землю.

Діяльність на ниві культури розпочала в 1945 р. з посади інспектора по кадрах в обласному відділі культурно-освітніх установ Ізмайльської області. Пізніше працювала в обласних бібліотеках для дорослих і для дітей. Заочно закінчила Ленінградський бібліотечний інститут ім. Н.К. Крупської. З переїздом 1948 р. у Київ працювала в Управлінні бібліотек Комітету в справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР, а потім Міністерства культури УРСР.

З організацією в 1957 р. Державної республіканської бібліотеки УРСР ім. К.П.Р.С. (нині – Національна парламентська бібліотека України) В. Молчанова працює на посаді головного бібліотекаря відділу комплектування фондів, а з 1 квітня 1959 р. очолила цей відділ.

Будучи близько 25 років завідувачкою відділу, Віра Григорівна виявила високі професійні та організаційні здіб-

ності у питанні формування книжкових фондів однієї з найбільших книгозбірень України, приділяла постійну увагу як поточному, так і ретроспективному комплектуванню, слідувала за повнотою надходження літератури, особливо всесоюзного й республіканського обов'язкових примірників.

Віра Григорівна щедро ділилася досвідом з колегами. Вона багато разів виїжджала до бібліотек республіки з метою вивчення стану та надання практичної допомоги у комплектуванні і організації книжкових фондів, брала участь у нарадах, семінарах, конференціях.

Вийшовши 1983 р. на пенсію, Віра Григорівна не поривала з бібліотекою, а, з невеликими перервами, працювала у рідному відділі аж до жовтня 2004 р. Вимоглива до себе і своїх підлеглих, вона була добрим наставником, порадиником не лише у фахових, а й життєвих справах – чуйною людиною по відношенню до своїх колег, рідних і близьких.

Віра Григорівна займала активну життєву позицію, була у вирі подій не тільки бібліотеки, м. Києва, а й країни. Чотири рази обирали її депутатом Печерської районної Ради народних депутатів, членом Комітету народного контролю району. До розв'язання будь-яких питань В. Молчанова підходила об'єктивно, відповідально, з прагненням допомогти людям і словом, і ділом, зокрема у вирішенні житлових та інших проблем.

Світла пам'ять про Віру Григорівну Молчанову збережеться в серцях співробітників бібліотеки, всіх, хто її знав, спілкувався з нею.

*За дорученням колективу,
голова ради ветеранів НПБ України Є. Бабич*

НАШІ АВТОРИ

Аладжашьян С., директор Луганської обласної бібліотеки для юнацтва, заслужений працівник культури України

Бабич Є., головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки України

Бандилко Л., доцент кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету, кандидат історичних наук

Баранюк В., старший бібліограф Стрийської міської централізованої бібліотечної системи

Баркова О., науковий співробітник Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського

Вилегжаніна Т., генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України

Загуменна В., професор Київського національного університету культури і мистецтв, кандидат педагогічних наук

Кравченко С., головний методист Національної парламентської бібліотеки України

Кунанець Н., молодший науковий працівник Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника

Мордвинов Ю., молодший науковий співробітник Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського

Негрейчук І., головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки України

Одинець Є., заступник генерального директора Національної парламентської бібліотеки України

Остапова І., науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду Академії наук України,

Пашкова В., доцент, директор Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, віце-президент Української бібліотечної асоціації, кандидат педагогічних наук

Погребня О., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Прядко О., провідний спеціаліст Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. О. Бойченка

Романченко І., завідувачка бібліотеки Білоцерківської філії Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна", викладач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, пошукувач КНУКіМ

Сергеева Л., головний бібліотекар Наукової бібліотеки Хмельницького державного університету

Танатар Н., завідувачка відділу Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, кандидат біологічних наук

Швецова-Водка Г., професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету, доктор історичних наук

Яременко Н., директор Чернігівської обласної наукової медичної бібліотеки

ДИРЕКТОРАМ БІБЛІОТЕК

Шановні колеги!

Національна парламентська бібліотека України і кафедра документалістики і комунікацій ДАКККіМ оголошують про спільне заснування "крутлого столу" "Проблеми каталогізації".

Перше засідання буде проведено в приміщенні НПБ України 19 квітня о 12.00 за темою "Використання Тезауруса НПБ України в процесі каталогізації"

ДОРОГІ ЧИТАЧІ "БІБЛІОТЕЧНОЇ ПЛАНЕТИ"!

Національна парламентська бібліотека України, редколегія журналу "Бібліотечна планета" формують портфель часопису на 2005 рік. Ми були б раді отримати від вас побажання щодо проблематики матеріалів, які будуть опубліковано.

Ми прагнемо до поглиблення співробітництва з вами у висвітленні діяльності вашої бібліотеки й інших бібліотек регіону різних типів і форм власності.

Зокрема, на наш погляд, було б доцільно віддзеркалити у статтях такі тематичні напрями:

- хроніка найбільш цікавих подій;
- проблеми, невирішені питання;
- розвиток інформаційних ресурсів регіону;
- підвищення якості та забезпечення комфортності обслуговування користувачів, розширення репертуару послуг;
- проблеми корпоратизації, міжрегіонального і міжнародного співробітництва;
- портрети бібліотек, їхніх колективів і окремих особистостей;
- вирішення соціальних питань щодо бібліотекарів на регіональному рівні;
- питання кадрового забезпечення, безперервної освіти бібліотекарів;
- діяльність бібліотек в умовах регіонального самоврядування: взаємодія з владними органами, робота з громадськими організаціями, виконання загальноукраїнських та регіональних програм, фінансування, структурні зміни в управлінні і функціонуванні;
- інноваційна діяльність;
- запровадження моделі діяльності публічної бібліотеки як такої;
- юридичні, екологічні аспекти діяльності ПБ;
- бібліотечне краєзнавство.

Просимо вашої активної участі у наданні інформації зі всіх бібліотек, особливо із сільських філій. Впевнені, що наші спільні зусилля сприятимуть авторитету і позитивному іміджу журналу і будуть корисними для бібліотечної справи України. По можливості, повідомте нас про обрану тему заздалегідь і про орієнтовний термін надання матеріалу

***Із глибокою повагою,
генеральний директор, головний редактор
журналу "Бібліотечна планета"***

Т. Вилегжаніна